

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2008

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 1 (490)

ianuarie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

magazin istoric

1 *Doamna cu hermina*, capodopera lui Leonardo da Vinci, a fost luată din colecția Czartoryski, Cracovia, și dusă în Germania, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. *Monuments men* aveau să o salveze și să o restituie proprietarului de drept la sfârșitul conflictului

2 Devenit proprietar al clădirii, dar și principe al Transilvaniei, în perioada 1613-1629, Gabriel Bethlen a inițiat ample reparații și modificări, iar Magna Curia, recent restaurată, a ieșit din nou biruitoare în confruntarea cu timpul

3 Adevărata vocație a italianului Giorgio Vasari (1511-1574) a fost critica de artă. Cunoscut îndeobște prin lucrarea *Viețile celor mai de seamă pictori, sculptori și arhitecți*, și nu prin pictură, Vasari are totuși câteva tablouri izbutite: *Fecioare cu Pruncul*, *Leda*, *Perseu și Andromeda* sau această pânză, intitulată *Sfânta Familie*, recent restaurată și aflată la Muzeul Național de Artă al României

magazin istoric

4 Bărsana văzută din cer de Georg Gerster

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEI,
academician**

DINU C. GIURESCU,

ION AUREL POP,

membru corespondent

al Academiei Române

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Eugen Tomac,

Irina Tăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secreta-
riat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

ianuarie

2008

4 Sindromul greierului

A. SUTZU

5 Gambitul britanic

Noi dosare ale

Operației Autonomus

M. RETEGAN

12 Povestea poveștii

Cum am pornit

pe urmele lui Dracula

R. FLORESCU

17 Ziduri sub vremi

Castelul Magna Curia din Deva

I.V. FERENCZ,

I. CODREA

21 Acei oameni minunați și invențiile lor care au schimbat lumea

T. STĂNESCU-STANCIU

25 Leacuri domnești contra cerșetoriei

L. LIVADĂ-CADESCHI

29 În România, acum 100 de ani

G. FILITTI

EXCLUSIVITATE

33 Șleahta și democrația

B. ZDANIUK

PASTILA DE CUVINTE

39 Amintirea zeilor

M. SALA

INVITAȚIE ÎN LUMEA ARHIVELOR

41 Rebeliunea și școala

M. ȘTEFAN

45 Comuniștii depășesc planul la legionari

P. ȚURLEA

POVEȘTEA UNUI TABLOU

47 „Sfânta familie“ de Giorgio Vasari

C. UNGUREANU

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

49 Dulce Franță! Charles Trenet

M. POPESCU

OPINII, CONTROVERSE

53 Basarabia în disputa istoricilor ruși

AL. GOGUN

56 Cronica unui eveniment așteptat

Abdicarea regelui Mihai I în presa occidentală

F. BANU

61 Un artist ratat
jefuiește lumea

*Comori de artă
furate de naziști*

M. RADNEV

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Noaptea pe
fulgerătură, vine calul
de mi-l fură!

S. ISPAS

71 Transnistria,
școala de cadre
V.I. Holostenko

I.C. POPA

74 Viața mea
la Banca Națională,
printre ispitele liberale

GR. T. COANDĂ

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

48 Despre Joffre,
din Lausanne

M. IONIȚĂ

79 Confesiunea
lui Zhou Enlai
către Nicolae Ceaușescu

A.E. BUDURA

80 Constantin
Daicoviciu
din vârful penitei

V. MOGA

CLIO ANUNȚĂ

82 Reuniune
la Moscova

V. BUGA

EVENIMENT

84 Pași pentru
împăcarea cu trecutul
*Universitatea de vară
de la Râmnicu Sărat*

S. DELEANU

86 Istoria văzută
din avion

*Interviu
cu Georg Gerster*

**HOOVER
INSTITUTION**

87 Deportați
în U.R.S.S.

90 Munca unui an
Sumarul sumarelor

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85 Telex

46; 88; 89
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A VIETUI PRIN MUNCĂ

Dr. A. SUTZU

Imprejurare care menține o mare parte din populațiunea noastră în miserie fizică, materială și morală, miserie care o predispoze la o mulțime de maladii și îi deșteaptă o mulțime de instincte de rea natură, este neprevăderea morală, este nepăsarea ce constatăm în diferite clase ale societății.

Românul, este trist a o spune, ca toate popoarele de rasă latină, se preocupă puțin de viitorul său. Fără grijă de ziua de mâine, trăind zi cu zi, cheltuiește într-o noapte, în cărți, în plăceri sau la cârciumă, tot ce a câpătat într-o săptămână. El nu știe să economisească banul câpătat cu sudoarea frunții sale, nu știe să păstreze averea moștenită, nici pentru casă, nici pentru copii săi, nici pentru timpurile de boală, nici pentru zilele de adversitate sau fără lucru.

Acest defect inherent naturii rasei noastre devine și mai grav în timpurile de față, în cari necesitățile materiale ale vieții au devenit așa de costisitoare, așa de grele de satisfăcut [...]

Mendicătatea [cerșetoria] din țara noastră, deși mai inferioară decât în alte țări, este reală și demnă de a atrage atențiunea guvernului și administrațiunii asistenței publice.

În ceea ce privește Capitala, vedem în zilele de sărbătoare la porțile bisericilor, înaintea caselor Eforiei Spitalelor, în curțile multor particulari animați de un simțământ de caritate, îmbulzindu-se bărbați și femei până odinioară ocupând în mare parte sălile spitalelor noastre, unii orbi, ologi, paralitici, cei mai mulți oameni sănătoși, însă zdrențăroși și desculți, întinzând mâna și cu voce tremurândă cerând milă și pâine. Dară și afară de acele zile, cine nu vede pe stradele cele mai excentrice mendicătatea etalându-se în formele sale cele mai oribile, cine n-a auzit acea voce plângătoare, acele cuvinte plângătoare, acele cuvinte caracte-

ristice și expresive? Mendicătatea este nenorocire pentru țară și în opozițiune cu stare de civilizațiune în care ne aflăm [...]

În loc de a da milă zi cu zi și de a întrețin astfel lenevia, ar fi mult mai preferabil de a crea instituții care vor fi mult mai curative, iar altele preventive. Aceste instituțiuni cată să

înlocuiască munca și familia. Un orfan sau un bătrân, cu particular oare l-ar putea îngriji decât un stabiliment întreținut de stat sau de administrațiunii asistenței publice?

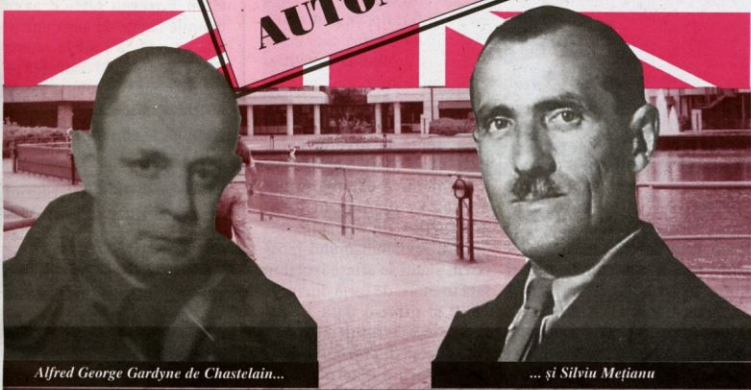
Recunoaștem că de asemenea instituțiuni țara nu este cu totul lipsită; de ceea ce avem însă nevoie, de ceea ce ar trebui să se preocupe acei cari își consumă timpul și averea la dări de milă sunt instituțiunile preventive. Numai prin acestea voința omului se va deștepta și dezvoltă; aici el învață că munca este ajutorul cel mai real. Ei știu, astfel, că în țările unde binefacerile se fac prin dări de milă, populațiunea este vicioasă și leneșă.

In țările, din contra, unde prin instituții speciale cerșetorul se transformă în muncitor, moralitatea renaște, rasa se fortifică și avuția publică crește și se dezvoltă. Libertatea, munca și avuția sunt trei stări nedespărțite. Acest principiu este aplicabil și acelor cari sunt avuți și acelor cari sunt săraci. Toți suntem și trebuie să fim muncitori, condițiunea noastră este de a viețui prin muncă; numai ea poate consolida securitatea, demnitatea și libertatea.

(Pasiunile. Studii de igienă publică, în *Gazeta medico-chirurgicală a spitalelor*, 30 aprilie 1873, fragmente; dr. A. Sutz, 1837-1920, medic, a fost profesor universitar la București, membru corespondent al Academiei Române)

DIN NOU DESPRE AUTONOMUS

Alfred George Gardyne de Chastelain...

... și Silviu Mețianu

MIHAI RETEGAN

O călătorie documentară în Arhivele Naționale britanice reprezintă un adevărat regal științific. Și campania din acest an a scos la iveală mai multe lucruri interesante care, între altele, întregesc cunoștințele despre operațiunea Autonomus, una dintre nenumăratele acțiuni subversive montate de serviciile speciale britanice în anii celui de Al Doilea Război Mondial. Pentru altele însă, va trebui să așteptăm până în anul 2031... Când vom putea studia dosarele personale ale lui Cătălin Vlădescu-Olt, Nicolae Țurcanu, Ion Popovici, Constantin Bursan, Valeriu C.S. Georgescu (cunoscut și ca Richard Cown), dar și ale altora... Cu toții agenți Special Operations Executive (SOE).

Într-un târziu de octombrie 1943, lordul Glenconner, unul dintre mai marii SOE, a dat semnalul verde, de comun acord cu responsabilii Foreign Office, pentru trimiterea în România a unei misiuni cu scopul de a-l contacta pe Iuliu Maniu. Liderul opoziției române ba părăsea țara, ba se răzgândea și iar pleca și iar se răsucea, invocând punerea la punct a „ultimelor” detalii ale

planului de scoatere a României din tabăra germană. Dar nici în diferitele instanțe britanice nu exista un punct de vedere unic în ceea ce privește abordările României. Foreign Office trebuia să țină cont de situația din alianță. Cei de la SOE aveau nevoie de acțiune, apoi trebuia să nu-i lase pe români să se simtă abandonați, dar mai ales aveau nevoie de a crea la Berlin impresia că

Aliații sunt interesați în primul rând de Balcani și, într-o logică firească, să nu-i lase pe ruși să înainteze spre centrul Europei. Numai că uneori ceea ce se-nțămplă n-are nimic de-a face cu logica.

Maniu, SOE și Rusia

„La 30 octombrie, Cairo a primit un mesaj, via (Rică)

„Bunurile se livrează în orice situație!”

GEORGESCU, în care se arată că MANIU are în sfârșit cea mai favorabilă ocazie, de a părăsi țara în compania a trei dintre foștii colaboratori de rang înalt ai lui TITULESCU. Se cerea un răspuns urgent asupra datei plecării și locului aterizării. Plecarea lui MANIU împreună cu colaboratorii săi era extrem de necesară pentru stabilirea contactelor cu rușii prin intermediul nostru“, se arată în *Jurnalul de război* al SOE. „A doua zi – cităm în continuare –, Londra a informat Cairo că Foreign Office este de acord că poate fi trimis un mesaj lui MANIU în care să se menționeze că Guvernul Majestății Sale nu consideră necesare discuțiile cu România atât timp cât ele nu se poartă și cu Statele Unite și Rusia. Asemenea discuții trebuie să îmbrace forma unei oferte făcute de un emisar deplin autorizat să semneze o capitulare necondiționată cu cei trei Aliați. Nici un alt aranjament, se menționa în mesajul de la Centrala SOE

către Cairo, nu ne interesează... În consecință, Guvernul Majestății Sale nu are nimic de discutat cu MANIU, astfel că nu este necesar ca acesta să plece din România.”

Dacă acest mesaj ar fi ajuns la urechile opoziției din România, probabil că liderii acesteia ar fi reflectat mai adânc în vara următoare.

Problema opoziției nu o reprezentau germanii și nici Mareșalul, ci unanimitatea existentă la nivelul celor Trei Mari. De decenii politica externă româ-

nească se clădise în jurul eforturilor de apărare împotriva revizionismului moscovit, statul se aflase izolat în fața loviturii de forță din iunie 1940 și dintr-o dată Bucureștii erau sfătuiți să discute ieșirea din război tocmai cu aceia care determinaseră angajarea țării în operațiile militare! Și asta venea din partea celor care cedaseră rușilor dreptul de *first say* (a avea primul cuvânt) în problemele legate de România! „Șeful delegației sovietice [la Conferința de la Moscova, octombrie 1943 – M.R.] a declarat că nu trebuie angajate nici un fel de negocieri de pace cu România atâta timp cât acestea nu sunt adresate celor trei guverne aliate și atâta timp cât ele nu sunt făcute sub forma capitulării necondiționate. Nu vor fi negocieri pentru jumătăți de măsură. Delegații american și britanic – menționează în continuare *Jurnalul de război* al SOE – au acceptat acest punct de vedere din moment ce Rusia era principala parte interesată.”

La semnal sau în orb?

Decizia de la Moscova constituie o serioasă lovitură pentru Iuliu Maniu. Lucrurile ajunseseră în acel punct în care britanicii se simțiseră dator să intervină: nu trebuia să creeze impresia că românii sunt lăsați la discreția rușilor. Cum Foreign Office avea mâinile legate de angajamentele externe, a ieșit la rampă SOE. Ei urma să-l convingă pe liderul opoziției democratice de necesitatea acută de a trece la acțiune, ceea ce însemna primul rând organizarea de sabotaje împotriva mașinii de război germane pe teritoriul României (lucru cu care Maniu nu era de acord) și accelerarea măsurilor pentru scoaterea României din Axă. „Să decid să se trimită în România un ofițer pentru a-l convinge [pe Maniu – M.R.] să desemneze și să dea depline puteri în cât mai scurt timp unui emisar. Ofițerul ales a fost Chastelain“, scrie autorul anonim al *Istoriei SOE în România*, care poate fi totuși identificat chiar în persoana liderului grupului. Acesta avea să-i fie alăturați Ivor Porter și Silviu Mețianu. Sunt cunoscute multe date despre grupul *Autonomus* și misiunea sa datorită lucrării cu caracter memorialistic a lui Ivor Porter a lucrării lui Horia Brestoiu (*România și marile bătălii ale frontului secret*), dar mai ales în urma cercetărilor efectuate de profesorul Gheorghe Buzatu în aceleași arhive de la Kew, care sunt o instituție „ciudată“. Ele se află în continuă expansiune, fiecare de 1 ianuarie însemnând mii de pagini de documente de clasificate și aruncate spre

„ospătarea istoricilor“ din lumea întreagă.

După o primă tentativă eșuată, întreprinsă în noaptea de 21 spre 22 noiembrie 1943, a urmat o a doua, la fel de nereușită, în noaptea de 5 decembrie. Părea că vremea nefavorabilă se opunea realizării de contacte între trimișii Londrei și opoziția română. În cele din urmă s-a renunțat la metoda lansării comandoului după primirea semnalului luminos de la sol, preferându-se varianta propusă de Nicolae Turcanu (Reginald, nume de cod, trimis în România cu doar câteva luni în urmă) – parașutarea „în orb“. Acesta a fost ajutat să aleagă și să pregătească zona de parașutare de către colonelul Ion Sandu, comandantul forțelor aeriene din partea de sud-est a Bucureștilor. Despre pregătirea celei

... Savel Rădulescu (în stânga, aici alături de Nicolae Titulescu) era considerat o soluție de viitor

de-a treia tentative de a trimite grupul *Autonomus* aflăm date interesante din *Jurnalul de război* al SOE. „La 13 decembrie, REGINALD a telegrafiat la Cairo că el și SANDU au instalat un emițător la Roșiori de Vede de unde vor transmite informații detaliate privind sosirea lui DE CHASTELAIN și a grupului său. În aceeași telegramă, TURCANU a raportat că organizația cu care el se află în contact acționează constant sub conducerea activă a lui SANDU, MANOLE, SAVA și COZDA. Aceștia, spune TURCANU, erau, la fel ca el și COSTICĂ, sută la sută cu noi. Trei zile mai târziu, TURCANU a raportat sosirea sa la Roșiori de Vede. Zona de primire era la 4 km sud-est de Roșiori, la intersecția dintre drumul și calea ferată dintre Roșiori și satul Peretu. Ziua următoare, TURCANU a telegrafiat din nou spunând că vremea este liniștită și favorabilă lansării parașutiștilor. El era în Roșiori împreună cu SANDU, unde vor aștepta timp de cinci zile sosirea lui DE CHASTELAIN. Totul era pregătit, dar nu putea rămâne

prea mult la Roșiori fără să trezească suspiciuni“. La 21 decembrie Cairo „îl informează pe TURCANU că membrii grupului vor fi îmbrăcați în haine de vânătoare și vor avea un emițător radio cu ei. Vor avea și fotografiile de identitate cu ei, dar actele românești necesare vor trebui procurate de organizația lui TURCANU. Cairo și-a mai exprimat speranța că o strânsă legătură va fi menținută cu MANIU, cu care DE CHASTELAIN și grupul său doresc să intre în contact imediat“. În aceeași zi, Turcanu „informează Cairo că vremea este foarte frumoasă și calmă și insistă că grupul DE CHASTELAIN trebuie să plece chiar în acea zi. Documentele necesare erau întocmite... Telegrama se încheia cu cuvintele «veniți fără frică – succes!»“. La primirea telegramelor, Cairo răspunse de urgență, cerându-i lui Turcanu să aștepte „chiar în acea noapte“.

Capturarea

Datorită relatărilor lui Porter, Buzatu și Brestoiu, dar și din alte surse, cunoaștem

În vreme ce Grigore Gafencu era privit cu suspiciune...

soarta comandoului de Chastelain. În *Istoria SOE în România* este surprins, cu acel specific umor britanic, episodul lansării. „Condițiile atmosferice erau și mai proaste, dar pilotul avea din nefericire o reputație pe care era hotărât să o mențină cu orice chip: «bunurile se livrează în orice situație!», iar grupul de Chastelain a fost

Tilea se bucura încă de trecere printre britanici datorită fondurilor puse la dispoziție de Carol al II-lea

lansat «în orb» la 14 km de punctul de recepție. Ghinionul s-a adăugat judecății eronate. Unul dintre membri s-a încurcat în ramurile unui copac și i-a luat două ore să se elibereze, iar emițătorul radio a căzut la o milă distanță, nemaiputând fi localizat până la ziuă. Nenorocul îi însoțea pe bieții parașutiști. „Au fost zăriți de țărani, iar o femeie din satul Plosca, pe care o întrebară despre drumul [spre București – M.R.] dădu alarma, strigând «Spioni ruși!»“.

Prinderea celor trei născu fulgerător un schimb de telegrame între diferitele centre SOE și Foreign Office, consemnat în *Jurnalul de război* al SOE. Considerând că

nu este indicat să-i ceară lui Turcanu să intre în legătură cu Maniu, care putea fi supravegheat și astfel Turcanu compromis, Cairo solicita, la 24 decembrie 1943, ca prin intermediul BBC, secția limba română, să se transmită un mesaj cu destinația Maniu, elaborat în următorii termeni: „MALTA ne face cunoscut că D.C. împreună cu alți doi ofițeri britanici trimiși la tine au fost capturați marți noaptea lângă Turnu Măgurele. Trebuie să faci tot ceea ce îți stă în putere pentru a obține eliberarea lor și în nici un caz ei nu trebuie supuși unui tratament rău sau să fie predați germanilor, pentru că o atare acțiune ar compromite definitiv poziția României“. SOE Londra s-a consultat imediat cu Foreign Office asupra oportunității difuzării mesajului în termenii de mai sus. „În opinia lor – se telegrafia la 29 decembrie de la Centrala SOE către Cairo – nu era posibil să-l ameninți pe MANIU, care nu era membru al guvernului român, că neeliberarea lui DE CHASTELAIN sau răul tratament aplicat acestuia ar compromite poziția României. De aceea, s-a propus să se trimită un alt mesaj, spunându-i lui MANIU că ne bazăm pe el să-și dovedească loialitatea și prietenia față de cauza aliată, preîntâmpinând prin toate mijloacele care-i stau la dispoziție răul tratament al lui DE CHASTELAIN și al celorlalți doi ofițeri și, în special, prevenind predarea lor către germani. Pentru că Rusia și America nu fuseseră informate despre operația AUTONOMUS, am considerat, și cei de la Foreign Office au fost de acord, că nu se poate cere

acestor țări sprijinul“. Lui de Chastelain i se spusese cu totul altceva.

Paradoxal, membrii grupului și-au îndeplinit o parte a misiunii chiar în aceste condiții: au putut intra în contact cu Maniu și prietenii săi, dar prin intermediul celor în a căror custodie se aflau. Odată cu lovitura de stat de la 23 august 1944, cei trei au fost eliberați, plecând din România (mai de voie, mai de nevoie) sau rămânând la București până la lichidarea misiunii SOE.

Dosare personale

Dar cine erau cei trei în jurul cărora se crease atâta vâlvă? Pe scurt: un inginer petrolist (de Chastelain, *oil marketing*, cum scria în dosarul personal), un profesor de literatura engleză (Porter, ulterior ambasador, înnobilit apoi pentru servicii aduse Regatului Unit) și un crescător de păsări (Mețianu, *poultry farming*, după cum consemnează dosarul personal). Ce aveau în comun? Apartenența la Special Operations Executive. Trebuie făcută o mențiune. Sir Ivor Porter nu apare pe listele SOE, deși fusese recrutat din 1943! Probabil, datorită activității sale ulterioare pe tărâm diplomatic, numele său a fost radiat, iar dosarul personal – distrus. Sau nu am accesat fondurile documentare potrivite. Sunt doar simple supoziții.

Cu totul altfel stau lucrurile cu companionii săi. Ceea ce se știa până în acest moment despre ei provine fie de la Porter, fie de la Brestoiu sau de la profesorul Buzatu, care a publicat raportul asupra misiunii, elaborat în octombrie

1944, și interogatoriul luat de români grupului de Chastelain, inclusiv datele referitoare la viața personală a acestora.

Norocul joacă un rol important în activitatea de cercetare. Iar în acest caz „norocul” s-a numit deklasificare. La 1 ianuarie 2007 au fost declassificate dosarul personal al liderului grupului și cel al lui Silviu Mețianu. Față de ceea ce se cunoștea până acum, declassificarea făcută de cei în drept reprezintă tocmai acel *push on* (impuls) de care are nevoie cercetarea istorică.

Liderul operației Autonomus

Dosarul locotenent-colonelului Alfred George Gardyne de Chastelain (născut în 1906) numără aproximativ 100 de file și conține diferite piese referitoare la activitatea acestuia în perioada războiului, așezate în ordine cronologică inversă. Consemnăm

câteva date din *SOE Record of Service*, altel decât cele declarate în cursul interogatoriilor luate de români după capturarea sa. Rubrica *Hobiuri și alte domenii de interes* fusese completată cu „filatelia, istoria și limba română. Repararea motoarelor de mașini”. *Data intrării în serviciu*: „16 aprilie 1941”. *Detalii ale serviciului militar*: „niciunul în afara celui din SOE”. *Cronologia activității în SOE*: „20 septembrie 1939 – și-a oferit serviciile SOE («D») în București. Februarie 1940 – a început propaganda ilegală în România. August 1940 – a preluat (de la D/H.5) toată activitatea SOE din România. 30 septembrie 1940 – la Istanbul ca nr. 2 SOE pentru România... [documentul nu explică aparenta contradicție dintre data intrării în serviciu, 16 aprilie 1941, și faptul că încă din 1940 activa deja în cadrul SOE – M.R.] Septembrie 1941 – supervisor al întregii activități SOE pentru Balcani și Turcia. Iunie-august 1943 – misiune în Canada și S.U.A. pentru a recruta minoritari în vederea acțiunilor din Balcani. Septembrie 1943 – la Cairo pentru a pregăti acțiunea din România... 23 decembrie 1943 – capturat de români. Închis la București. 23 august 1944 – eliberat de noul guvern format în urma loviturii de stat ordonate de regele Mihai. 24 august 1944 – zboară la Istanbul. 28 august 1944 – la Cairo. 30 august 1944 – în Regatul Unit pentru raport. Septembrie 1944 – la Bari. Octombrie 1944 – la Cairo și Istanbul pentru a lichida biroul din Turcia. Ianuarie

Toate acestea le afla
Clement Attlee de la de Chastelain

1945 – la Londra, șeful secțiunii «Misiuni neutre». Octombrie 1945 – îi încetează activitatea de funcționar special”.

La intrarea în SOE, viitori agenți trebuia să completeze așa-numitul „formular C.R.”, din care am selecționat câteva date care întregesc portretul liderului grupului *Autonomus*. La rubrica „limbi străine cunoscute” de Chastelain scrisese: franceza (vorbit, scris, citit – fluent); româna (vorbit, scris, citit – ca un nativ, fără accent); germana și turca (vorbit și citit – „cât să mă descurc”). „Vederi politice – niciuna pe timpul războiului.” „Înfățișarea. Înălțime (în șosete) – cinci picioare și nouă inci (aprox. 175 cm). Greutatea (dezbrăcat) – 11 pietre [stones, în original, unitate de măsură britanică, egală cu 14 pounds – M.R.] (aprox. 70 kg). Părul – castaniu. Ochii – căprui deschis. Tenul – deschis. Semne particulare – fără.” Urma apoi o serie de întrebări legate de diferite abilități la care răspunsese cu „da”: călărie, conducere auto (mașină, motocicletă, camion), înot, navigație,

Nici Mania (cu spatele) nu era considerat
soluția ideală

Colin Gubbins, șeful SOE

tir, ciclism, desen; iar la altele cu „nu”: alpinism, schi, alergări, pilotaj, box, citit și transmis Morse. De Chastelain avea cunoștințe avansate de fotografiere, citit hărți, realizarea de schițe de teren, cunoștințe generale de telegrafie fără fir.

Pentru cineva care se alăturase SOE de puțin timp aprecierile cuprinse într-un memorandum confidențial elaborat la sfârșitul lui decembrie 1940 de șeful său (D/H.2) confirmă, desigur, aptitudinile speciale ale lui de Chastelain pentru acest gen de activități. „Doresc să-ți comunic plăcerea pe care o am față de felul în care D/H.13 își îndeplinește sarcinile ca nr. 2 pentru Balcani.” Și în continuare: „El a făcut o treabă extraordinară în cele trei luni până când a părăsit țara, având acolo o organizație care funcționează foarte bine, putând astfel să-și dedice mai mult timp altor țări. De aceea, intenționez ca la reîntoarcerea din călătoria în care am plecat astăzi, să-i spun că trebuie să viziteze Sofia și Belgrad și să petreacă o săptămână în fiecare țară, absorbind atmosfera locală. Aceasta este

esențial pentru cineva care, într-o bună zi, poate fi chemat să conducă o activitate acolo; este de-a dreptul imposibil să ai o imagine discutând cu câțiva vizitatori sau citind rapoarte din Balcani.”

Plecat din București în ziua de 24 august 1944, neprimind acceptul rușilor de a reveni, de Chastelain sosește la Londra, unde rezolvă o serie de probleme legate de perioada petrecută în captivitate și de declanșarea acțiunii de autodistrugere a rețelei SOE din România. În paralel, are o serie de întâlniri cu diferite persoane publice. Aflat în pregătirea campaniei electorale, Clement Richard lord Attlee, la acea dată adjunct al prim-ministrului, consideră util să se întâlnească cu fostul nr. 2 din Balcani. Întrevederea s-a desfășurat la 20 septembrie 1944. Minuta conversației se găsește, de asemenea, în dosarul lui de Chastelain. Câteva au fost problemele abordate de cei doi: românii din Regatul Unit, oamenii politici din România, regele Mihai, necesitatea apărării intereselor britanice în România.

Întrevederea Attlee - de Chastelain

„Adjunctul premierului m-a întrebat dacă sunt românii de încredere în Anglia și, în treacăt a menționat numele lui Pavel Pavel. L-am informat pe dl. Attlee că Pavel Pavel nu este un om pe care să te poți baza, nu este onorabil. Referindu-mă la cartea lui Pavel Pavel *Why Roumania Failed* [De ce a eșuat România - M.R.] mi-am exprimat surprinderea că o asemenea

carte urmează să fie publicată în Anglia acum o vreme. Aceasta este o carte foarte interesantă care prezintă apariția oricăror probleme din partea Rusiei, ceea ce privește Europa de Est și România. Am avut impresia că aceasta se datora în mare măsură vicepremierului și ministrului L-a menționat că el nu credea în Tilea, pe care l-am cunoscut fiind un soi rău. Într-o discuție cum aș putea explica această atitudine a lui Tilea în unele cercuri londoneze, i-am spus că, din această perspectivă, aceasta se datora în mare măsură generozității contelui de Tilea, posibilă datorită influențelor plasate la dispoziția sa când era reprezentant al regelui Carol în țara noastră. Eu am fost refuzat de ocazie pe o altă formă pe vicepremierul care suspectez pe Tilea că nu menține contacte cu Ion Antonescu din Londra. Este posibil din Elveția să-l găsim pe du-i pe Dianu, Pangăla și Franassovici. Cu toate acestea, adevărat că aceștia nu aveau un mandat din partea lui Maniu, nu e mai puțin adevărat că au ajuns la destinație numai datorită permisiunii lui Antonescu și este posibil să fi datorau acestuia în mare măsură credință. L-am informat pe lordul Attlee că potrivit guvernului lui Tobescu [loctiitorul lui Ion Antonescu] al Japanku și director al D. S. Siguranței și Ordinului de la 22 august - M. R. Antonescu a respins termenii de armistitiului la sfârșitul războiului, care l-a informat că nu fi obținuți termeni de armistitiu dacă rezistă. Am făcut o discuție la o posibilă influență a lui Tilea în această problemă, cunoscut că Pavel Pavel a fost în Londra, Dianu și I. I. Lisabona au legături cu polonezii și se cre-

folosesc canalele poloneze de comunicații. O influență secundară asupra deciziei lui Antonescu de a respinge termenii Armistițiului a avut-o informația, procurată de serviciile sale secrete, că cercurile petroliere americane au achiziționat în secret cantități considerabile de acțiuni petroliere românești.“

La nedumerirea exprimată de Clement Attlee cum că toți românii din Anglia se prezintă a fi emisarii lui Iuliu Maniu, de Chastelain îi răspunde: „De fapt, nici Pavel, nici Tilea nu-l reprezintă pe Maniu, care este reprezentat doar de Cornel Bianu și Ștefan Nenițescu“.

Este datoria unui ofițer de informații să procure și să pună la dispoziția factorului decizional date referitoare la situația economică, militară, politică, la evoluțiile unor lideri politici din țările-tintă, la determinările lor biopsihologice. Iar de Chastelain nu făcea excepție. Bun

Pistol conceput special pentru luptătorii din SOE

cunoscător al istoriei ultimelor decenii, al eșichierului politic românesc, el observase o serie de elemente pe care le-a comunicat interlocutorului său. Sigur că dacă acestea ar fi fost cunoscute la București, ele ar fi trezit nu doar stupeoare, ci ar fi fost respinse cu indignare. Erau

însă semnale care ar fi trebuit luate în considerare. „În ceea ce-l privește pe dl. Maniu, i-am spus [lui Attlee – M.R.] că în timp ce el conduce un foarte larg segment al opiniei publice din România, are o vârstă considerabilă și nu mai deține acea agilitate a minții cerută de luarea deciziilor pe care prezenta stare de lucruri din România le reclamă. Vicepremierul m-a întrebat în continuare dacă sunt oameni tineri în partidul lui Maniu. I-am răspuns afirmativ, avându-i în minte pe domnii Vișoianu, Lugoșeanu, Georgescu, Savel Rădulescu și alții, care sunt în prezent mai puțin cunoscuți. De asemenea, i-am spus că ar fi probabil în interesul României dacă dl. Maniu s-ar retrage cât mai repede din activitatea politică, lăsând drumul liber unui om mai tânăr și mai energic. Am adăugat că dl. Maniu a devenit un opozant de carieră și pare a se simți inconfortabil dacă vine la putere“. ■

Unul dintre centrele de unde se ținea legătura radio cu agenții parașutați în spatele liniilor inamice

(Va urma)

Exclusivitate

Istoricii privesc cu dispreț elementele fantastice. Îmi amintesc cum, copil fiind, eram atât de speriat de povestea misterioasă a lui Barbă Albastră și a nevestelor sale. A ucis pe șase dintre ele în „camera secretă“, în vreme ce a șaptea, „sora Anne“, a ascăpat în ultimă clipă, salvată de fratele ei și de oamenii acestuia.

Peste mulți ani, când făceam cercetări ca istoric asupra adevăratului Barbă Albastră, am aflat despre existența castelului Tiffauges, pierdut în sălbăticia Britaniei (în Franța), unde s-au petrecut faptele reale, o poveste mult mai fascinantă decât istorisirea lui Charles Perrault.

Castelul lui Vlad Țepeș, ridicat în parcul „Carol“ cu ocazia Expoziției din 1906, azi sediul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor

PE URMELE LUI DRACULA

Dr. RADU FLORESCU
Profesor Emeritus, Boston College

Atunci când, împreună cu regretatul meu coleg Raymond McNally, am pornit în căutarea lui Dracula, la jumătatea anilor '60, am decis să ne împărțim sarcinile potrivit aplecărilor fiecăruia. Ray, care era pasionat de aspectele „gotice“, a găsit firesc să se focalizeze pe fantezia lui Bram Stoker, așa cum s-a perpetuat prin literatură și film.

Pasiunea mea pentru istorie m-a îndreptat către povestea vieții lui Dracula, supranumit Țepeș (1421-1476), și a cărui biografie era necunoscută chiar și în România. Lipsit de talentele actricești ale cole-

gului meu, am fost mulțumit să joc rolul doctorului Watson pe lângă Sherlock Holmes, convins de axioma că adevărul este adesea mai straniu decât ficțiunea.

Deținător al unor diplome în istorie obținute la Oxford și la Indiana University și având privilegiul de a fi studiat cu unii dintre cei mai buni specialiști ai istoriei României care trăiau în Occident, am primit prima bursă Fulbright ca să merg în fosta mea țară în toamna anului 1966. Pe atunci, contactele culturale cu S.U.A. se

aflau abia la început. Având un tată care servise ca diplomat sub dinastia Hohenzollern, deci un trecut social „nesănătos“ și o educație făcută în Occident, speranțele mele de a obține sprijinul istoricilor și al arhiviștilor erau slabe. Ambasada mi-a comunicat că în apartament aveam microfoane și că eram, adesea, urmărit de Securitate. Am fost norocos să pot lua legătura cu câteva rude și cu istorici mai în vârstă, din vechea școală. Unii dintre ei supraviețuiseră anilor de pușcărie în perioada regimului stalinist (1947-1953). Printre ei se număra

Dracula interpretat de Bela Lugosi, Christopher Lee și în viziunea lui Coppola

● Raymond McNally – Sherlock Holmes, Radu Florescu – dr. Watson ● Din nou acasă, cu Securitatea pe urme ● Mănăstirea de la Snagov, un obiectiv greu de vizitat ● Străbătând Europa în căutarea lui Dracula ● Munca în echipă – avantaje și dezavantaje ● Un călugăr care moare prea devreme, un jeep care cedează și niște unguri nu tocmai amabili ● Legătura dintre vizita lui Nixon în România și Dracula ● Ziariști trimiși aiurea prin Carpați ● Cum am ajuns de la lucrări savante la cele de popularizare ● Află și O.N.T. „Carpați” de Dracula ● Conflict ideologic: Vlad Țepeș nu poate fi asociat cu un vampir ● Ceaușescu cedează ● Dracula Park ● Eleganța lui Alexandre Dumas

unchiul meu George Florescu, istoric, genealogist și fost director al Muzeului Orașului București. Alții erau specialiști în slavă, turcologi, bizantinști, istorici ai artei, folcloriști, dar și preoți și profesori de școală, care se pricepeau să descifreze vechi ruine.

Din cauza faptului că documentele scrise se păstraseră în număr redus în cele trei principate, monumentele reprezentau istoria gravată în piatră, adesea mai relevantă decât donațiile sau întemeierile de orașe voievodale menționate în cronici. Cetatea Bucureștilor este pomenită întâia oară într-un document emis de Vlad Țepeș în 1459. Dacă ați mers într-un „tur al lui Dracula”, ați putut vedea ruinele acesteia, păstrate în diferite stadii. Atunci când am vizitat „casa lui Vlad Dracul”

din Sighișoara, era locuită de niște pensionari. Capitala, Târgoviște, era o ruină. La faimosul castel de la Arefu (Cetatea Poienari) se putea ajunge pe o potecă greu accesibilă. De altfel, unchiul meu a căzut și și-a rupt șoldul, un accident de la care i s-a tras și sfârșitul. Presupunul mormânt al lui Dracula de la mănăstirea Snagov era în reparație și, oricum, se ajungea greu la el, fiind situat în apropierea unei reședințe a lui Ceaușescu. Am fost sfătuiți ca, decât să continuăm călătoria pe urmele lui Dracula prin țară, mai bine să umblăm pe urmele lui în străinătate și să studiem arhivele țărilor care trimiseseră solii în Europa de Est într-o vreme când Imperiul Otoman controla Balcanii. Asta presupunea să studiem în arhivele fostului Sfânt Imperiu Roman de Neam German (la Viena,

Praga și Nürnberg), ale Vaticanului, ale republicilor maritime Genova și Veneția, ale unor principate germane care aveau interese comerciale în Transilvania (Hansa germană), ale puținelor principate care mai păstraseră ideea de cruciată (Burgundia lui Wavrin) sau sursele grecești de dinainte de căderea Constantinopolului, în 1453, ori documente turco-osmane de după. Îndepărtata Moscova fusese interesată de Dracula, așa cum fuseseră regele Matia al Ungariei, despotul Brankovici al Serbiei, regele Poloniei sau suveranii altor state învecinate.

Pe lângă documentele diplomatice, exista o a doua categorie, mai controversată, numită „surse narative”, manuscrise ale unor călugări catolici, care fuseseră multiplicare în multe orașe

germane, după inventarea tiparului. Știam că în România există un folclor bogat, care nu fusese încă studiat corect.

Toate acestea reprezentau un vast program de călătorii și cercetări. Aveam noroc pentru că eram două persoane interesate de subiect. Dar asta presupunea și să găsim finanțare pentru amândoi. Am lucrat la acest proiect vreme de patru ani, din 1967 până în 1971, beneficiind de burse oferite de Fulbright, IREX, Social Science Research Council. Modul de împărțire a sarcinilor a venit de la sine. Ray a călătorit spre Moscova, Athos, Genova, Veneția și statele creștine din Balcani care se aflaseră sub stăpânirea otomană. Eu urma să caut sursele narative germane păstrate în diferite mănăstiri din Occident. Fiecare dintre noi trebuia să traducă sursele narative în engleză, pentru prima oară. Un coleg mai vârstnic, de la Institutul de Folclor, Mihai Pop, culegea povestirile populare, în vreme ce un cercetător mai tânăr, de la același institut, studia baladele orale din zona castelului Arefu.

Munca de detectiv literar era pasionantă, dar a devenit tot mai dificilă pe măsură ce regimul din România se înăsprea. Am avut frustrări și în Occident. De exemplu, la Biblioteca Lambach, din Austria, singurul călugăr care cunoștea locația unui manuscris despre Dracula a murit chiar înainte de sosirea mea. În Turcia, jeep-ul lui Ray a cedat pe drumul dintre Ankara și Egrigöz, locul unde fusese deținut Dracula de către sultanul Mehmed II. Coloneii, care stăpâneau atunci în Turcia, nu erau foarte dispuși să ofere acces la do-

cumentele sultanilor. Nici ungurii nu au fost mai amabili să ne permită consultarea documentelor păstrate la Vișegrad (unde fusese închis Dracula), când au aflat că eu mă născusem în România. De asemenea, nu am reușit să văd portretul original al lui Dracula, pe care un strămoș al meu îl zărise, în 1885, în castelul contelui Arco-Stepperg, din Salzburg, sau mormântul ultimului descendent al lui Dracula de la Bolzano, în Tirolul italian.

Tinând cont de toate aceste călătorii pe care le-am făcut, era limpede că vestea avea să circule înainte să fim gata cu materialul pentru publicare. S-a dovedit că temerile noastre erau justificate. În vara anului 1969, anul aselenizării, președintele Richard Nixon, nepopular datorită escaladării războiului din Vietnam, confruntat cu opoziția democraților în Congres și cu manifestările celor de stânga din campusurile universitare, a decis să viziteze România. Era primul președinte american care vizita această țară. H.R.

Halderman, șeful de personal de la Casa Albă, scrie în memorii cât de încântat a fost președintele de primirea atât de caldă pe care i-au făcut-o mulțimile entuziaste de-a lungul străzilor din București, pe parcursul celor trei zile ale vizitei.

Dar președintele s-a plâns de maniera nesatisfăcătoare în

Ilustrație la basmul lui Charles Perrault și cripta castelului din Tiffauges

care personalul prea mic al ambasadorului Davies a gestionat problemele legate de vizită. Acest fapt ar putea explica numirea mea temporară ca „atașat de presă” adjunct, cu sediul la Hotelul Athénée Palace. Profitând de situație, fiul meu John, care învăța la Liceul Cohasset, a decis să se joace de-a ziaristii și și-a pus un ecuson pe care scria *Cohasset Times*. Astfel a putut intra la toate recepțiile oficiale date în onoarea lui Nixon. Cu o astfel de ocazie, fiind întrebat de președintele Nixon ce făcea în România, a răspuns: „Tatăl meu face

cercetări legate de Dracula". Ron Ziegler, secretarul de presă al președintelui Nixon, l-a întrebat imediat: „Vrei să spui că Dracula a existat cu adevărat? Unde era castelul lui?” Habar nu am pe câți zariști i-am trimis aiurea prin Carpați, în căutarea castelului lui Dracula, cu speranța că se vor rătăci.

Oricum, știrea și-a croit drum în mass-media occidentală. Printre primii care ne-au căutat a fost un realizator de film american, Calvin Floyd, care lucra pentru televiziunea suedeză și era prieten cu actorul Christopher Lee. N-a durat mult până ce ne-a convins să îi dăm toate însemnările noastre despre subiect și să semnăm un contract prost, în baza căruia numele noastre urma să apară la creditele unui documentar legat de munca noastră.

Un editor american, Don Ackland, care lucra pentru New York Graphic Society din Boston, citise și el despre povestea lui Dracula în ziarul olandez *Der Telegraaf* și ne-a căutat. După ce i-am arătat textul nostru, scris într-un stil academic, ne-a convins să îl rescriem într-o formulă mai accesibilă, să sporim aspectele „gotice” și să ne limităm la o schiță istorică a faptelor personajului istoric Dracula. Am acceptat târgul cu consolarea că prin acel vampir puteam introduce un obscur voievod român din secolul al XV-lea unui public vorbitor de limba engleză.

Prima monografie academică despre personajul istoric Dracula a fost publicată în 1973. Nu a fost un succes financiar. În schimb, *În căutarea lui Dracula*, o lucrare scrisă potrivit recomandărilor lui Don Ackland și publicată cu un an înainte, a fost o

lovitură imediată, chiar dacă în același an mai apăruseră încă patru cărți despre Dracula – „un mic fenomen editorial”, potrivit publicației *Publisher's Weekly*. Pe lângă faptul că au apărut prezentări în numeroase ziare și reviste, succesul cărții a fost asigurat și de prezența noastră în numeroase *talk show*-uri. Cu ajutorul lui American Program Bureau, o cunoscută agenție din Boston care organizează conferințe, am străbătut practic toate statele Uniunii, conferențiind în universități și librării. Profesorul McNally

Casa din Sighișoara unde se spune că ar fi stat Vlad Țepeș...

și-a valorificat talentele imitându-l pe Bela Lugosi, celebrul interpret al personajului Dracula din filmele perioadei interbelice, mie revenindu-mi rolul unui savant îmbălsit, cu vagi legături de sânge, cu familia domnitoare a României.

Am continuat șirul de conferințe și peste hotare și au urmat

edițiile cărții *În căutarea lui Dracula* din Marea Britanie, Suedia, Franța, Japonia, Germania, Italia, Portugalia, România, fosta Iugoslavie și Coreea de Sud. Am scris alte două cărți de popularizare: *Adnotări la Bram Stoker (Indispensabilul Dracula)* și *Povestea completă a lui Dracula*. La Little Brown am publicat, în 1989, *Dracula, prințul cu multe chipuri*, o biografie savantă a lui Vlad Țepeș.

Până la urmă, publicitatea din jurul lui Dracula a ajuns și în atenția Biroului de turism al României (O.N.T. „Carpați”) din New York. Aspectele fantastice, „gotice”, care erau atât de atrăgătoare pentru diferitele societăți „Dracula” din Occident, constituiau o amenințare pentru ideologia marxistă, aspect ce a ajuns în atenția lui Ceaușescu și a Comitetului Central. Cum puteai să conexezi vampirismul cu un voievod eroic? S-a găsit totuși un compromis. Ceaușescu a decis să proclame 1976, când se împlineau 500

... și cei doi președinți: Nicolae Ceaușescu și Richard Nixon, cu sofiile

ani de la moartea lui Vlad Tepeș, „Anul Dracula“. Iritat că doi istorici străini scriseseră prima monografie despre Vlad Tepeș, le-a cerut istoricilor români să nu rămână mai prejos. Ștefan Andreescu și Nicolae Stoicescu au elaborat, fiecare, câte o carte, ambele traduse în limba engleză. S-a scris un roman (autoare: Georgiana Viorica Rogoz) în care îi erau lăudate faptele de vitejie, poeți (Marin Sorescu) i-au închinat poezii, artiști i-au pictat și sculptat chipul, s-a realizat un film care l-a avut ca subiect și despre care s-a scris în *Variety Magazine*, ce apărea la Hollywood, în ideea că va fi vândut și în Occident.

Alexandre Dumas

S-au tipărit timbre, s-au bătut medalii, președintele Ceaușescu însuși l-a menționat în discursurile sale. La Târgoviște s-a organizat un spectacol de sunet și lumină, iar biserica de la Snagov a fost restaurată. Pensionarii care locuiau în casa din Sighișoara unde se spunea că a stat Vlad Tepeș au fost mutați și casa transformată în muzeu. Bran a devenit un castel istoric al lui Dracula, potrivit O.N.T. „Carpați“. Un oficial român a fost ales membru al lui British Dracula Society.

Ca o ironie a sorții, în momentul prăbușirii, decembrie 1989, Ceaușescu a fost prezentat ca un vampir care suga sângele popoului său. Ceaușescu și soția, după fuga de pe acoperișul Comitetului Central, au aterizat mai întâi la Snagov (unde se spune că se află mormântul lui Vlad Tepeș), apoi au ajuns cu o mașină la Târgoviște.

In România epocii post-comuniste, interesul pentru Vlad Tepeș s-a diminuat, în vreme ce aspectele fantastice au câștigat, pentru a atrage turiștii străini. Romanul lui Bram Stoker a fost tradus, s-au prezentat filmele despre Dracula (inclusiv filmul lui Francis Ford Coppola), iar studiul legendelor a căpătat amploare. Obiecte kitsch reprezentându-l pe Dracula îi întâmpină pe vizitatori la aeroport, restaurante și cârciumi îi poartă numele. S-a creat o Societate Transilvăneană Dracula, care organizează tururi. În anul 2001, Dan Matei Agathon, ministrul Turismului, impresionat de numărul mare de jurnaliști care au participat la primul tur al Transilvaniei organizat de societate, a decis crearea unui parc având ca temă vampirismul, ce trebuia realizat la

Sighișoara. S-au opus cei care nu doreau ca Sighișoara, unul dintre puținele orașe medievale păstrate, protejat de UNESCO, să fie afectată. Campania a fost sprijinită și de prințul Charles.

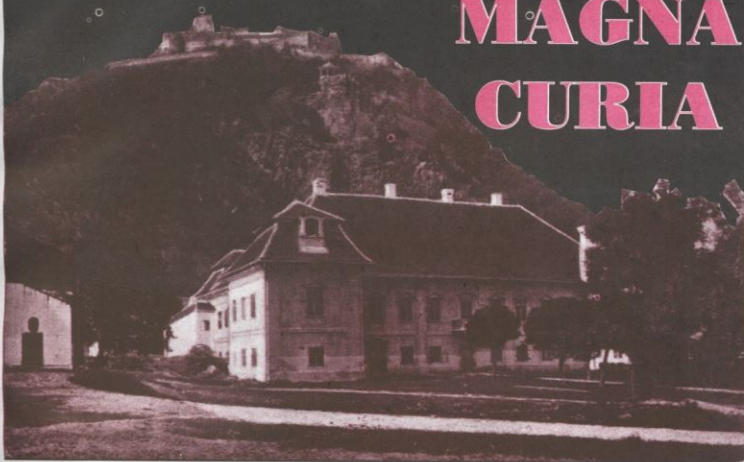
Fantezia Dracula își continuă drumul. Se realizează în lume câte cinci filme pe an cu acest subiect, ce aduc bani. Știri despre Dracula continuă să apară în mass-media de limba engleză. Și interesul față de personajul istoric Vlad Tepeș, aflat la cota zero în 1972, a crescut. Biografia sa este inclusă acum în principalele enciclopedii din lume, s-au prezentat filme documentare pe canalele History și Discovery.

Au trecut 30 ani de când am început, alături de profesorul McNally, studierea personajului istoric Dracula. Mulți istorici au revizuit și îmbunătățit descoperirile noastre. Totuși, nu mă pot abține să nu rostesc o veche zicală franceză: „C'est le premier pas qui conte“ (Primul pas contează). Fantezia și istoria se amestecă rareori, o excepție notabilă fiind Alexandre Dumas. El cel puțin a avut eleganța de a plăti și a lăuda pe „negrii“ pe care i-a angajat ca să scrie *Cei trei mușchetari*. ■

Raymond McNally – Sherlock Holmes, Radu Florescu – dr. Watson

Destinul unui castel

MAGNA
CURIA

IOSIF VASILE FERENCZ, IONUȚ CODREA

Orașul Deva, situat în partea de sud-vest a Transilvaniei istorice, este pomenit în documente începând din secolul al XIII-lea, în contextul unor evenimente petrecute în apropierea cetății. Ruinele fortificației, situate pe culmea unui deal care domină de la peste 180 m înălțime orașul, impresionează și astăzi, fiind un simbol al urbei.

La poalele cetății, în partea sudică, se găsește însă și cel mai vechi monument al Devei, aflat încă în picioare. Un castel, cunoscut din secolul al XVIII-lea sub numele de Magna Curia (Casa Mare), ce impresionează prin elementele sale arhitectonice și stilistice de influență renașcentistă și barocă.

Pe baza informațiilor de care dispunem, putem afirma că acest monument de arhitectură datează din perioada Renașterii și că a fost refăcut și completat în secolul al XVIII-lea. În prezent, clădirea adăpostește Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva.

**Donat și apoi
moștenit**

Documentele de epocă evidențiază o primă etapă a construcției la sfârșitul secolului al XVI-lea, când Francisc Geszthy, căpitan

suprem al armatei transilvane în anii 1594-1595, și-a ridicat aici o impunătoare reședință. Întâia referire o găsim în inscripția de pe placa funerară a mamei lui Geszthy, Sofia Szlyok, decedată în 1590.

La începutul secolului al XVII-lea, biserica situată în apropiere a fost jefuită și arsă, după toate probabilitățile, având de suferit și reședința lui Geszthy.

Din anul 1608, domeniul și castelul au intrat în posesia lui Gabriel Bethlen (1580-1629; *Magazin istoric*, nr.12/1988; 2/1995), ca donație din partea principelui Gabriel Báthory.

În 1613, Bethlen a devenit principe al Transilvaniei și a donat întregul domeniu al Devei soției sale, Susana Károlyi, care a stăpânit castelul până la moarte, în 1622.

Bethlen s-a născut în 1580 la Ilia, localitate situată pe cursul Mureșului, în amonte de Deva. A fost un antemer-gător al ideii refacerii Daciei, fiind considerat cel mai însemnat principe al Transilvaniei. A domnit vreme de 16 ani. Om cultivat, principele și-a impus viziunea și în domeniul culturii. Între altele, a fondat importante biblioteci, deschise pentru reprezentanții

nobilimii, în cadrul cărora se organizau spectacole cu muzicieni și actori ambulanti. Treptat, în aceste lăcașuri au avut acces și tineri de proveniență mai modestă. Modelul urmat era acela al academiilor protestante germane, apărute ca răspuns la învățământul iezeit în plină expansiune.

În 1622, Gabriel Bethlen a înființat Colegiul Academic de la Alba Iulia, unde au fost invitați celebri învățați germani, precum poetul umanist Martin Opitz (*Magazin istoric*, nr. 5/1976) ori profesorii Johann Heinrich Bisterfeld și Ludwig Philip Piscator, de la Heidelberg, ori Johann Henrich Alestadius, din Herbon.

De numele lui Gabriel Bethlen se leagă și cea de-a doua etapă de amenajări a castelului din Deva. Lucrările au început în 1614, iar din 1615 au fost conduse de arhitectul Giacomo Resti da Verna. În această perioadă, pe lângă modificările aduse clădirii principale, a fost ridicată și o anexă, care încheia inelul dublu al zidurilor de incintă. În antablamentul porții de intrare (element de arhitectură așezat deasupra zidurilor sau coloanelor pe care se sprijinea acoperișul), susținut de un arc semicircular, sprijinit la rândul său pe pilastri, într-un cadru decorat cu palmete, la finele secolului al XIX-lea, se mai putea citi încă textul: *G(ABRIEL) REX HUNG(ARIE) D(ALMATIE) C(ROATIE) PR(INCEPS) TR(ANSILVANIAE) ET SIC(ULORUM) C(OMES)* – Gabriel, Regele Ungariei, Dalmației, Croației, Principe al Transilvaniei și Comite al secuilor – urmat de inscripția

Maria Széchy

AZ VR MEGEORIZZE AZ TE KIMENETELEDT MOS-TANTVL FOGVA MINDEOROKKE A(NNO) D(OMINI) 1621 (Domnul te va păzi la plecare și la venire de acum și până în veac).

Poarta a fost defăectată în anul 1897, pentru a elibera terenul în vederea construirii tribunalului din Deva.

Amintind de războiul troian

După moartea Susanei Károlyi, domeniul a intrat în posesia lui Ștefan Bethlen, nepotul de frate al principelui Gabriel Bethlen, iar la dispariția prematură a acestuia, „ducele cel tânăr”, cum era cunoscut, a fost moștenit de văduva lui, Maria Széchy. Castelul a fost scena vieții de curtezană a stăpânei.

Maria Széchy, văduvă la 25 de ani, s-a recăsătorit cu Istvan Kun. În 1634 și-a părăsit însă

soțul, refugiindu-se în castelul de la Deva. Evenimentele care au urmat sunt demne de o epopee. Precum Menelau a pornit împotriva Troiei, alături de o mare coalitie militară, la fel a procedat și soțul părăsit. Dorind să-și readucă la ascultare soția, Istvan Kun, în fruntea a 300 de călăreți, a atacat domeniul prin surprindere, în toiul nopții. Profitând de timpul consumat de atacatori pentru spargerea porții, Maria s-a strecurat printr-un geam spre grădină și a reușit să se refugieze în cetate. Revenită cu forțe proaspete, a respins atacul soțului, care a fost nevoit să se retragă rușinat.

În 1640, Maria a părăsit Deva și a vândut domeniul lui Gheorghe Rákóczi I, în schimbul sumei de 6.000 de taleri. Recăsătorită pentru a treia oară, cu iubirea vieții ei, Ferenc Wesseleny, a continuat pe aceleași coordonate, dar legate de istoria unei alte clădiri – castelul Murany –, ale cărui ruine pot fi vizitate în Slovacia.

Istoria tumultuoasă și romantică a vieții Mariei Széchy nu se va încheia însă cu acest episod. Fiind o femeie frumoasă, romantică și cochetă, și-a trăit tinerețea din plin, înconjurată de cavaleri și de bărbați veseli, chefuind și distrându-se. Sursele epocii o prezintă ca pe o amazoaă, umblând călare și înarmată cu două pistoale. Poeții maghiari ai timpului i-au dedicat versuri, numind-o Venus de Murany.

Spre sfârșitul veacului al XVII-lea statutul politic al Transilvaniei s-a modificat. În 1686, trupele austriece au trecut hotarele Principatului și,

Începuturile cercetărilor arheologice și, implicit, constituirea primelor colecții, aflate la baza muzeului de astăzi, sunt legate de înființarea, în 1880, a *Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara*; în anul următor s-au pus și bazele muzeului.

Mulți ani lipsit de un sediu propriu (colecțiile fiind adăpostite în clădiri necorespunzătoare), muzeul a primit în anul 1938 spre adăpostire clădirea Magna Curia.

Inițial, colecțiile au fost structurate pe trei domenii: istorie, științele naturii și etnografie. Îmbogățirea și diversificarea lor au impus reorganizări, apărând noi secții. Astăzi, în structura muzeului se regăsesc următoarele departamente științifice: Secția de arheologie Secția de Istorie și Artă, Muzeul Arheologic din Sarmizegetusa, Muzeul de Etnografie și Artă Populară de la Orăștie, Secția de Științele Naturii din Deva, Casa memorială „Crișan”, Muzeul memorial „Aurel Vlaicu”, Punctul muzeistic Tebea, Punctul muzeal Baia de Criș, Muzeul de Etnografie și Istorie din Brad și Secția de Artă din Deva. Lor li se adaugă departamentele tehnice destinate con-

servării și restaurării obiectelor de patrimoniu și serviciul administrativ.

În anul 1925, prin strădania directorului de atunci al muzeului, Iosif Malasz, au fost puse bazele unei reviste proprii, intitulată *Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara*. Deși au apărut numai trei volume, revista a reprezentat un bun început de drum. În anul 1937, prin grija dr. doc. Octavian Floca, sub egida muzeului, a apărut prima revistă de arheologie a unei instituții muzeale de provincie din România: *Acta Musei Regionalis Devensis-Sargetia*, care s-a impus repede în rândul specialiștilor. Numele revistei a suferit modificări, după care, începând din 1968, s-a stabilizat la acela de *Sargetia-Acta Musei Devensis*. Până astăzi au văzut lumina tiparului 32 de numere.

În prezent, muzeul nu poate oferi publicului o expoziție permanentă; acesta este un obiectiv pe care Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva și l-a propus pentru perioada următoare. Până atunci, patrimoniul este prezentat celor interesați prin intermediul unor expoziții tematice temporare.

sub pretext că apără țara împotriva incursiunilor otomane și tătărăști, generalul Scherffenberg a pus stăpânire pe Cluj și Dej. Reprezentanții Principatului au fost obligați să semneze la Viena o înțelegere prin care se convenea ca Transilvania să fie luată sub protecția împăratului, în schimbul recunoașterii ca principe a lui Mihail Apaffi și a fiului acestuia, ca moștenitor. Ca o garanție că înțelegerea va fi respectată, trupele imperiale își stabileau garnizoane la Cluj și Deva.

În anul următor (1687), domeniul și castelul din Deva au fost preluate de administrația fiscală, care a stabilit un sistem de închiriere a acestora. Primul care a beneficiat a fost generalul Johan Steinville. Câțiva ani mai târziu, în 1730, serviciile contelui Giovanni Morando

Visconti (arhitect italian, specialist în fortificații) au fost răsplătite cu domeniul Devei. Visconti a închiriat domeniul unui antreprenor financiar, De Nicola, iar mai apoi, în 1743, l-a vândut guvernatorului Transilvaniei, Ioan Haller.

Imaginea păsării Fenix

De numele acestuia se leagă a treia și ultima fază de construcții la castel, devenit de-acum Magna Curia (reședința guvernatorului). Lucrările s-au desfășurat în perioada 1744-1746, fiind încredințate antreprenorului zidar Conrad Hammer. Pentru realizarea sculpturilor a fost angajat Friedrich Wachemberger. În orice caz, intervențiile operate cu acest prilej au modificat aspectul între-

gului palat, căruia i s-a dat o înfățișare barocă.

O imagine cât de cât obiectivă despre ceea ce reprezenta atunci Magna Curia, atât în interior, cât și la exterior, ne putem face cu ajutorul datelor cuprinse în inventarul întocmit în 1756. Descrierea clădirii principale și a dependințelor începe de la poarta de intrare, despre care se menționează explicit că a fost refăcută și decorată cu două blazoane (o imagine de epocă mai păstrează înfățișarea). Se pătrundea apoi în curtea interioară, în care se afla clădirea propriu-zisă, cu două niveluri de locuit și patru bastioane de colț.

Inventarierea clădirii începe dinspre grădina cea mică, cu scara monumentală care permitea accesul la etaj. Caracterul de reședință este dat de sala de audiențe,

sufrageria mare, cu balconul din mijlocul fațadei, sprijinit pe console marcate de patru capete de atlași. Fațada a fost refăcută total, fostului balcon adăugându-i-se și un portal, iar ferestrele au căpătat noi ancadrame.

În aceeași etapă, în sala festivă a palatului, a fost construit șemineul. Cadrul lui rectangular de piatră este încoronat cu un bogat decor baroc. În partea centrală – jos – a șemineului apar însemnele heraldice, așa cum rezultă ele din înrudirea familiilor Haller și Daniel. Pe de o parte se observă lebăda cu gâtul săgetat – simbolul preluat de pe blazonul Sofiei Daniel, soția guvernatorului –, iar pe de alta apare leul provenind din blazonul lui Ioan Haller. Cele două simboluri unite sunt încoronate de imaginea legendară a păsării Fenix. Colțurile căminului, modelate în vulturi, sunt marcate prin mici pilaștri, care servesc drept suport pentru cele patru figuri exotice de „mori”. Ele sunt redată ca negrese, având mijlocul acoperit cu un brâu de pene, bustul gol, tolba de săgeți pe spate și creștetul încununat cu un bogat penaj. Urnele decorative cu capete de atlași, de factură asemănătoare cu cele ale balconului, completează decorul.

În afara porții celei mari, deja amintită, în inventarul din 1756 se precizează că mai exista o altă poartă, a curții interioare, decorată cu două statui. Prima dintre ele îl reprezenta pe Sf. Florian, apărătorul contra incendiilor, iar cealaltă o înfățișa pe Fecioara Maria, flancată de îngeri.

Ioan Haller

Sunt înșirate apoi încăperile reprezentative cu inventarul minuțios al mobilierului și tablourilor, printre care aflăm că se găsea și o galerie de portrete ale membrilor familiei Haller.

La parter se aflau mai multe magazine pentru alimente și unelte, bucătăria și o cameră locuită de grădinar.

Grădini, sere și fântâni

Din același inventar aflăm că în preajma castelului existau trei grădini, a căror imagine, din păcate, nu s-a păstrat. Prima dintre ele era grădina cu flori, îngrijită de un

grădinar german. Ea era prevăzută cu terase sprijinite pe ziduri scunde „italienești”, cu trepte și o alee cu bănci din piatră. În partea de nord a grădinii se găsea o seră cu „ferestre franțuzești”, încălzită cu ajutorul a două sobe mari, și care adăpostea lămâi, portocali, lauri, viole și alte plante exotice.

Nu lipsea nici grădina de legume, aflată în grija unui grădinar român. Cea de a treia – menajeria – adăpostea cinci cerbi lopătați.

Încadrându-se în peisajul epocii și în curentul artistic al vremii, în grădini au fost amenajate două fântâni arteziene. Una reprezenta un leu rampant (înclinat), figură principală a blazonului lui Haller, și era amplasată în grădina cu flori. Cealaltă avea formă de lebedă, cu gâtul săgetat, figura dominantă a blazonului familiei Daniel. Ambele fântâni erau alimentate cu apă printr-un apeduct cu țevi ceramice. Fântâna sub formă de lebedă a fost repusă în valoare în 2006, odată cu încheierea restaurării castelului.

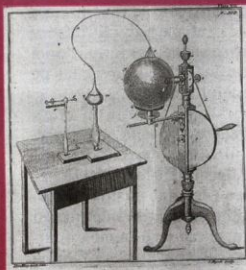
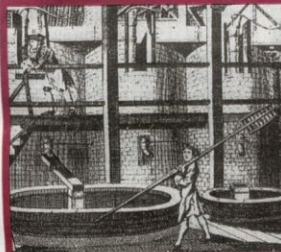
În afară de clădiri rezidențiale, inventarul menționează și alte clădiri anexe: casa străjerilor, cea unde se pre-

gătea berea, bucătăria mare, grânarul, spălătoria, grajdul, șura și diferite depozite de alimente, astăzi dispărute.

În ultimul deceniu Magna Curia a trecut printr-o nouă etapă de renovare, care s-a încheiat în toamna anului trecut. ■

Castelul restaurat

Invenții și inventori care au schimbat lumea (din stânga sus, în sensul acelor de ceasornic): războiul de țesut mecanic, descoperirea lui Arkwright; schema de funcționare a mașinii cu aburi a lui Watt și camera de lucru a acestuia; imagine din Dicționarul Complet al Artelor și Științelor, 1764-1766, de Temple Henry Crocar, înfățișând fabricarea berii; automobil acționat cu forța aburului; dispozitiv pentru efectuarea unor experimente cu curentul electric

MATRICEA MODERNITĂȚII

THEO STĂNESCU-STANCIU

Credința în transformarea continuă a societății, în general, în progres a reprezentat una dintre cele mai solide cutume în mintea multora dintre oamenii de cultură ai secolelor XVII-XVIII. Era timpul în care irlandezul Samuel Madden (1686-1765) își concepea *Memoriile secolului al XX-lea* (1733), una dintre primele nuvele științifico-fantastice ale lumii, care, din cauza faptului că a fost interzisă de premierul britanic Sir Robert Walpole (1676-1745), a devenit extrem de rară. Câteva decenii mai târziu, în 1763, vedea lumina tiparului și lucrarea anonimă *Domnia regelui George al VI-lea, 1900-1925*. O nouă categorie de literatură se naște, viitorul nu mai părea atât de îndepărtat și de ciudat...

Îmbunătățirea condițiilor de viață devenea, încetul cu încetul, una dintre aspirațiile viitorului. Teologul anglican Edmund Law (1703-1787) o propovăduia cu mare patos, iar profesorul scoțian John Millar

(1735-1801), unul dintre părinții fondatori ai științei economice, considera că diferența fundamentală între om și animal este constituită tocmai de această capacitate minunată de a-și îmbunătăți facultățile.

Mașinile și efectele lor uimitoare

Cine se mai putea declara neîncercător, când progresul devenea palpabil, odată cu

trecerea anilor? „Cine s-ar fi gândit la începutul secolului – se interoga preotul unitarian Richard Price (1723-1791) – că omenirea va stăpâni forța luminii și a zborului cu mașini aerostatice? [...] Multe descoperiri asemănătoare se vor face în anii care vor urma [...] și nu este deloc extravagant să le așteptăm să apară [...], iar progresul va înceta să se arate pe fața Pământului doar atunci când cele mai importante rele vor dispărea și se va reinstaura acel stat paradiziac despre care se spune, conform istoriei mozaice, că l-a precedat pe actualul.“

Era altă situație în comparație cu epocile anterioare, cu, de exemplu, mijlocul secolului al XIII-lea, când Roger Bacon era entuziasmat de posibilitatea apariției de mașini care să ușureze munca omului: „S-ar putea să se fabrice cândva mașini datorită cărora cele mai mari nave, diriguete de un singur om, se vor mișca mai repede decât dacă ar fi pline de văslași; să se întocmească niște căruțe care vor înainta cu o iuteală de necreț, fără ajutorul vitelor; să se fabrice mașini zburătoare în care un om [...] va bate aerul cu niște aripi ca o pasăre [...] Mașini vor îngădui să mergi în fundul mărilor și râurilor.“

Într-un raport al consulului francez din Mexico, din 20 iunie 1826, se vorbește despre conflictul dintre progresul exportat de Europa și condițiile locale. „Orbiți de minunile pe care le-au făcut la ei acasă cu ajutorul aburului, au crezut că acesta le va face aceleași servicii. Mașinile cu foc au venit, prin urmare, din Anglia și, o dată cu ele, carele trebuincioase transportării lor; n-au uitat nimic, afară de drumurile pe care să treacă aceste care. Cel mai de seamă drum al Mexicului, cel mai umblat,

Medalion cu portretul lui Adam Smith, făcut de James Tassie în 1787

cel mai bun, este cel care duce de la Vera Cruz spre Capitală. Excelența Voastră își va face o judecată despre acest drum, de va ști că trebuie să înhami zece catări la o carosă ocupată de patru persoane și menită să facă zece până la douăsprezece leghe pe zi. Pe acest drum au trebuit să urce Cordilierii carele englezești: astfel că fiecare dintre aceste care nu folosea mai puțin de 20 de catări; fiecare catăr făcea șase leghe pe zi și costa zece franci. Oricât de rău era acest drum, el era totuși drum, și când au trebuit să-l părăsească, pentru a se îndrepta spre mine, n-au

mai aflat decât poteci; câțiva antreprenori, scârbiți de piedicile întâmpinate, și-au lăsat vremelnice mașinile în depozit la Santa Fe, la Encerro, la Xalapa, la Perotti; alții, mai cutezători, au făcut cu cheltauială mare drumuri care le-au dus mașinile până în gura minei; dar, ajunși acolo, n-au găsit cărbuni ca să le pună la lucru; acolo unde era lemn, au folosit lemnul; dar el e rar pe podișul Mexicului...“

Spre amuzamentul chiar al unora dintre contemporani, au existat și voci care nu au crezut deloc în puterea noilor invenții. Economistul francez Jean-Baptiste Say (1767-1832), cel care surprinsese în scrierile sale, ca ziarist, Revoluția Franceză și apoi devenise un industriaș cunoscut odată cu începuturile Imperiului Napoleonian, după ce descrie pentru conaționalii săi „căruțele cu abur“ englezești, adăuga în 1828: „Cu toate acestea [...] niciun fel de mașină nu va face vreodată serviciul pe care îl fac cei mai proști cai de a căra persoanele și mărfurile prin mulțimea și prin înghesuiala unui oraș mare.“

Noua economie politică

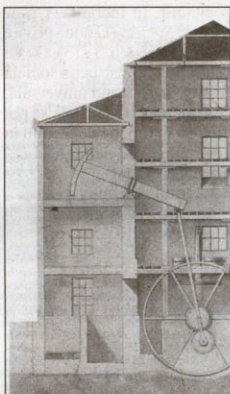
Crucială pentru impunerea modernității a fost remodelarea gândirii economice. Proprietarul unei mici fabrici scoțiene de ace cu gălălie, Adam Smith (?-1790), unul dintre părinții noii economii, scria: „nu din bunăvoința măcelarului, a berarului sau brutarului așteptăm cina; ci tocmai grație interesului pe care îl au aceștia...“. Formula pe care Smith a lansat-o – să lăsam cererea să decidă – a exprimat tocmai acea înclinație a secolului pentru încrederea în Natură.

Eseu despre om, lucrare din 1769

Pe lângă reforma pe care a trăit-o gândirea economică, în spiritul iluminist, un alt generator de optimism a fost și știința. La începutul epocii dominate de Newton, cultura științei începea să se răspândească încetul cu încetul. Venise timpul micilor sau marilor societăți intelectuale, grupuri formate tocmai pentru a discuta și împărtăși informații legate de domeniul artistic sau științific. Se nașteau astfel, „pentru promovarea cunoștințelor utile și a educației”, în genere, instituții precum: The Royal Society of Edinburgh (1783), the Royal Irish Academy (1785) sau asociații mai specializate de genul Linnean Society of London (1788), purtând numele cunoscutului naturalist suedez Carl von Linné (1707-1778).

Una dintre cele mai pline de vervă asemenea societăți se poate considera cunoscuta *The Lunar Society* (Societatea fanateziștilor), din Birmingham, formată de un grup de prieteni intelectuali și industriași. În vila industriașului luminat Mathew Boulton (1728-1809), fuseseră prezenți, printre alții: inginerul mecanic James Watt (1736-1819), chimistul Joseph Priestley (1733-1804), artistul Josiah Wedgwood, medicul Erasmus Darwin (1731-1802), bunicul legendarului autor al *Originii speciilor*, Charles Darwin, și autorul maximei conform căreia un nebun este acea persoană care nu a încercat nici un experiment în viața sa, filosoful Thomas Day (discipol al lui Jean-Jacques Rousseau), ceasornicarul James Whitehurst. Minți luminate care s-au întâlnit constant între 1765 și 1813, observațiile lor ducând la descoperirea mașinii cu aburi, a oxigenului și a dioxidului de carbon sau a altor nenumărate aparate și mecanisme sau teorii logice.

Moara Albion, ce funcționa cu una dintre invențiile lui James Watt, care transforma acțiunea pistonului într-o mișcare circulară

Inițial purtând numele de „Cercul lunar” (de abia în 1775 preluând denumirea care i-a consacrat), societatea a fost botezată de la momentul în care stabileau întâlnirile, respectiv cel al lunii pline. Discuțiile prietenilor care au ajuns să schimbe lumea (după cum și-a numit autoarea britanică Jenny Uglow o lucrare dedicată analizei societății, *The Lunar Men: Five Friends Whose Curiosity Changed the World*, Lunaticii: Cinci prieteni a căror curiozitate a schimbat lumea, Faber &

Edmund Law

Faber, 2002) se învârtteau în jurul unor chestiuni legate de evoluția științei și tehnicii, încercând să promoveze o nouă ordine industrială. Figuri interesante deveniseră membrii de bază. A fost și cazul olarului Josiah Wedgwood (1730-1795), inițiator al industriei de brânză, care și-a dorit să „facă o asemenea mașină care să-l ajute pe om să nu mai greșască”. Tot el a fost și cel care a introdus pentru prima oară cronometrarea în fabrică, pentru a se asigura de punctualitatea angajaților. Bun observator al timpului și al progreselor înregistrate, Wedgwood a ajuns să declare: „Industria și mașinile au devenit părinții schimbărilor în bine.”

Noi eroi

Demonstrând că lumea era într-o continuă schimbare, iar a fi în pas cu ea devenise un adevărat imperativ, chiar și poveștile care se adresau copiilor au început să preia și să explice modele din economie și afaceri. O autoare precum Anna Barbauld (1743-1825), în lucrarea *Evenings at Home: Or the Juvenile Budget Opened* (Serile de acasă. Sau cum se învață primii pași în economie; 1794), amintește de cariera fulminantă a lui Sir Richard Arkwright (1732-1792), cel care, provenind dintr-o umilă familie, a reușit să ajungă dintr-un simplu bărbier unul dintre cei mai importanți inventatori de mașini care au revoluționat domeniul textil.

Robert Owen (1771-1858), galezul inițiator al mișcării cooperatiste, poate reprezenta exemplul tipic al reușitei propovăduite în epocă. Născut în familia unui fierar, a fost nevoit să se angajeze încă de la vârsta de zece ani la un

negustor din Lincolnshire, apoi într-un magazin din Manchester. La 18 ani, tânărul Robert s-a asociat cu un prieten, amândoi visând să pună pe picioare o mașină care să prelucraze bumbacul. Succesul a venit repede – și iată-l pe Robert Owen devenit unul dintre cei mai tineri directori numiți vreodată într-o întreprindere importantă: filatura din Manchester. Datorită spiritului antreprenorial deosebit, aceasta a ajuns, în scurt timp, una dintre cele mai importante din Marea Britanie. În 1794 (după alte surse, 1795) a devenit directorul și unul dintre asociații Companiei Chorlton Twist din Manchester. Iar, din 1800, după ce s-a îndrăgostit și apoi s-a căsătorit cu fiica proprietarului filaturii din New Lanark, i-a succedat acestuia.

Pierzându-și de tânăr orice credință religioasă, Owen a fost partizanul teoriei conform căreia numai inocularea, de la cele mai fragede vârste, a unor cunoștințe adecvate poate conduce la fericire și progresul

societății. În lucrarea *A New View of Society* (O nouă privire asupra societății, 1813), Owen promova reconstrucția socială bazată pe educația universală, considerând că spiritele se pot modela în funcție de mediul în care trăiesc. Astfel, dacă muncitorii sunt nevoiți să își ducă traiul în condiții mizere, fiind brutalizați, ignorați și cu tendințe criminale, nu era vina lor, ci a societății care i-a generat.

A avut ocazia să își pună în practică ideile în cadrul comunității din localitatea New Lanark, unde a condus, începând cu 1797, o întreprindere cu 1.700 de muncitori, dintre care aproximativ 400 erau copii. Aceasta a devenit, în scurt timp, un adevărat loc de pelerinaj atât pentru reformatori socialiști, cât și pentru importanți oameni de stat. Chiar și viitorul țar Nicolae al Rusiei (1796-1855) a fost uimit văzând realizări de acolo. Proiectele lui Owen de luptă împotriva sărăciei, bazate pe egalizare și cooperativizare, au fost

primite cu mare interes de mulți dintre contemporani. Presa britanică – *The Times*, *The Morning Post* – alături de numeroase personalități ale vieții politice din Insulă i-au aprobat inițiativele. Printre cei mai fervenți suporteri s-a numărat și tatăl reginei Victoria (1819-1901), Eduard, ducele de Kent și Strathearn, cel de-al patrulea fiu al regelui George al III-lea (1738-1820). Pentru a-și menține „supușii” fericiți și mulțumiți, Owen a gândit chiar și programe speciale de școlarizare sau organizare de expoziții de genul celor muzeale. Un gen de bunică a *entertainment*-ului actual, „panem et circensis”-ul roman!

Era epoca utopiilor! Numai în Franța, între 1700 și 1789, conform unor calcule recente, au apărut 150 de opere de gen utopic. Până la introducerea definitivă și succesul „minunilor” tehnicii, oamenii aveau nevoie încă de... insule imaginare, în care să trăiască fericiți, într-o perfectă ordine politică. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Molimele, seceta, revărsările de ape, cutremurele, alături de războaie sau mari convulsii sociale, au adus după ele întotdeauna înrăutățirea vieții unor importante părți ale populației, sărăcie și privațiuni de tot felul. În nr. 11/2003 al revistei, colaboratoarea noastră, doamna Ligia Livadă-Cadeschi, a prezentat câteva dintre consecințele în plan social ale sărăciei din Țările Române în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și în primele decenii ale celui următor.

● Mare păcat nemunca ● Cărți de pace ● În calea trecătorilor musafiri străini ● Trimiși la lucrul șanțurilor

CERȘETORI ȘI LENEȘI

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

Sărăcia a creat și o categorie socială aparte, calicii. Care era statutul acestora odinioară? Aglomerările de săraci, calici în limba vremii, apar în documente începând cu secolul al XVII-lea. Acestea sunt atestate pentru orașele moldovenești Iași și Roman și pentru Câmpulung-Muscel și București, în Țara Românească.

Prima dovadă sigură a existenței breslei calicilor din Iași o constituie un document din 1667, cuprins într-un catastih al acesteia, refăcut la 22 februarie 1722, prin îngrijirea mitropolitului Moldovei, Gheorghe. El cuprinde la început două documente, false însă, care ar coborî

existența breslei până la 1480, respectiv 1546.

Numărul membrilor breslei variase în timp, cel mai ridicat, 29, fiind înregistrat în timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568). Veniturile proveneau din *mila*

domnească și din cerșit. Erau contabilizate de o cutie a breslei, care stabilea și modalitățile de cheltuire a banilor. Conform catastihului, toți calicii erau schilozi sau bolnavi. În fruntea lor se afla un staroste ales pe viață de breslași și confirmat de mitropolit. Cartea de întărire din 23 iulie

1791 a arhiepiscopului rus Ambrozie (însărcinat provizoriu și cu conducerea bisericii moldo-valahe, în vremea războiului ruso-turc din 1787-1792), cu valoarea unui adevărat cod de breaslă, fixa și modul de comportare al calicilor.

Ei nu trebuia să cerșească decât pentru o zi, două, maximum o săptămână, „dar să nu se obrăznicească umblând de dimineață până în seară“, pentru că altminteri devin „iubitori de argint“ (avari). „Și când ar umbla – continuă documentul – să nu facă nicăiri gâlceavă, sfezi, bătaii, mai ales în pridvoarele bisericilor, să nu se facă bolnavi nefiindu, să nu-și zădărescă rănilor sale ca să plece spre milă [...], căci aceasta iaste înșălăciune; să să ostenească cari vor putea cu lucrul mânuirilor, căci mare păcat iaste aceluia a cere milostenie, care poate însuși să să hrănească.“

O breaslă a calicilor exista și la Roman. O condică a documentelor sale, alături de cele ale ciocilor din același oraș, amintește de breaslă

mișeilor. La începutul secolului al XVIII-lea ea era alcătuită din orbi, șchiopi și ciungi, păstoriți de un staroste ales dintre ei și căruia îi datorau ascultare deplină. Documente ale acestei bresle întâlnim în timp până la 1738, când Grigore Ghica împuternicește din nou pe starostele de calici să strângă la breasla sa pe toți orbii, șchiopii și ologii de acolo, punându-i sub ascultarea sa, spre a fi apărați de toate asupririle din partea pârcălabilor și a târgoveților din oraș.

În Țara Românească, un hrisov din 1639, al lui Matei Basarab, scutește satul Mățăul de diversele obligații față de domnie, pentru că acest sat „n-a fost în rândul țării, ci a fost de treaba și hrana săracilor, gârbovilor și a șchiopilor din orașul Câmpulung“. Statutul special al satului Mățăul avea deja o anumită vechime la data emiterii documentului și acesta era în legătură cu prezența leproșilor în oraș sau în împrejurimile lui. Alte informații despre existența și statutul special al Mățăului (legat de opera de asistență acordată săracilor) provin din așa-numitul *Codex al mișeilor*

din Câmpulung, ieșit din cancelaria lui Constantin Mavrocordat, la 20 octombrie 1751, și care atestă prezența mișeilor în acest oraș în jurul unei biserici. Unele dintre ultimele documente amintesc și chiliile în care aceștia locuiau, ceea ce ne sugerează că avem a face cu o comunitate a săracilor bine individualizată, fie și numai prin delimitare spațială.

O mahala, un puț și un pod (stradă), zise „ale calicilor“ sunt menționate și pentru orașul București.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, numărul din ce în ce mai impresionant de cerșetori, dacă ar fi să credem documentele epocii, interesează domnia aproape exclusiv din punct de vedere al asanării spațiului public. Atunci când puterea începe să se ocupe de cerșetori, o face punându-i la muncă și îndepărtându-i din spațiul public, unde apar ca inutile. În Țara Românească și Moldova, prezența lor pare să devină supărătoare la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, când contemporanii, inclusiv domnia, încep să se îndoiască de veridicitatea infirmităților lor, singurele în stare să le asigure dreptul de a trăi din mila colectivității: „Oare mulțimea cea de cerșetori cari mișună în străzile și răspântiile orașului [București], ale târgurilor și ale satelor, adeseori sănătoși și zdraveni, mulți chiar foarte sănătoși, nu vine tot din cauza lenei?“, se menționa într-un document al vremii.

Un capitol din proiectul de cod redactat în limba greacă în 1766, pentru domnul Țării

Instituția cerșetoriei funcționa la fel și la 1906

Românești, de juristul Mihail Fotino, prevedea obligativitatea muncii pentru persoanele valide, fondată pe criteriul utilității sociale și admitea cerșitul public numai în cazul bătrânilor și al infirmilor.

Încercările de a controla proporțiile cerșetoriei au un precedent în codul juridic *Îndreptarea legii* (Târgoviște, 1652): „Sărăcii cari se roagă, trebuindu-le ajutoriu, adecă carii sunt săraci, acelora să li să dea să îmble cu cărți de pace [...] Cartea de pace este care se dă aceluia ce vine de o ceare fără nici o scandală, carea mărturisește celui ce o poartă credința și viața lui cea nevinovată, adecă săracii sunt cu cărți de pace ale episcopilor să îmble cerșind ajutoriu de milă, despre carele se miluiesc de cei mari, întru ajutoriu lor“.

Începând din 1780, pitacele domnești care interzic cerșetorilor valizi să ceară de pomană în locurile publice se succed cu o frecvență ce ne îndeamnă să bănuim că aceste practici erau din plin prezente în traiul cotidian. Domnul credea că mulți cerșetori din București ar putea munci, pentru că se găsește de lucru atât în oraș, cât și prin împrejurimi, dar aceștia preferă să cerșească „pe la biserici și pe la toate ulițele, aducând și norodului atâta supărare cu obraznicia lor înșiși pierzând agoniseala ce mai mult ar avea-o într-alt chip, cu munca. Deci să-i strângă pe toți de prin toate mahalalele, de prin târg și de prin tot Bucureștiul și însuși aga să-i cerceteze pe rând, pe fiecare în parte și căți vor fi cu adevărat nevrednici de muncă, nici de alt fel de slujbă și poslușanie la nimic

O reconstituire a complexului Colțea

aceia să rămâie în ceea ce s-au aflat a să ținea cu milă de pă la norod, însă numai cei care sunt de tot nevrednici, orbi, schiopi, ciungi“.

Cei cu puținel „sacatlâc“ (beteșuguri minore) erau îndemnați să se angajeze la munci ușoare ca păzitori, stupari, pândari, iar celor valizi li se porunceă să-și schimbe felul de viață sub amenințarea pedepsei cu bătaia. Reluarea repetată a acestor măsuri pare să sugereze lipsa lor de eficacitate. Un an mai târziu, domnul constata totala ineficiență a dispozițiilor: „După dare aceștii porunci am luat înștiințare că atunci deodată s-au făcut nevăzuți în puțină vreme nemaierătându-se, iar apoi după aceea în urmă iarăși asemenea ca în toiu au început la cerșetorie, făcând supărare norodului.“

Pitacul reinnoiește poruncile anterioare date marelui agă, astfel încât să nu mai existe cerșetori „pân biserici și pân alte locuri, făcând obraznicie și cerșind milostenie“. Locuitorilor Bucureș-

tilor le era interzis să le mai dea de pomană „și nicidecum să nu-i îngăduiască, ci pe care-l va vedea cerșând milostenie, să-l arate la dumneata. Și unuia ca aceluia să-i faci pedeapsă cu bătae spre a se părâsi“. Porunca urma să „se săvârșească în toată vremea [...]“, ca nicidecum unii ca aceia cerșetori să nu mai fie, iar pentru cei ce cu adevărat vor fi nevolnici și cu totul neputincioși [...] și cu alt mijloc nu pot să-și hrănească viața numai cu milostenie, să faci catastih de câți sunt și să ni-l arăți ca să rămâie tot la aceia ce s-au aflat“.

În ciuda tuturor acestor măsuri, în 1794, Alexandru Constantin Moruzi scria mitropolitului Ungro-Vlahiei despre aceiași cerșetori infirmi că „neavând nici o orânduială întocmită [...] pururea se află pe ulițele Bucureștiului, în calea trecătorilor musafiri străini și a tuturor de obște [...], încât nu poate norodul a-și face închinăciune și a asculta sfintele slujbe“.

Pentru a le asigura traiul și a-i îndepărta de locurile pu-

blice, domnul alocă 50 taleri pe lună din venitul ocnelor (al cămării domnești) și sugerează mitropolitului înființarea de cutii de milostenie la toate bisericile și mănăstirile din oraș, unde bunii creștini să dea o contribuție voluntară, pentru mântuirea sufletelor lor, în zilele de sărbătoare. Toți acești bani urma să se strângă la Mitropolie și să fie împărțiți conform indicațiilor epistatului Agiei. Era interzis cerșitul public, iar cerșetorii valizi nu intrau în calculul Mitropoliei decât pentru a fi sfătuiți să renunțe la acest mod de viață.

In timpul epidemiilor de ciumă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea cerșetorii erau transferați din București pe la mănăstirile din împrejurimi, unde erau întreținuți din banii proveniți de la domnie, de la Mitropolie și din milele adunate în cutiile milei din bisericile bucureștene. Paralel cu interzicerea cerșetoriei în mediul urban era oprit vagabondajul, mult mai vizibil și mai periculos (prin asociere cu brigandajul) în mediul rural.

În ciuda frecvenței cu care se manifestă, măsurile domniei față de cerșetori sunt sortite aceleiași lipse de urmărire. În 1797, domnul scria din nou marelui agă despre cerșetorii din București, că „unii dintre dâșii fiind oameni sănă-

toși [...] ar putea să muncescă și să-și câștige hrana [...], iar ei, din lenevire și obicinuire rea“, trăiesc din pomeni. Măsurile propuse le reiau pe cele anterioare.

Merită amintită remarcă domnului că toți aceștia ar putea munci să-și câștige hrana „mai vărtos aici în București, că este atâta de lucru cum și pe afară“. Să fi existat oare și în capitala valahă o legătură între piața mâinii de lucru și prezența unui număr îngrijorător (pentru autorități) de oameni fără ocupație? Să fi fost mai atractiv, în ciuda afirmațiilor pitacului domnesc, cerșitul decât o muncă plătită? Cel puțin pentru cei mai săraci și mai lipsiți de abilități profesionale, răspunsul ar putea fi afirmativ. Încercările de reglare a pieței muncii prin remunerații fixe (nart), justificate adesea prin salariile excesive cerute de lucrători (cum de altfel se întâmplase peste tot în Europa în situații similare), pot face ca salariul real al unui lucrător mărunț și cel mai adesea ocazional să nu merite, în ochii aceleia, efortul și disciplina pe care o

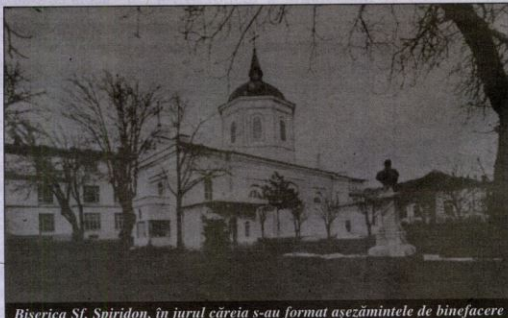
muncă remunerată le presupuneau.

În septembrie 1803, Constantin Ipsilanti scria vel agă și vel vornicului politiei (orașului): „Fiindcă la facerea podurilor este trebuință de o sumă de salahori pentru lucrul șanțurilor [...] și fiindcă în București mulți sunt cei ce se înconjură în politie fără de treabă, fără de meșteșug și fără de nici o slujbă, poruncim dumneavoastră ca din unii ca aceia să aveți a strânge cu voia și fără voia lor câți vor fi trebuincioși, cari cu zapcii de ai dumneavoastră să-i dați la lucrul șanțurilor plătindu-le pe zi câte parale 30 de om, fiindu-le cu îndestulare a nu putea pricinui nimic, cari plată să li se dea de la Cutia Podurilor.“

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, distincția dintre cerșetorul valid și cel invalid devenise destul de limpede statuată. Interzicerea cerșitului pentru *calicii* apti de muncă și care se puteau întreține din resurse proprii se făcea acum în numele unui principiu modern –

acela al obligativității muncii.

La fel ca și în alte state europene, în Țările Române se inițiau măsuri autorizate de combatere și condamnare a lenei și a trândăviei. Cât de mult s-a reușit? ■

Biserica Sf. Spiridon, în jurul căreia s-au format așezămintele de binefacere

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1908

GEORGETA FILITTI

Lumea pare copleșită după petrecerile de sărbători, încât luna ianuarie se scurge lin, în discuții fără vlagă în Parlament pe problema agrară ori acasă la Take Ionescu despre posibilitatea reformării Partidului Conservator. Știri mărunte de pretutindeni, de caracter enciclopedic, sunt aduse la cunoștința publicului românesc, vrând parcă să prelungească statul la gura sobei propice iernii.

Răscoalele care însângeraseră țara în martie 1907 își păstrează actualitatea doar în câteva ședințe ale Parlamentului. Obiecții, propuneri inaplicabile, proteste — toate mărturisesc până la urmă refuzul clasei politice de a găsi soluții viabile unei probleme care însemna în primul rând afectarea marii proprietăți. Astfel, Nicolae Xenopol, pe marginea legii agrare aflate în dezbateră Adunării, se ridică vehement împotriva dispoziției privitoare la calitatea mâncării oferite de proprietar țăranilor care lucrau pe moșie. „E o măsură vexatorie“, clamează deputatul, care îl lasă pe moșier la cheremul primarului controlor! Mai realist, Ionel

Brătianu vine cu un proiect de reformă a administrației comunale și cere situația consilierilor existenți. Când însă vrea să vadă studiile și vârsta acestora, lumea protestează.

Din nou educația superficială, calificarea aproximativă — racilele de totdeauna ale administrației românești — își spun cuvântul cu motivația neserioasă că „nu se găsesc oameni“. Pe de o parte școlile superioare de profil au un surplus de absolvenți, pe de alta aceștia nu-și găsesc plasament. La fața locului realitatea e mereu aceeași: consilierii comunali, inspectorii agricoli, controlorii sunt recrutați prin nepotism local, recomandați de la centru ori rămân în post în virtutea inerției.

1908

Imagini din presa vremii la început de an: folosirea copiilor ca muncitori continua să fie o practică larg răspândită

Sport de sezon

Crearea unui nou organism, Consiliul Superior Agricol, nu înseamnă neapărat și un progres real. Structura birocratică greoaie, lipsa personalului cu adevărat calificat anulează în mare parte intențiile legiuitorului. Evident, între timp lucrurile merg înainte, cu investitori autohtoni sau străini. În industria creșterii viermilor de mătase erau așa antrenate 50.991 de persoane, care primiseră 389 kg sămânță. Pentru creșterea celor 434.219.000 coconi au fost folosiți 620.000 de duzi. La Jegălia, în Bărăgan, un consorțiu englezesc, „Albion”, organizează o fermă de 3.000 de ha cu animale de import și cu un parc de mașini agricole, care stârnește admirația ziariștilor. Concomitent, la Mărculești, în aceeași zonă, Dimitrie Seceleanu își dezvoltă formidabila gospodărie cu bazine de irigație, producție proprie de energie, reciclare a deșeurilor, import de cai din stepa Donului și porci de rasă Mangalița – rezistenți la clima din Câmpia Română. Strădania lui nu e totdeauna mediatizată, deoarece harnicul transilvănean coborât în Bărăgan face imprudența să se implice în politică (de partea conservatorilor). Ipotecile la băncile liberale îi vor aduce, peste ani, falimentul.

Alternanța la putere a liberalilor cu conservatorii înseamnă în același timp reorganizări interne în partide. Cel care are inițiativa în ianuarie 1908 e Take Ionescu, președintele conservatorilor democrați. El apreciază că starea socială a României impune unirea tuturor conservatorilor (adică a partizanilor lui Gh.Gr. Cantacuzino și ai celor conduși de P.P. Carp), căci „vremurile sunt calme”, iar opera reformatoare, „bună sau rea”, datorată conservatorilor sau liberalilor, a prins contur.

Ceea ce trebuie avut în vedere în primul rând, în opinia sa, este conducerea colectivă a partidului, nu dirijarea de la București. „Capitala să-și impună voința e o concepție cezaristă, ca cea care pretinde că șeful e tot una cu partidul”, scrie Take Ionescu în foaia sa *La Roumanie*. Aluzia la liberali era limpede, iar caracterizarea lor neîndurătoare: partidul liberal s-a născut din afaceri; trăiește din ele exploatând puterea și bugetul. Tinerii din jurul guvernului liberal n-au nici o convingere și nu se ostenesc să salveze aparențele. „Ariviștii conduc partidul liberal”, încheie conducătorul conservatorilor democrați.

Pe lângă disputele politice, rămase de multe ori în fază retorică, în țară se petrec lucruri concrete, demne de luat în seamă. Unul dintre acestea e creșterea spectaculară a producției de petrol, sursă binevenită de acumulare a avuției naționale. Între 1898 și 1907 extracția ajunsese de la 180.000 de tone la 1.130.000 tone, cum consemna *Le moniteur du pétrole roumain*. Că România devenea un partener cu greutate în producția mondială de petrol o dovedește și organizarea la București a celui de al II-lea Congres internațional al petrolului. Tot în această lună apare primul număr din *Revista petrolului*, sub direcția geologului Gh. Murgoci. Între timp, pe Valea Prahovei se fura din conducte, iar poliția se dovedea neputincioasă. Societățile petrolifere erau dispuse să subvenționeze echipe de pază. Accidentele tot mai frecvente de la sonde au impus și înființarea unui spital de urgență în zonă.

În plan cultural sunt semnalate câteva apariții interesante: revista lunară *Biblioteca*

1908

Inaugurarea, la 7 ianuarie, a monumentului ridicat în memoria marinarilor morți în explozia cazanelor navei „Bennington”, în Golf San Diego, cu trei ani înainte

Zborul lui Farman, la 13 ianuarie 1908

modernă și buletinul societății Esperanto, *Rumana esperantistor*. Iar Jean Hagiescu Miriște, în articolul *Premiul Nobel*, o pune pe regina Elisabeta printre candidații la el. Societatea generală a artiștilor din România ia ființă acum, avându-l ca președinte pe juristul C.C. Arion. Între membrii, pictorii Constantin Pascaly (1860-1919); Costin Petrescu (1872-1950) și sculptorul K. Storck.

Spectacolele de teatru cu piese românești au parte, în general, de cronici reținute. Și acum, în ianuarie, *Le P'tit Grand* scrie despre piesa jucată pe scena Teatrului Național, *Cancer la inimă* de H. Leca: „E românească, mai toate personajele sunt ruși și acțiunea se petrece în Franța..., dar până și olandezii vorbesc românește!” Laudă însă prestația scenică a tinerilor actori Lucia Sturdza, Ion Livescu și Ion Mihăilescu, „în roluri de mică importanță”, dar „cu vervă comică și talent”.

Și în armată sunt noutăți. Acum se constituie primele unități tactice de bicicliști, instruiți în școli speciale. Condiția de înscriere era ca postulantul să aibă măcar școala primară, iar cei care dobândeau certificatul de biciclist militar făceau doar un an de armată.

Acțiunile de binefacere aduc, la început de an, puțină alinare în lumea cenușie a celor defavorizați. Pomul de Crăciun al Societății feminine „Sprijinul”, balul de la clubul „Unirea” din Caracal, cel de la policlinica „Regina Elisabeta”, spectacolul din sala Liedertafel al Societății „Tibișoi”, condusă de Maria Brăiloiu, expoziția, cu vânzare, de broderii de la Viena a Societăților „Munca” și

„Albina”, concertele lui George Enescu în favoarea tebeciștilor, transformate în „adevărată solemnitate artistică, unde interpretarea lui „a bătut măsura inimilor”, cum scrie un cronicar fermecat de arcușul maestrului – toate mărturisesc solidaritate socială, chiar dacă vremelnică.

Începutul anului pare salutar și pentru imaginea României în lume. La Sorbona, în amfiteatrul „Jules Michelet”, A.D. Xenopol își deschide cursul de Teoria istoriei, salutat cu căldură de lumea universitară franceză. Dr. C.I. Istrati, înalt comisar la Expoziția Jubileului de 40 de ani de domnie ai regelui Carol I din 1906, e omagiat de guvernul francez printr-un dar: lucrarea sculptorului Alfred Désiré Lanson (1851-1898), laureat al *Premiului Romei*, intitulată *Jason răpind Lâna de aur*. La Paris lucrează, în laboratorul lui Ilia Metchinikoff (1845-1916, Premiul Nobel în 1908), de la Institutul Pasteur, înframicrobiologul român Constantin Levaditti (1874-1953, membru al Academiei franceze de Medicină în 1928), încununat cu premii ale Academiei franceze de Științe pentru cercetări asupra spirochetei; *Echo de Paris* anunța rezultatul concursului pentru postul de medic șef al azilelor de alienați din Franța. Din cei 28 de candidați a reușit doctorița româncă Rascal, naturalizată franceză.

Și vecinii, ruși și austrieci, manifestă bunăvoință față de românii din țările lor. Astfel, autoritățile rusești îngăduie deschiderea unei școli românești la Chișinău, iar cele austriece recunosc certificatele de liceu românești pentru înscrierea la facultățile din imperiu. Tot acum, guvernatorul militar al Vienei permite

1908

Anul vechi
și Anul Nou

Sub presiunea lui Lucy Page Gaston
și a Ligii antifumat pe care o conducea,
autoritățile americane au interzis femeilor să
mai fumeze în public

sărbătorirea Bobotezei și gestul tradițional al aruncării unei cruci în apă (în speță în Dunăre) pentru Regimentul 54 Infanterie, unde românii erau majoritari.

La Budapesta, în Parlament, deputatul român Iuliu Maniu face o interpelare energică legată de răskoala din Pănade (lângă Blaj), din august 1907, înăbușită de honvezi și în timpul căreia au fost rănite 332 de persoane. Deputatul cerea despăgubiri materiale pentru victime.

În rest, lumea e bombardată cu știri mărunte, curiozități, ciudățenii din țară și de pretutindeni, de la cele de utilitate practică, precum Congresul măcelarilor de la București, organizat în ziua de 24 ianuarie, sau flanelele „pentru apărarea sănătății” de la magazinul englezesc Jockey Club, până la anunțul epitropiei bisericii Silvestru, care dădea cu chirie magazinul cu etaj din Str. Lipscani nr. 73 pe trei ani. Nu știm cât s-a bucurat biserica de acest venit, dar azi, după o sută de ani, se mai luptă prin tribunale pentru revendicarea magazinului.

Joseph Marcus, unul dintre proprietarii magazinului „La Globul Verde”, tot de pe Lipscani, își zboară creierii după ce pierde la Cazinoul din Monte Carlo. La Capșa se deschide o expoziție de cadouri din cristale Daum, Gallé și Baccarat.

Cititorii sunt informați despre Jihad, războiul sfânt al musulmanilor din Maroc. E vorba de convertirea necredincioșilor în trei zile; dacă nu, trebuie masacrați ori transformați în sclavi – cu excepția preoților, „care trebuie convertiți cu înțelepciune și știință”. Un co-

mentator realist observă că „azi războiul sfânt se reduce la unul civil”.

În goană după senzațional, Gabriele d'Annunzio (1863-1938), poetul simbolist cu aură de dandy, făcută cu micală de el însuși, e înfățișat într-un ziar bucureștean nu cu vreo operă literară, ci cu... extravaganța garderobei: 72 de cămăși, 12 duzini șosete pentru toate ocaziile, 38 perechi mănuși de zi și 24 de seară, opt umbrele violet și zece verzi, 20 de duzine de batiste, 150 de cravate, zece veste de casă, 15 perechi de pantaloni, șase perechi de papuci... Cum se vede, poetul era destul de cumpătat la încălțări.

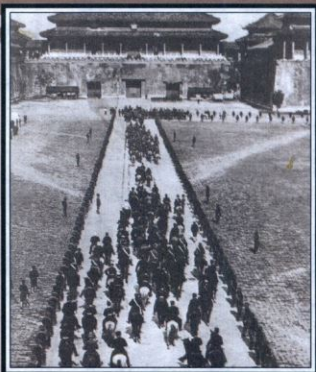
Cât a progresat aviația se poate judeca după performanțele aviatorului francez Henri Farman (1874-1958). În 1907 el a primit un premiu de 50.000 de franci pentru că a zburat 1.500 m pe câmp, timp de 1½ minute. Un sceptic scria atunci cu năduf: „cum credeți că va zbură în aer, nu se poate ridica fără pistă, nici coborî fără accident”. Anticipând, putem spune că în 1908 Farman a efectuat primul km aerian în circuit închis și primul zbor cu pasageri...

Dar ceea ce constituie un adevărat magnet pentru imaginația românilor e valul de noutăți din America. Acolo se vindeca nebunia cu extirparea tiroidei (ale cărei secreții excesive ar fi provocat pierderea minții); un paznic de bancă din New Jersey a câștigat concursul de nesomn stând de veghe 83 de ore și 27 de minute. În Lumea Nouă a fost inventată „muzica fiziologică” prin conectarea unor electrozi aplicați pe inimă la un pian, iar mustața – după teste laborioase – s-a dovedit a fi purtătoare de microbi. S-a declanșat de aceea o campanie generală de radere a ei... ■

ALBUM ISTORIC

*Ipostaze ale relației om-cal,
surprinse de obiectivul fotografic și
pe care vi le redăm în acest prim
Album istoric din 2008.
Despărțirea de cei dragi
și plecarea pe front.
Cavalerist american din Primul
Război Mondial*

*Cavaleria germană
ocupă Palatul imperial
din Beijing,
după înăbușirea
răscoalei boxerilor, la granița
dintre secolele XIX și XX*

Demonstrație de abilitate, relativ inutilă pe câmpul de bătălie

Animal de tracțiune, calul și-a îndeplinit mereu această destinație

Momentul răsplătei

În zi de meci, azi, pasionații atârnă pe scara tramvaielor sau a autobuzelor; în 1906, suporterii ai echipei Everton merg la stadion

Regina Victoria, călare, credinciosul ei servitor, John Brown, și prințesa Louise, cu celălalt prieten credincios al omului

*Spectatori pasionați de cursele de cai în drum către
Hipodromul de la Goodwood, Marea Britanie*

Așa a început povestea om-cal

Exclusivitate

Autorul acestui articol este cercetător la Institutul de Științe Politice al Universității din Varșovia, desfășoară o bogată activitate universitară și, în anul 2003, și-a susținut doctoratul cu tema Alegerile parlamentare din Franța în perioada 1789-1914. Problema reprezentativității alegerii (publicată în anul 2005). A făcut un stagiu de specializare la Institutul de Științe Politice din Paris în anii 2000-2001, pentru întocmirea tezei de doctorat.

Facultatea de Științe Politice a Universității din București l-a avut ca oaspete – în aprilie 2007 – pe doctorul Bartolomeu Zdaniuk, el susținând în fața studenților – într-o limpede și fluentă limbă română – conferința Rădăcinile democrației în Polonia. De la „republica nobiliară” la „masa rotundă”. Îl recomandă pentru temă un alt volum de autor, publicat la Varșovia în 2002 și intitulat Calendarul istoriei politice a Poloniei.

Domnul Zdaniuk a acceptat bucuros ca redacția revistei Magazin istoric să prezinte cititorilor o formă comprimată a conferinței sale.

ȘTIM SĂ LUPTĂM, NĂ ȘI SĂ GESTIONĂM

BARTOLOMEU ZDANIUK (Varșovia)

Când vorbim despre vechi democrații europene, ne gândim – poate – la Danemarca, Franța, Marea Britanie. Ignorăm Polonia, mai ales că, în tot secolul al XX-lea, statul fie nu a existat, fie a fost o dictatură (cea comunistă).

Dar Polonia a avut o istorie originală și ea merită cunoscută în România; între frontierele celor două țări (în trecut comune) sunt doar 400 de km. Proximitatea geografică și suprafața relativ mare a celor două state, fie numai și aceste două aspecte, ar trebui să invite la o apropiere mai mare între Varșovia și București.

Pentru prima oară Polonia a apărut ca stat în anul 966. Are, aşadar, mai bine de zece secole. Au urmat dezmembrări în principate de tip feudal, o unire a teritoriilor în 1320, un capitol comun de istorie cu Lituania, adică o monarhie polono-lituaniană, una dintre cele mai puternice din Europa, în sfârşit, patru secole de „monarhie electivă” (regele era ales, nu moştenea, pur şi simplu, tronul). În cadrul ei, regele avea o putere limitată. Era, aşadar, o monarhie, dar ţara se numea „Reczpospolita” (Republica). Sună ciudat. Un stat poate fi şi republică, şi monarhie, în acelaşi timp? Răspunsul este dat de rolul esenţial al aristocraţiei polone, foarte numeroasă (zece procente din populaţie, faţă de două-trei în Franţa) şi cvasi-omnipotentă. Ea deţinea întreaga forţă economică a ţării, monopolul asupra proprietăţii pământului, aşa încât îşi putea impune voinţa în faţa suveranului. Ţara mea a fost atunci o „Republică nobiliară”, dar şi o... monarhie. La conducerea ei se afla un rege, dar un rege care nu putea nici măcar confisca averea unui aristocrat, fără verdictul unui tribunal! De altfel, fără sentinţă judecătorească un nobil nu putea fi trimis în temniţă. Fără votul Parlamentului polonez (Sejmul), nici o lege nu putea intra în vigoare.

În „Republica nobiliară” suveranul nu prea avea libertate de mişcare. Depindea de voinţa Sejmului. Astfel, putem considera că în Polonia veacurilor al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea a existat o adevărată democraţie. Ba mai mult. Dacă facem comparaţie cu sistemele politice ale Europei vremii, putem

Adam Mickiewicz,
poetul romantic, militant
pentru renaşterea Poloniei

afirma chiar că Polonia a fost ţara cu cel mai înalt nivel de libertate şi de control social asupra puterii politice.

Întrebarea este atunci următoarea: dacă a fost atât de bine, de ce Republica celor două naţiuni (polonă şi lituaniană) s-a prăbuşit la sfârşitul secolului al XVIII-lea? Răspunsul trebuie căutat în mentalitatea neamului nostru, unde fiecare vrea să aibă libertate cât mai mare, dar refuză orice responsabilitate sau orice efort pentru binele tuturor. De aceea, fiecare lege putea fi adoptată de Parlament numai în unanimitate. Iar de la mijlocul veacului al XVII-lea principiul unanimităţii a fost respectat cu stricteţe. Fiecare deputat avea posibilitatea să blocheze

adoptarea legii, folosind cuvintele latine: *liberum veto*, adică „staţi, nu accept”.

Cu mândrie despre Constituţie

Consecinţele formulei *liberum veto* au fost dezastruoase: nu era blocat doar proiectul legii, ci era dizolvat din oficiu şi Sejmul. Dacă Sejmul vota în unanimitate 99 de legi, iar la legea numărul 100 un deputat opunea vetoul său, toate cele 100 de legi erau aruncate la gunoi şi Sejmul se dizolva, fără ca vreo lege să fie adoptată.

Astfel, nu ni se mai pare ciudat că dacă ţările vecine s-au dezvoltat, Polonia s-a oprit practic din evoluţie. În plus, în veacul al XVII-lea, ţara a participat la războaie împotriva Suediei, Turciei, Rusiei sau ucrainenilor; or, fiecare război însemna uriaşe pierderi economice.

Încercările de salvare a statului polon au venit în perioada Iluminismului, adică în a doua parte a secolului al XVIII-lea. Neapărat trebuie aici menţionată prima Constituţie a Poloniei, din 3 mai 1791. A fost una dintre primele din lume, după cea din S.U.A. (1787). Mândria noastră este că până şi francezii au avut prima Constituţie în septembrie 1791, adică cu şase luni după Constituţia polonă. Data de 3 mai este chiar ziua naţională a Poloniei.

Constituţia polonă de atunci a interzis formula *liberum veto*. În Parlament au fost admişi şi câţiva reprezentanţi ai burgheziei, astfel încât sistemul avea o componentă socială mai largă. Din păcate, prea târziu. Polonia

Răscoala antiţaristă din 1830-1831
este reprimată de trupele ruseşti

era deja atât de slabă ca stat, încât puterile vecine se amestecau în viața politică a țării. Câteva luni după intrarea în vigoare a Constituției, țara a fost invadată de trupele țariste.

Au urmat cele trei împărțiri: 1772, 1793 și 1795. Statul polonez a dispărut atunci pentru 23 de ani, până în 1918. În perioada acestui secol de neîntâlnire ca stat independent, au existat câteva forme parastatale: în timpul lui Napoleon Bonaparte, așa-numitul Ducat al Varșoviei, care a dispărut însă odată cu răsturnarea lui Napoleon, și așa-numitul Regat Polonez sau Polonia Congresului, pentru că a fost creată după prevederile Congresului de la Viena (1815). Regatul Polonez nu era independent, tronul era ocupat de țarul Rusiei. Avea un fel de autonomie, însă țarii ruși au limitat competențele Sejmului local, iar apoi au desființat structurile autonome. Polonia a devenit una dintre multele gubernii ale Rusiei.

Trebuie spus totuși că în partea de țară aflată sub austrieci s-a instalat la sfârșitul secolului al XIX-lea o adevărată autonomie. Limba polonă era folosită și în administrație, și în sistemul de învățământ. În același timp, Rusia și Germania făceau tot ce le stătea în putință pentru a neutraliza identitatea poloneză, limba, cultura ș.a.m.d.

Înțelepciunea lui Pilsudski

Una dintre consecințele Primului Război Mondial a fost destrămarea celor trei puteri care ocupau Polonia.

Romuald Traugutt, unul dintre liderii mișcării de eliberare națională din 1863-1864, va plăti cu viața

S-au prăbușit și Rusia țaristă, și Austro-Ungaria, și Imperiul german. În aceste condiții, în noiembrie 1918 a putut apărea un nou stat polonez, liber și independent.

Polonia interbelică poartă denumirea de a doua Republică Poloneză (prima fiind cea nobiliară) și, exact ca în România, situația politică a evoluat de la democrație la autoritarism. Conform prevederilor Constituției din martie 1921, țara era republică parlamentară, cu o poziție forte a Parlamentului. Inițiativa legislativă revenea doar Sejmului și guvernului. Competențele

președintelui statului erau foarte reduse. Era ales de Parlament. Nu avea dreptul să prezinte proiecte de legi, nici de veto față de legile votate de Parlament. Nu exista nicio Curte Constituțională, care să poată limita competențele camerelor parlamentare.

S-a impus atunci personalitatea mareșalului Józef Pilsudski, care a luptat pentru independența Poloniei și în timpul Marelui Război și imediat după acesta, în vremea războiului împotriva Rusiei sovietice, din anul 1920. Pilsudski nu nutrea respect pentru jocurile politice între partide, de altfel firești într-un sistem parlamentar. De aceea, Constituția acorda competențe reduse președintelui, pentru ca mareșalul Pilsudski să nu aibă prea mare putere, în cazul în care ar fi fost ales șef al statului.

Înțelegând foarte bine acest lucru, mareșalul s-a retras din viața politică. În anul 1926 a dat o lovitură de stat și a recăștigat puterea. Dar n-a devenit oficial șeful statului, chiar dacă a fost ales de Parlament. A refuzat postul prezidențial. În pofida acestui fapt, el a fost adevăratul stăpân al Poloniei până la moarte, în anul 1935. Pilsudski a făcut mult pentru independența Poloniei, însă tot el a distrus democrația. În anii '30 mulți politicieni cunoscuți au fost întemnițați sau obligați să emigreze. S-a limitat și poziția Parlamentului, care n-a mai putut exercita deplin controlul politic asupra guvernului. Conform prevederilor noii Constituții, din anul 1935, o moțiune de cenzură împotriva guvernului – votată de

Bivouacuri rusești în fața Castelului regal din Cracovia

Parlament – a putut fi respinsă de președinte.

De ce nu s-a instalat democrația în Polonia, după Primul Război Mondial? Din același motiv pentru care nu s-a instalat nici în alte țări din Europa Centrală și de Est, cu excepția Cehoslovaciei. Lumea a așteptat de la clasa politică să-i aducă bunăstare și un nivel de trai decent. Adică un rezultat imediat. N-au interesat-o problemele din Parlament, faptul că trebuie construită o majoritate parlamentară etc. Pe de altă parte, procedurile de luare a deciziilor politice într-o democrație sunt destul de lungi. Trebuie să existe o majoritate parlamentară. Azi sunt necesare și consultările cu partenerii sociali, sindicate, O.N.G.-uri ș.a.m.d.

În schimb, fiecare decizie într-o dictatură poate fi luată într-o clipă, de către șeful regimului, și nimeni nu o poate contesta. Astfel, în situații de urgență, de criză economică, experiența Europei interbelice arată că lumea a preferat să aibă o putere eficientă, chiar dacă dictatorială, decât un sistem democratic, unde luarea deciziei este în mod firesc mult mai lungă.

Rămâne de văzut ce perspective are o dictatură unde nu există libertate de expresie, dar asigură tuturor un nivel de trai bun. Iată cazul Belarusului din momentul de față, unde nu ai voie să spui nimic, dar unde și nivelul de trai și, mai ales, amenajarea diferitelor tipuri de infrastructură au mers mult mai departe decât în Polonia sau România.

Primatul Poloniei,
cardinalul Stefan Wyszyński

Similitudini cu România

În Polonia anilor '20 libertatea a pierdut în fața unei presupuse eficiențe politice. O astfel de dictatură antiparlamentară a existat până la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. În timpul acestuia, Polonia a fost ocupată și de nemți, și de sovietici. Până astăzi poporul polonez nu uită ajutorul acordat de România și români polonezilor care au fugit spre Franța prin Cernăuți și Constanța, în anul 1939. Din păcate, după 1944, și Polonia, și România au căzut sub sistemul comunist.

În istoria politică a polonezilor, foarte importantă a fost lupta armată pentru independență. Ai noștri au fost aliați ai lui Napoleon împotriva regimului țarist și numele Bonaparte se regăsește chiar în imnul nostru național. După căderea „Corsicanului”, polonezii și-au continuat bătălia cu ocupantul rus: în 1830, în 1863, apoi, la sfârșitul Primului Război Mondial, au declanșat chiar un război cu Rusia sovietică.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, ostașii polonezi au fost prezenți peste tot: pe frontul de vest, pe cel italian, pe cel de est (poate și împotriva românilor) și, bineînțeles, în țară, luptând în diferite structuri de partizani. Trebuie aici menționată Insurecția de la Varșovia (august-octombrie 1944), în timpul căreia au căzut peste două sute de mii de persoane. O altă generație a combătut comunismul. Evident, nu toți polonezii s-au opus regimului comunist. În anii '40 mulți au crezut în lozinci. Este la fel de adevărat că atunci s-a rezolvat problema analfabetismului și s-a reformat sistemul agrar, distribuindu-se pământ țăranilor.

De la începutul anilor '50 numărul oponentilor a fost însă din ce în ce mai important. Influențată de clerul Bisericii Catolice și mai ales de primatul Poloniei, cardinalul Stefan Wyszyński, majoritatea populației poloneze a început să revendice schimbări. Prima revoltă a izbucnit în luna iunie 1956, la Poznań (*Magazin istoric*, nr. 1/2007), și s-a terminat cu reprimarea greviștilor

Momentul adoptării Constituției, la 3 mai 1979

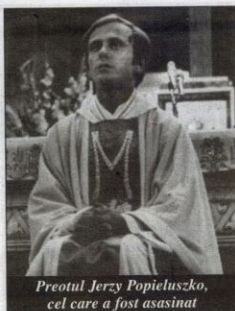
de către miliție, care a deschis focul asupra mulțimii. Printre victime – un băiat de 13 ani.

Câteva luni mai târziu a venit și ceea ce numim noi „Octombrie polonez“, când peste 300.000 de oameni au manifestat pe străzile Varșoviei, salutând reluarea puterii de către Wladyslaw Gomulka, un comunist persecutat de regim la sfârșitul anilor '40 (ca și Lucrețiu Pătrășcanu, în România). După o perioadă relativ liniștită, noi proteste s-au declanșat în anul 1968. Au protestat atunci studenții Universității din Varșovia, printre care și cunoscutul ziarist de astăzi Adam Michnik. S-au revoltat împotriva hotărârii guvernului, care interzisesese o piesă de teatru cu conotații presupus antirusești.

Un sprijin pentru Jaruzelski: Gorbaciov

Un an și jumătate mai târziu, adică în decembrie 1970, s-a declanșat din nou o grevă, a lucrătorilor șantierelor navale de pe litoralul polonez. Ei n-au acceptat o majorare importantă a prețurilor, introdusă de guvern cu câteva zile înaintea Crăciunului, adică în perioada unor mari cheltuieli. Protestul s-a soldat din nou cu intervenția miliției și cu reprimarea greviștilor. Se estimează numărul victimelor la 44.

Începutul anilor '70 a adus o relativă acalmie socială. Noul șef al partidului, Edward Gierak, a contribuit la dezvoltarea unei societăți de consum. Atunci, de

Preotul Jerzy Popiełuszko, cel care a fost asasinat

exemplu, a apărut prima mașină destinată polonezului de rând, Fiat 126. O mașină foarte mică, dar totuși o mașină. Dar la mijlocul anilor '70 perioada de bunăstare economică s-a terminat. Datoria externă a Poloniei a obligat puterea politică să facă multe reduceri bugetare. Primul semn al protestelor a apărut în anul 1976, însă cea mai mare undă de protest s-a produs în august 1980, tot pe litoral, mai ales la Gdańsk, unde s-a declanșat o grevă. Motivele erau mai ales sociale, dar nu trebuie uitat rolul esențial al Papei Ioan Paul al II-lea, ales în anul 1978 și care a sosit în vizită în Polonia în primăvara anului următor. La diferitele ceremonii religioase organizate cu

acel prilej se aduna o mulțime imensă. Atunci au înțeles oamenii că nu sunt singuri, că sunt mai mulți care au aceeași părere despre sistem.

Exact într-o astfel de atmosferă a izbucnit greva din august 1980. Una dintre revendicările greviștilor conduși de Lech Walesa era crearea unui sindicat liber. Așa s-a și întâmplat, iar sindicatul și-a luat numele de „Solidaritatea“, în original: *Solidarność*. La câteva săptămâni după înființarea acestui sindicat, numărul membrilor lui atingea zece milioane de persoane.

Așa-numita revoluție democratică poloneză a durat doar un an și jumătate. În ziua de 13 decembrie 1981 noul șef al partidului, generalul Wojciech Jaruzelski, a instaurat starea de război, a suspendat toate libertățile și a decis desființarea sindicatului „Solidaritatea“. Motivele introducerii stării de război nu sunt elucidate până în momentul de față. Generalul Jaruzelski spune că a făcut acest lucru pentru a evita o intervenție militară a armatei sovietice în Polonia. Cred că vom afla adevărul doar atunci când se vor deschide arhivele secrete de la Moscova. Dar rămâne o întrebare fără răspuns deocamdată, dacă Moscova își va deschide arhivele vreodată.

Instaurarea stării de război a distrus o mare parte a structurilor opoziției și n-a îmbunătățit în nici un fel condițiile de trai ale populației. Anii '80 au fost pentru polonezul de rând triști și lugubri. Ca și în România, magazinele erau goale. Generalul Jaruzelski a câștigat însă un sprijin foarte important în persoana lui Mihail

1978. Papa Ioan Paul al II-lea, în timpul istoricei sale vizite acasă

Gorbaciov, care a luat puterea la Kremlin în martie 1985. Și unul și altul au înțeles că reformarea comunismului este necesară, altfel se va prăbuși. De aceea, de-a lungul anilor '80, puterea comunistă în Polonia a susținut un fel de dialog cu reprezentanții Bisericii Catolice și cu o parte a intelectualității. Dar tot în această perioadă serviciile secrete l-au asasinat pe preotul Jerzy Popieluszko, o mare personalitate a sindicatului „Solidaritatea”.

Fifty-fifty

În februarie 1989, puterea comunistă și reprezentanții opoziției, deocamdată ilegale, au început convorbirile în jurul unei mese rotunde. Iarși nu putem spune care au fost exact motivele pentru care generalul Jaruzelski a acceptat un dialog deschis cu opoziția. Una dintre ipoteze ar fi că, având acordul lui Gorbaciov, a intenționat să lărgască, pentru câțiva ani, baza socială a regimului, astfel încât să fie recâștigată încrederea populației.

O alta – că reprezentanții comuniștilor erau conștienți că regimul comunist nu are nici un viitor și că a pierdut lupta împotriva capitalismului. Atunci singurul scop al comuniștilor era de a păstra controlul măcar asupra economiei, privatizând cât mai repede tot ce era posibil. Trebuie spus că tânăra generație în partidul comunist, ca, de exemplu, viitorul președinte Aleksander Kwasniewski, era constituită din oameni care făcuseră studii în Vest și înțelegeau cum funcționa o economie de piață. Oricum, masa

*Edward Gierke
a contribuit la dezvoltarea
unei societăți de consum*

rotundă a deschis în Polonia o cale largă pentru democrația politică, ceea ce a fost un mare succes. Singurul dubiu rămâne transformarea economiei, în cursul căreia o sumedenie de tovarăși au dobândit mari averi. De aceea, unii spun despre masa rotundă că s-a stabilit atunci un acord între comuniști și opoziție, care suna cam așa: politica pentru voi (adică pentru „Solidaritatea”), economia pentru noi (adică pentru comuniști).

Este foarte posibil ca în România să fi avut loc un scenariu similar. Poate că și aici niște tovarăși au vrut să păstreze un control asupra economiei cât mai repede

posibil, adică atunci când P.C.R.-ul avea încă o influență suficientă pentru a impune un anumit fel de transformare economică, în care ei să fie câștigătorii. Cătorva persoane le era poate teamă că, odată cu revoluțiile în blocul răsăritean, și în România situația va scăpa de sub control și comuniștii vor pierde tot, chiar și influența asupra economiei. Era deci nevoie de un fel de deschidere către economia de piață, pentru ca nomenclatura partidului să aibă posibilitatea de a-și privatiza economia, cum s-a întâmplat în Polonia. Singura problemă în România era că Nicolae Ceaușescu a refuzat orice reformă a sistemului. Poate tocmai de aceea a fost răsturnat de către tovarășii săi cei mai apropiați.

În fine, ce concluzie aș putea trage pe marginea unei astfel de istorii a democrației în Polonia? Putem spune: timp de multe secole poporul polonez a fost obișnuit să lupte cu arma împotriva austrieilor, rușilor, sovieticilor, nemților ș.a.m.d. La asta polonezii sunt campioni. Problema apare când recâștigăm un stat independent. Fiindcă știm să luptăm pentru a dobândi un stat, dar nu știm să-l gestionăm. Nu

avem tradiția unui sistem administrativ eficient. Nu știm să punem ordine în țară, să folosim bine fondurile europene, să construim o rețea de autostrăzi, să întreținem cum trebuie un sistem de învățământ și un sistem de ocrotire a sănătății. Polonia este astăzi un stat organizat destul de prost, care poate deveni o pradă pentru dușmanii săi... ■

*Lech Walesa împreună cu cunoscutul ziarist
Adam Michnik*

Pastila de cuvinte

Am fost surprins, încă de când învățam istoria antică la liceul din Beiuș, de faptul că zeii din Antichitate nu numai că aveau aspectul unor oameni, dar se și bucurau sau se întristau la fel ca ei. Având puteri supranaturale, luau și alte forme, uneori pentru a răpi vreo frumusețe antică. Marele Zeus era campion în astfel de escapade, din care s-au născut personaje legendare. De remarcat că el i-a recunoscut pe toți aceștia ca fii ai săi, spre disperarea Herei, soția sa.

Zeii au dispărut, dar au rămas urme ale numelor lor în limbă.

ZEI COBORÂȚI PE PĂMÂNT

Academician MARIUS SALA

Auroră, răsăritul zorilor

Cuvântul *auroră* înseamnă „interval de timp care precedă răsăritul soarelui, caracterizat printr-o lumină difuză”. Am văzut de câteva ori aurora în vârful Munților Apuseni, la Scărișoara: spectacol unic, terminat cu o explozie a soarelui ca o văpaie, după ce avusese o lumină roșie-portocalie. I se mai spune și *răsăritul zorilor* sau *zori*, cuvânt provenit din slavul *zorja, zarja* „strălucire”. Substantivul comun *auroră* este, la originea îndepărtată, numele *Aurora* al zeiței dimineții și a primelor raze de soare, din mitologia romană. Ea se ridica dimineața din râul

Oceanus și trecea pe bolta cerească într-un car tras de cai înaripați. Cuvântul comun l-am împrumutat din fr. *auror*, împrumutat și în franceză din lat. *aurora*.

Panică înseamnă „spaimă bruscă și adesea nemotivată” și are, la originea îndepărtată, numele zeului grec *Pan*, care era „protectorul turmelor și al păstorilor”. Nu era un zeu frumos: cap de om cu nas teșit, cu copite și barbă de țap (avea și picioare de țap, și coadă), corp omenesc acoperit cu păr des, așa încât putea lesne

Zeul grec Pan
(în versiunea sculptorului
Dimitrie Paciurea, 1931)

Vulcanus,
zeul focului

provoca spaimă. Se spune despre el că era sursa unor zgomote auzite noaptea în văile și prin pădurile neumbrate. În greacă, teama irațională provocată de Pan se numea *panikos deima* „frica (produsă) de Pan”. Din gr. *panikos* cuvântul s-a răspândit în limbile europene, devenind în franceză *panique*, de unde l-am luat noi în forma *panică*.

La originea îndepărtată a termenului *vulcan* se găsește numele propriu latin *Vulcanus*, „zeul focului”, corespunzător grecesului

Afrodita din Knidos, capodoperă a artei statuare a atenianului Praxiteles (390-c. 330 î.Hr.)

Hephaistos. În limbile moderne, a apărut, mai întâi, în spaniolă; **volcán** era, la început (secolul al XVI-lea), un fel de nume propriu generic dat vulcanilor din America Centrală. Spaniolii au împrumutat din latină numele zeului focului, al cărui sediu era localizat în Sicilia, în regiunea vulcanului Etna.

Afrodita este un personaj mitologic pe care nu-l poți uita, mai ales dacă, la fel ca în cazul meu, ai avut un profesor de istorie pasionat de Războiul Troian. Înainte de a afla că Afrodita a fost zeița dragostei și a frumuseții, am aflat că în Războiul Troian a luat partea troienilor, că era de origine orientală și prezenta unele analogii cu divinități semitice (Ashtart) sau egipt-

Ares, zeul războiului, cu care Afrodita îl înșală pe...

tene (Hathor). Era zeița corespunzătoare lui Venus la romani. Originea ei orientală explică de ce există păreri diferite în legătură cu nașterea ei. Homer crede că e fiica lui Zeus și a Dianei, iar Hesiod spune că ar fi născută din spuma mării, dintr-o scoică.

Numele grec al zeiței este *Aphrodites*. A dus o viață agitată, avându-l ca soț pe cel mai urât dintre zei, Hefaistos, zeul focului și al meșteșugarilor. Frumusețea ei i-a făcut pe mulți zei, dar și pe pământeni, să o iubească. Numele ei îl regăsim în termeni comuni, și anume în cuvintele *afrodiziac* și *hermafrodit*, amândouă împrumutate de noi din franceză. Francezul *afrodisiaque*, provenit din grecescul *aphrodisiakos* „de dragoste”, înseamnă „substanță care stimulează impulsurile sexuale”. Cuvântul *hermafrodit* „organism care posedă organele de reproducere ale ambelor sexe” vine din fr. *hermaphrodite*, împrumutat în franceză din lat. *Hermaphroditus*, provenit la rândul său din gr. *Hermaphroditos*, numele fiului Afroditei și al lui Hermes. Legenda spune că nimfa izvorului Salmacis a fost așa de îndrăgostită de tânărul zeu, încât a implorat zeii să rămână cu el pentru totdeauna. Zeii au contopit cele două trupuri în unul singur, care să păstreze însă caracteristicile originare ale ambilor îndrăgostiți.

Afrodita îl înșală pe soțul ei Hefaistos și cu Ares, zeul războiului, și naște trei copii: *Harmonia*, *Eros* și *Anter*. De la numele *Harmoniei*, zeiță de o frumusețe excepțională, considerată o a doua Afrodita, avem cuvântul gr. *Armonia*, devenit lat. *harmonia*, împrumutat de franceză ca *har-*

... Hefaistos

monie, de unde l-am luat și noi pe *armonie*. De la numele *Eros* al zeului dragostei, prezentat ca un personaj cu aripioare, care rănește inimile cu săgețile sale, s-a format cuvântul *erotic*, cu sensul „care se referă la dragoste”, provenit în română din fr. *érotique*.

Afrodita a avut parte și de legături cu muritorii. Cu un principe troian (după unii, un cioban) numit *Anchise* l-a avut pe Enea, care după înfrângerea troienilor pleacă pe mare, ajunge în Peninsula Italică, unde, după legendă (consemnată de Virgiliu în *Eneida*), s-a instalat și a devenit strămoșul românilor. ■

Eros, unul dintre copiii Afroditei, și Psyche, personificare a sufletului omenesc (în mitologia greacă)

Invitație în lumea arhivelor **LICEENII ȘI REBELIUNEA**

MARIAN ȘTEFAN

Îndemnul Căpitanului și urmarea: Templul spaniol din strada Negru Vodă, jefuit și incendiat în ianuarie 1941

Într-una dintre zile, părintele unei eleve de la Liceul de fete „Domnița Ileana” din București și-a condus fetița la școală și, indignat de cele văzute, a redactat această scrisoare:

„24 februarie 1941

Domniei Sale
Domnului general Radu Rosetti
Ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor,
București

Zilele acestea văzând clasa a VI-a a Liceului de fete «Domnița Ileana», str. Rahovei, am văzut următoarele:

I. Portretul M.S. Regelui Mihai I este așezat pe peretele din fundul clasei, așa că elevii stau cu spatele către chipul celui ce întruchiează eternitatea neamului;

II. În schimb, pe peretele din fața elevilor este portretul lui Corneliu Z. Codreanu încadrat între icoane și o candelă dedesubtul tabloului;

III. Nici un portret cu Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Cuza Vodă etc.;

IV. Vă rog respectuos a da ordin să fie schimbat locul portretului M.S. Regelui Mihai I și alături de portretul «Căpitanului» să figureze și portretele marilor voievozi, încadrate în tot atâtea icoane și candelă;

V. Voievozii neamului vor fi făcut cel puțin atâtea bine țării cât a făcut «Căpitanul».

Mi-am permis a vă aduce la cunoștință cele văzute spre a se vedea cum se face educația tineretului.

În al doilea rând, cred că d-na dirigintă nu-și înțelege menirea și nu vrea să contribuie la reîntoarcerea către adevăr, dreptate și bine a spiritelor rătăcite...”

Autorul nu și-a semnat misiva de teamă să nu îi fie „persecutată fetița ce este elevă în această clasă”.

Trebuie să precizăm că scrisoarea era datată la o lună după înăbușirea rebeliunii legionare din 21-24 ianuarie 1941 (*Magazin istoric*, nr. 1/1999; 3/2001; 4/2006). Generalul Ion Antonescu inițiasse severe măsuri de epurare a legionarilor și a practicilor introduse de aceștia în toate verigile aparatului de stat.

anonima și a pus următoarea rezoluție: „Inspectoratului respectiv”. Astfel ea a ajuns pe biroul inspectorului general al Inspectoratului Școlar Regional București. Acesta a delegat un inspector, care s-a deplasat la fața locului și a redactat un raport, confirmând cele sesizate în anonimă. „Din motive de ordin educativ – preciza raportul –, d-na

directoare a căutat ca, prin bună înțelegere și pe calea convingerii sufletești, să determine pe eleve ca singure să ridice tablourile.”

Inspectorul general a pus următoarea rezoluție: „Doamna Otilia Ionescu este o excelentă directoare, o pedagogă plină de tact și o profesoară cu mult devotament pentru elevele sale. De aceea, socotim că nu trebuie să se ia în nume de rău procedura sa, rezemată pe blândețe, iar nu pe constrângere [...] Noi însă, i-am pus în vedere să procedeze cu autoritatea sa, conformându-se circulației Onor Minister – ceea ce d-sa a și înțeles să execute de îndată.”

Dând o interpretare personală circulației ministerului, directoarea liceului comisesse o abatere disciplinară. Temându-se că va fi sancționată, s-a grăbit să redacteze o adresă explicativă expediată șefului Inspectoratului Școlar Re-

S-a păstrat în arhiva generalului R.R. Rosetti o relatare a sa în legătură cu împrejurările în care a devenit ministru.

„.... Mă aflu, în dimineața de 27 ianuarie 1941, în biroul meu din Biblioteca Academiei Române. La ora 10.15, am fost chemat la telefon de Președinția Consiliului de Miniștri, dându-mi-se legătura cu generalul Ilie Șteflea. Acesta m-a vestit despre formarea guvernului impus de necesitățile zilei și mi-a propus, în numele generalului Antonescu, să primesc a fi numit ministru al școalelor. I-am răspuns că nu am calitatea să primesc o asemenea funcție și am închis telefonul. După un sfert de ceas, Șteflea m-a chemat la telefon și a insistat ca să primesc acel portofoliu pentru că generalul Antonescu ar avea nevoie de prestigiul meu și pentru că, dacă șeful guvernului nu reușește a forma un nou guvern, acesta se va forma de nemți [de la 10 octombrie 1940, în România se aflau importante efective ale unei misiuni militare germane, țara fiind practic ocupată]. Mi-a și trimis un automobil cu care m-am dus

la Președinție, unde am primit portofoliul oferit, după o nouă insistență a lui Șteflea – Antonescu era bolnav și nu s-a sculat decât mai târziu, pentru o clipă, pentru prestarea jurământului de credință al miniștrilor. Am primit însă cu condiția expresă că nu se va alcătui vreun partid politic fascist și că nu înțeleg a primi alte atribuțiuni decât în strânsă legătură cu gospodărirea școalelor și în special cu reintroducerea ordinii în ministerul ce mi s-a încredințat. Am insistat din nou asupra acestei condițiuni *sine qua non* în prima convorbire ce am avut cu Antonescu peste două-trei zile, prevenindu-l ca să mă considere ca demisionat în ziua în care ar crea un partid, de orice nuanță ar fi el. M-a asigurat că nu are o asemenea intenție.

După prestarea jurământului și după ceremonia funebră pentru ostașii morți cu prilejul rebeliunii, m-am dus, întovărit de un ofițer de la Președinție, să iau în primire ministerul ce mi se atribuise. Chiar în aceea noapte am început a studia situația după informațiile ce le căpătaser de la Președinție.

gional București, la 6 martie 1941. „Ieri după-amiază – scrie ea – ați trimis la școala noastră un inspector cu atribuția de a vizita și controla sălile de clasă în urma denunțului primit de Onor Minister, că în săli lipsesc chipurile voevozilor noștri, că tablourile M.S. sunt puse în locuri secundare și că în clasa a VI-a tronează alt tablou”.

Ea recunoștea că la clasa a VI-a exista o „situație specială”. „În toamna aceasta, dat fiind curentul și regimul de guvernare, elevele au pus prin câteva clase și portretul Căpitanului. Nu mă puteam împotrivi, dar nici n-am relevat acest lucru [...]”

În luna aceasta am căutat să scot portretele din clasă, dar consecvență purtării mele cu elevele și dându-mi seama sub câte înrăuriri au fost în ultimii ani și câtă zăpăceală va fi fiind în sufletele lor, n-am vrut să procedez brutal, ridicând auto-

ritar deodată toate aceste tablouri, ci prin bună înțelegere cu ele. Așa am procedat zilele trecute cu clasele a VII-a și a VIII-a, unde predau și eu și unde, cunoscând bine firea elevelor, am știut și cum să mă adresez, ca să le fac să ridice ele însele tabloul.”

Documentele citate au fost depistate la Arhivele Istoriei Naționale, fondul Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Dosar 601/1941. În dosarul respectiv am găsit și alte mărturii revelatoare cu privire la climatul creat de legionari în școli și care favorizase producerea unor evenimente extrem de grave, precum cele relatate în raportul direcției Școlii normale de învățători „Ștefan Velovan” din Craiova, înaintat la 30 aprilie 1941 inspectorului general al Regiunii a V-a Școlare Craiova:

„D-le inspector general șef,

La 25 ianuarie a.c., cu raportul nostru nr. 428/1941 v-am adus la cunoștință că 12 elevi din școala noastră, aparținând organizației Frăților de Cruce [F.D.C.], au părăsit internatul în noaptea de 22 spre 23 ianuarie, pentru o destinație necunoscută. Ulterior raportului, am aflat că ei s-au oprit la București, iar unul a ajuns la Ploiești și că plecarea lor s-a făcut din ordinul șefului de grup F.D.C., Ioanin Petre, elev din cls. a VII-a, care a rămas la școală.

Personal, nu am fost înștiințat de ei, ci au folosit numai încuviințarea subdirectorului, care nu avea delegație în acest sens. Nici eu de altfel nu i-aș fi putut opri, căci ordinul Onor Minister al Instrucțiunii, Educației, Cultelor și Artelor cu nr. 230.882/1940 ne interzicea vreun amestec în diferitele inițiative sau lucrări

După aceste informații și cele căpătate în zilele următoare, m-am convins că o parte însemnată din personalul școlilor (profesori, studenți, elevi), bisericilor, precum și personalul artistic luase parte la rebeliune și se găsea încă în stare de mare agitație. Am luat măsurile necesare și, cum din toate informațiile reieșea că Iașul era centrul în care agitația continua încă puternic, m-am dus imediat acolo, luând taurul de coarne. După aceea am fost la Sibiu și la Timișoara, sediile provizorii ale facultăților Universității din Cluj, urmând cu o serie de inspecții ale școlilor, bisericilor și teatrelor din tot cuprinsul țării. Mulțumită în mare parte măsurilor energice pe care le-am ordonat, precum și bunului simț al poporului nostru, agitațiile au încetat curând, iar școlile,

bisericile și instituțiile artistice și-au reluat mersul lor firesc.”

Demisia, la 12 noiembrie 1941, a generalului R.R. Rosetti din fruntea departamentului pe care îl conducea s-a produs în urma nerespectării de către generalul Ion Antonescu a condițiilor formulate de general la acceptarea portofoliului. Între altele, la 22 iunie 1941, „ministrii nu au fost consultați în privința unei declarații de război [privind intrarea României în cel de Al Doilea Război Mondial, alături de Germania, contra U.R.S.S.]” și tot el „a numit, fără consultarea și știința mea, doi subsecretari de stat de la ministerul în capul căruia fusesem numit și cu care am fost în dezacord asupra multor chestiuni”.

de program. Toți, este evident că elevii au ocolit permisiunea mea, pentru că erau convinși că i-aș fi oprit, mai ales că plecarea lor noaptea din internat era nepotrivită.

Când s-au înapoiat, au declarat în fața organelor polițienești și militare că ei ținteau să ajungă la Predeal, la o școală de exerciții pentru tineretul legionar [...] Cu excepția elevului Manolescu I. Nicolae

din cls. a VIII-a, care este un element rău și care nici nu făcea parte din organizație, și de elevul Mălai Abel, cls. a V-a, element de mijloc, toți ceilalți elevi, inclusiv Ioanin Petre, șeful lor, care, cum am spus, le-a dat ordinul de plecare, au fost, de la intrarea lor în școală și până în acest an, școlari buni, ascultători și cuminți."

Elevii plecați s-au înapoiat în zilele de 27 și 28 ianuarie, iar unul dintre ei abia în 5 februarie. „Elevul Dricu Ștefan nu s-a mai înapoiat, căci a fost prins la București, chiar în momentul ieșirii din Gara de Nord, și, pentru că a avut asupra lui un revolver, a fost condamnat la 2 ani închisoare."

Toți elevii amintiți, cu excepția lui Ștefan Dricu, arestat la București, au fost cercetați de poliție și deferiți Parchetului Militar, care a reținut pe elevii Petre Ioanin și Gh. Horculescu, fiind acuzați de port ilicit de arme. S-a dovedit că la plecarea grupului spre București, elevul Ioanin ar fi dat lui Horculescu mai multe pistoale, dintre care unul a

Ion Antonescu și Horia Sima,
la marea demonstrație legionară din 6 octombrie 1940

ajuns la Ștefan Dricu. Deși Ioanin și Horculescu au negat, Tribunalul Militar, prin sentința nr. 744 din 27 martie 1941, i-a condamnat la patru, respectiv, o lună de închisoare corecțională.

În ziua de 28 martie s-a întrunit consiliul profesoral, care a luat în dezbatere cazul. Din luările de cuvânt ale celor 20 de profesori, așa cum sunt ele redată în procesul-verbal, s-au cristalizat diferite poziții, între care: „Plecarea elevilor în grup la București, în acele momente, constituie un act conștient de participare la rebeliune [...] Având în vedere omenia ce trebuie să domnească în hotărârile justiției, ca și ale noastre, și mai luând în considerare câtă apropiere este între erou și condamnat, cere cea mai dulce pedeapsă propusă în conferință chiar și pentru acești încadrați în misticismul asasin."

Procesul-verbal cuprinde o suită de sancțiuni hotărâte în cadrul ședinței și se încheie astfel: „Consiliul, ascultând pe fiecare profesor în parte, a hotărât ca, dată fiind această

situație, cu totul în afară de comun, să ne adresăm Onorabilului Minister spre a aplica pedepsele ce va crede de cuviință."

În ziua de 15 aprilie 1941, ministrul Radu R. Rosetti a pus următoarea rezoluție: „Se aprobă pedepsele date de conferința școlărească. Se aprobă pedeapsa propusă de inspectorul general școlar. Va avea îndeaproape supraveghere pe acel director școlar." La 9 aprilie, șeful Reuniunii a V-a școlare Craiova semnalase ministerului dezinteresul directorului școlii, ca o cauză a gravului incident.

In aceeași zi de 15 aprilie, ministerul expediază o circulară către toate inspectoratele școlare: „În conformitate cu hotărârea Consiliului de Miniștri vă facem cunoscut că ministerul a dispus ca elevilor eliminați pentru că au luat parte la rebeliune să li se fixeze domiciliu forțat în orașul sau comuna unde locuiesc părinții lor, care vor rămâne răspunzători de activitatea acestor copii. Vă rugăm să ne comunicați listele acestor elevi."

La 6 mai, Inspectoratul General Craiova a fost informat de minister că „se aprobă propunerile [de sancțiuni pentru elevii vinovați] făcute de Consiliul profesoral al școlii normale din Craiova", iar directorului i s-a aplicat „avertismentul confidențial". ■

LEGIONARIII - „MÂNĂ DE LUCRU CALIFICATĂ“ PENTRU P.C.R.

*Petre Țuțea (în dreapta)
și Emil Cioran pe o stradă din Capitală*

La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, Mișcarea legionară din România avea încă un număr important de aderenți. În anii imediat următori, față de legionari s-au înregistrat două atitudini politice. Pe de o parte, toate partidele – pentru a-și spori ponderea electorală, posibilitatea de a acționa în rândul maselor, cu scopul câștigării alegerilor parlamentare ce se presupunea că vor veni – încercau să atragă cât mai mulți legionari în rândurile lor. În perioada care trecuse, ei se dovediseră buni organizatori și aveau o anume capacitate de mobilizare a populației. Pe de altă parte, partidele politice condamnau vehement Mișcarea legionară, ca mișcare politică fascistă.

Privitor la cele două atitudini diametral opuse, trebuie remarcat faptul că prima, aceea de atragere a legionarilor, era secretă, pe când a doua, cea de condamnare a Mișcării legionare, era publică și foarte zgomotoasă. Se mai poate constata și că, în timp ce fiecare partid politic încerca să-și atragă cât mai mulți legionari, concomitent își acuza adversarii politici că se transformă în adăpost pentru legionari.

Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, lideri comuniști deopotrivă interesați de atragerea legionarilor

PETRE ȚUȚEA

Datele statistice păstrate în arhive – unele nevalorificate până acum – consemnează clar faptul că cei mai mulți legionari au fost primiți, în 1945 și 1946, în rândurile Partidului Comunist din România și în cadrul forțelor politice aliate cu acesta. P.C.R. și aliații săi s-au dovedit mai atractivi pentru legionari, deoarece, aflați la putere, le puteau oferi garanții de protecție în fața legilor adoptate imediat după 23 august 1944. Unii lideri legionari s-au orientat spre P.C.R. încă

dinaintea ajungerii acestuia la conducerea guvernului, în martie 1945, întrevăzând corect drumul pe care va merge România din clipa ocupării sale de către U.R.S.S. Sunt mai multe documente de arhivă care consemnează această orientare (*Magazin istoric*, nr. 1/1999). Dintre acestea, prezentăm pe cel elaborat de Serviciul de Informații la 21 februarie 1945.

În prima parte a lunii februarie 1945, un grup de legionari a trimis Comitetului Central al P.C.R. un memoriu-justificativ, în urma

discuțiilor purtate cu „elemente comuniste din cercul Anei Pauker“, solicitând colaborarea sau intrarea în partid. Serviciul de Informații, în nota din 21 februarie 1945, constata: „Memoriul a fost bine primit de Comitetul Central și s-a răspuns grupului de legionari semnatori că el a fost luat în considerație și că, deci, vor fi primiți în partid. În același timp, cei doi delegați ai Comitetului Central au comunicat legionarilor dorința Comitetului Central de a se angaja discuțiuni mai ample privind Mișcarea legionară în totalitatea ei [subl.ns.]”.

Ca urmare a acestei propuneri, s-a stabilit ca dr. Petre Țuța și profesor Nicolae Tatu, vechi legionari, însă oameni de valoare intelectuală și ponderați, să ia contact cu delegații Comitetului Central, pentru a fi discutată *problema integrării totale a Mișcării legionare în partidul comunist* [subl.ns.]. Din partea Mișcării legionare se va pune însă, de la început, ca o condiție a purtării discuțiilor, ca presa comunistă să înceteze atacurile împotriva legionarilor și să fie acceptată, principial deocamdată, ideea eliberării legionarilor arestați sau condamnați. Tema de discuție va privi problema marxistă a legăturilor ideologice ce pot apropia cele două mișcări extremiste. Prin aceste discuțiuni nu se urmărește, din partea legionarilor, propria lor desființare, ci numai câștigarea de timp și slăbirea forței interne a partidului comunist, prin introducerea în sânul lui a cât mai multor legionari. Este interesant de adăugat că discuțiuni de felul acestora mai sunt purtate de unii legionari cu Grigore Preoteasa, redactorul responsabil al

României libere, și cu prof. Petre Constanțescu-Iași, care sunt antifasciști. Prin aceste discuțiuni se urmărește crearea unei atmosfere favorabile pentru legionari în cercurile comuniste și antifasciste.”

In cadrul Mișcării legionare nu exista o unitate de păreri în privința încadrării ei politice în P.C.R. Înțelegerea din iarnă a funcționat însă în bună măsură și, astfel, la sfârșitul lui 1945, un document al Ministerului de Interne – sinteză a unor rapoarte venite din toate județele (Teohari Georgescu ceruse ca ea să fie făcută în urma unor „investigații discrete“) – consemna faptul că numărul legionarilor intrați în partidele guvernamentale procomuniste era mult mai mare decât acela al celor intrați în partidele de opoziție. În P.C.R. intraseră 2.258 legionari, în P.S.D. – 3.281, în Frontul Plugarilor – 8.900, în Uniunea Patrioților – 110, în P.N.L.-Tătărescu – 338, în P.N.Ț.-Anton Alexandrescu – 69. Total pentru partidele guvernamentale – 14.956. În același moment, în P.N.Ț.-Maniu intraseră 237 legionari, iar în P.N.L.-Brătianu 345, opoziția având în total 582.

Intrarea predominantă a legionarilor în cadrul forțelor procomuniste era constatată și de către Burton Y. Berry, reprezentantul politic al S.U.A. la București. Într-un raport către Departamentul de Stat de la Washington din 5 noiembrie 1945, diplomatul american sublinia faptul că P.C.R. dorea să-și mențină poziția dominantă în viața politică și prin atragerea legionarilor și a minorității maghiare din Transilvania de Nord. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 februarie 2008, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În vecinătatea cărui oraș românesc a fost parașutat grupul SOE în decembrie 1943?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna noiembrie 2007 este:

Olten

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Maria Șulca, din Cislădie**

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București**

Povestea unui tablou

Sfânta familie, tabloul lui Vasari, atât de așteptat de cei îndrăgostiți de artă

Suntem în a treia sală a școlii italiene din Galeria de Artă Europeană a Muzeului Național de Artă al României. Înaintea noastră se află o lucrare de Giorgio Vasari, cu care ne întâlnim după câteva zeci de ani de așteptare în depozitele Muzeului. Un panou mare de lemn, pictat în tempera și încadrat de o ramă spectaculoasă, cu detalii arhitecturale. În sfârșit restaurată, pictura ne înfățișează o temă sacră: Sfânta Familie, într-o formulă extinsă – frecventă, de altfel, în mediul artistic florentin –, ce îi include și pe Ioan Botezătorul copil, și pe Sfânta Ana.

GIORGIO VASARI PICTORUL ȘI ISTORIA

COSMIN UNGUREANU

Refacem rapid istoria recentă a obiectului. Se afla în castelul Peleş înainte de a ajunge în muzeul din București, fiind una dintre norocoasele achiziții făcute de Felix Bamberg în Franța și Italia, în intervalul 1851-1893. După ce vânduse regelui Carol I o parte din colecția personală, diplomatul german acceptase să intermedieze achizițiile regale de artă și în această împrejurare a ajuns tabloul lui Vasari în colecția Coroanei. În catalogul publicat în 1939 de Alexandru Busuioceanu, el era atribuit lui Agnolo Bronzino, chiar dacă,

inițial, paternitatea artistului aretin (născut la Arezzo, la 30 iulie 1511, mort la Florența, la 27 iunie 1574) fusese afirmată. Azi, fără umbră de îndoială, numele lui Giorgio Vasari apare în dreptul acestei lucrări, restaurată cu grijă.

El mai poate fi găsit însă și pe frontispiciul unei cărți celebre, cunoscută publicului românesc în trei sau patru ediții: *Viețile celor mai de seamă pictori, sculptori și arhitecți*. În istoria artei, textul lui Vasari deține faima momentului inaugural. Ca pictor, în schimb, aproape că

se pierde în anonimat. Fapt explicabil, dacă ne gândim că același ev aparține lui Jacopo Pontormo, Parmigianino sau Giulio Romano, artiști cu mult mai valoroși, cu urme imparate mai adânc în istoria vizualității. Pe de altă parte, un motiv pentru receptarea lipsită de entuziasm este și faptul că, mai bine de trei secole, manierismul a fost considerat un interval al declinului. Pe atunci, dimpotrivă, Giorgio Vasari era convins că pictura a atins perfecțiunea și că *nuova maniera* – un anume fel de a defini stilul – face din ea o artă mai productivă. Dacă e

să-i dăm crezare, un maestru izbutea să ducă la bun sfârșit șase tablouri mari într-un an și nu, ca înainte, unul singur în șase.

In fapt, Vasari însuși pictează mult mai mult. Abundă în biografia sa datele despre antreprize vaste cu săli întregi de acoperit, cu zeci de personaje pictate în cele mai îndrăznețe poziții și cu minunate invenții picturale. Cu toate acestea, pretutindeni, ca și în panoul de la București, Vasari nu reușește să depășească o anumită ariditate a expresiei. Consecvent cu sine și propriile norme, eșuează în a repera substanța veritabilă a artei, crezând că imitația îi este singurul temei. Iată ce aflăm din autobiografie: „[...] nu a rămas nici o lucrare de seamă în Roma – iar apoi și în Florența și în alte locuri pe unde am fost – pe care să n-o fi desenat în vremea tinereții

Giorgio Vasari, așa cum s-a văzut el însuși

mele, puțin păsându-mi că era vorba de pictură, de sculptură sau de arhitectură veche sau modernă“. Avem aici aproape dovada lipsei discernământului. E ca și cum însemnătate ar fi avut doar actul de a copia, în sine, și nu obiectul imitației. În alt loc, Vasari ne livrează o informație care, deși vag bizară, este foarte semnificativă: pe când lucra în

compania lui Francesco Salviati, erau atât de absorbiți de practica imitației, încât se fereau, ziua, să deseneze amândoi același lucru, tocmai pentru că urma să copieze fiecare desenele celuilalt, în timpul nopții.

Abia târziu pare Vasari să întuiască fundătura în care l-a adus imitarea artei. Aproape pe un ton confesional își acceptă limitele: „[...] am ținut să vorbesc numai pentru a arăta câtă trudă am cheltuit oricând în cele ale artei și din câte îndreptățite pricini aş putea căpăta iertare dacă aş fi săvârșit unele greșeli“. Poate nu e prea mult să vedem în această justificare o involuntară probă de clarviziune: oricât s-a străduit, Vasari nu a rămas prin pictură în memoria artei, ci prin efortul susținut – realmente însemnat – de a contura istoria artei ca disciplină umanistă.

Ecouri

Când, în numărul pe luna septembrie 2007, publicam un răspuns la articolul academicianului Marius Sala, care punea în discuție paternitatea prăjiturii Joffre, nu mă gândeam nicidecum că demonstrația mea, bazată de altfel pe o riguroasă documentație, dovedind proveniența românească a celebrului produs, va primi o confirmare venită tocmai de la... Lausanne! Bucuria că articolul meu a trezit interesul și a fost apreciat pentru originalitatea lui a fost dublată de aceea de a afla că revista la care colaborez, cu plăcere, de ceva timp, *Magazin istoric*, are cititori fideli nu numai în țară, ci și în afara ei.

De aceea țin să mulțumesc public doamnei Lidia Margarit din Lausanne, atât pentru frumoasele cuvinte laudative, cât și pentru argumentele suplimentare aduse în sprijinul celor afirmate de mine. Domnia sa mărturisește că tatăl său, care a învățat meseria de cofetar în Franța, atunci când s-a întors de la studii, prin 1918-1919, „a adus cu el multe cărți de specialitate. Numele unei prăjituri Joffre nu l-am găsit în aceste cărți“. Mai târziu, prin 1930-1935, copil fiind, a mâncat cu plăcere gustoasa prăjitură, chiar în cofetăria tatălui său, căci rețeta era deja cunoscută.

O asigur pe doamna Margarit că scrisoarea trimisă mie prin intermediul revistei *Magazin istoric* mi-a făcut o deosebită plăcere și că va primi curând vești de la mine, întrucât subiectul mă pasionează în continuare.

Dr. Mioara IONIȚĂ

Așa vă place istoria?

CHARLES TRENET

MIRELA POPESCU

De la debutul din preajma celui de Al Doilea Război Mondial, Charles Trenet a impus un stil, o imagine, a relansat o Franță ce părea pierdută. A adus zâmbet pe buze și a făcut lumea să fraternizeze, fredonându-i melodii. A unit Franța, dar a și dezbinat-o... Căci, după cum mulți aveau să descopere de-a lungul timpului, francezii au această manie de a admira talentul și succesul, dar se dovedesc extrem de geloși pe reușitele celorlalți. Inventatori ai ghilotinei, adesea au plecat urechea la zvonuri sau bârfe ce încercau să demonteze imaginea unor personalități publice. Charles Trenet nu a putut scăpa: în plin război, a fost catalogat drept colaboraționist, deși era evreu; mai târziu, chiar corupător de minori – într-o societate eliberată de vicisitudinile războiului, dar tributară unor moravuri trecute.

La 18 mai 1913, în familia Caussat-Trenet din Narbonne apărea un nou membru. Alegerea numelui pentru cel de-al doilea băiat al cuplului Marie-Louise și Lucien a reprezentat o piatră de încercare, mai ales că primul născut, Antoine, mai mare cu trei ani, își dorise atât de mult o soră... A fost botezat Louis Charles Augustin Claude Bon. Dar până la urmă, varianta mamei a fost cea care a avut mai mult succes: Charles, mai puțin folosit în acea perioadă și sunând atât de bine alături de numele Trenet. La scurt timp, în 1915, Lucien a fost chemat la război, de unde se va întoarce patru ani mai târziu. Singură, cu doi copii, Marie-Louise nu s-a dat bătută, găsindu-și timp pentru a ajuta răniții, adăpostiți la un spital al Crucii Roșii din zonă. Acolo l-a întâlnit pe Benno Vigny, un scenarist al cinematografului mut, fost iubit al Marlenei Dietrich, pentru care a făcut o pasiune fulgerătoare.

**Între
arte plastice,
arhitectură,
cinematografie
și muzică**

În aprilie 1919, aureolat de glorie, Lucien se întorcea acasă. Dar familia Trenet nu avea să mai reziste mult. Marie-Louise hotărăște să plece, alături de Vigny, lăsându-și soțul cu doi copii de crescut. Grea misiune, pe care Lucien Trenet nu știe prea bine, deocamdată, cum să o gestioneze. Se hotărăște să își trimită băieții la internatul catolic de la Béziers. Charles suferă de febră tifoidă și este trimis acasă, dar pentru scurt timp. Trei ani de calvar aveau să urmeze pentru copilul marcat de absența mamei.

În 1923, Lucien și-a mutat biroul de notar la Perpignan, unde a fost însoțit și de băieți. Acolo, Charles avea să îl descopere pe Albert Bausil, directorul unui ziar local, în

Charles Trenet și Salvador Dalí

Charles Trenet a fost cunoscut și ca un important colecționar de mașini, case și tablouri... În anii '50-'60, în garajul său se odihneau șapte mașini una și una, printre care: un Cadillac roșu, un Dodge bej, o Delahaye, comandată inițial de Sultanul Aga Khan al III-lea, un Peugeot sport și un Buick.

Pe lângă casele de la Perpignan și Narbonne, moștenite de la părinți, și-a achiziționat locuințe și la Aix-en-Provence, Juan-les-Pins și La Varenne.

De mic copil, îi fusese recunoscut talentul de pictor, astfel că nu putea să rămână insensibil la marile opere ale lumii. În colecția sa se numărau pânze de Utrillo, El Greco, Toulouse-Lautrec și chiar un Raphaël.

coloanele căruia a început să publice primele calambururi și poezii.

Școala nu l-a pasionat nici în noile condiții. Mai ales matematica, iar comportamentul i s-a dovedit cel al unui rebel. În 1928, a fost ex-matriculat de la cursurile liceului din Perpignan, deoarece îi adresase cuvinte necuviincioase unui profesor. Se hotărăște să plece la Berlin, să-și viziteze mama. Acolo, prin intermediul „unchiului Benno“, a cunoscut magia jazz-ului și a celui care i-a fost o viață întreagă simbol: Gershwin. Timp de aproape zece luni, a urmat cursurile unei școli de arte, pătrunzând într-o lume unde a avut ocazia să descopere toate numele importante ale Germaniei momentului, de la inventivul regizor Fritz Lang la foarte productivul compozitor și scenarist Kurt Weill.

În 1930, promițându-i părintelui că se înscrie la Facultatea de Arte decorative, visul lui Lucien fiind să devină arhitect, a reușit să ajungă la

Paris. Capitala Franței îl atrăsese de mult și merita orice sacrificiu pentru a-și împlini visul. A fost fascinat de lumea cinematografului, pierzându-și timpul la Studiourile Pathé, unde, prin intermediul unui prieten, a și fost angajat pe post de ajutor de regizor.

În 1932 Charles Trenet și-a descoperit vocația muzicală. Într-un mic club de jazz, l-a întâlnit pe un pianist elvețian, Johnny Hess, cu care avea să formeze un duo de succes. Câteva ani mai târziu, cariera solo l-a atras și i-a adus împlinirea. Era 23 martie 1938 și se naștea o nouă stea. De

la primul concert, bonomul cântăreț a ridicat sala în picioare, făcând să vibreze inimi și corpuri. Mai era nevoie doar de o ultimă tușă, pentru a realiza noua imagine a unui star. Dacă Maurice Chevalier, un alt idol al timpurilor, era cunoscut pentru pălăria purtată pe-o ureche, Charles Trenet a ales să și-o lase pe spate, „pentru a-mi alungi chipul“, după cum avea să mărturisească mai târziu.

Nici mort! Nici evreu!

Marele premiu pentru discurile vândute i-a revenit în 1939. Trenet era în culmea gloriei. Războiul nu părea să îl deranjeze prea mult. În septembrie este chemat sub arme – notorietatea sa trebuia să servească pentru ridicarea moralului trupelor. Dar nu rezistă prea mult și alege să se întoarcă acasă. Cererea pe care o înaintează oficialităților stărnește și astăzi zămbete: „Fiind de profesie agricultor, trebuie să mă întorc, pentru a

Edith Piaf

putea planta cartofi pe proprietatea de la Juan-les-Pins. "În iunie 1940 este demobilizat..."

Artistul era atras din nou de Paris, orașul care, în ciuda ocupației, nu uitase să trăiască. La 10 iulie 1940, porțile unui celebru club se deschideau pentru a-l primi. Încetul cu încetul, ritmul spectacolelor intra în obișnuință. Cânta pentru public, cânta pentru ocupant, cânta... Nu a fost singurul! Edith Piaf și Maurice Chevalier l-au însoțit, în 1943, într-un turneu în Germania, organizat chiar de germani, pentru a ridica moralul prizonierilor francezi. În celebra sală de la Winter Garten Variété, din Berlin (construită în 1880), s-au auzit cu acel prilej atât acordurile melodiilor lui Piaf, cât și noua compoziție a lui Trenet *Douce France* (Dulcea Franță). Gestul nu a fost deloc pe placul mișcării de Rezistență.

Dar nici cealaltă tabără nu l-a primit cu brațele deschise. Clovnul decadent „iudeo-american”, care ridica sălile în picioare pe ritmuri de jazz, a început să fie atacat și de presa colaborționistă. Era apropiat de tinerii din jurul lui Johnny Hess, așa-numiții *zazous*, ce purtau plete și haine largi – și asta nu putea fi pe placul autorităților de ocupație, care

Maurice Chevalier

urmăreau orice și pe oricine care nu era conform cu noua ordine. I s-a pus la îndoială chiar... puritatea rasială. Au existat voci care au considerat că numele reprezenta o anagramă de la Netter. Ca atare, a fost somat să facă dovada ascendenței curat franceze. A prezentat o investigație amănunțită, la nivelul a patru generații în urmă. „Nu am nimic cu evreii, dar nu am deloc chef să fiu deportat...”, a mărturisit apropiatilor. Prea dur răspuns și prea rapidă conformare la regulile noii ordini – au ripostat cei din rezistență.

Nici un gest nu scăpa vigilenței vreunei tabere. Au existat chiar informatori care au făcut tot posibilul pentru a-l vedea terminat. Chiar și la

propriu... În vara anului 1942, s-a ajuns să fie declarat mort. O știre publicată de *Paris-Soir*, în iulie, nota că și-a găsit sfârșitul prea devreme, pe culmile gloriei, într-un tragic accident de avion. Lui Charles Trenet nu i-a pierit nici atunci zâmbetul! Și-a comandat cărți de vizită, pe care a trecut sec: „Charles Trenet. Nici mort. Nici evreu.”

Amintirile contemporanilor care i-au fost apropiate vorbesc și de un alt Trenet, mult mai implicat în realitățile timpului. Julot Verbeeck, un atașat de presă belgian, care a ocupat o bună bucată de timp și poziția de secretar al maestrului, povestește un alt episod interesant, petrecut în 1943, la Bruxelles. În Belgia ocupată, circula un zvon cum că germanii ar fi hotărât rechiziționarea celebrei săli de concert de la Cirque Royal. Pentru a o scăpa, oficialitățile orașului au cerut unei companii de teatru locale să pună repede pe picioare un concert de proporții. Mai era nevoie doar de o vedetă! Dar nimeni nu se oferea! Verbeeck i-a făcut propunerea lui Trenet, care se găsea, tocmai în acele zile, în capitala belgiană. Marele cântăreț francez nu a ezitat nici un moment. Și, astfel, sala de la Cirque Royal a rămas în circuitul artistic.

Regret doar că Franța nu s-a dovedit un pic mai elegantă față de el. Ar fi trebuit să i se ofere un fotoliu la Academia Franceză, dar realizările sale nu au fost niciodată luate în considerare de academicieni. Și pentru asta știu că a suferit mult. Charles nu cerea niciodată nimic, dar știa foarte bine ce loc i se cuvine – locul întâi. I-ar fi plăcut ca țara sa să se gândească din când în când și la el.

Alain Delon

Charles Trenet cântă oriunde ar fi... Dacă nu cântă, alții o fac, preluând ceea ce a fredonat el altădată. Rapid, cântecul nu îi mai aparține și, ca și marea, devine un gen de Marseillaise, un bun public...

Jean Cocteau

Visul neîmplinit

În iunie 1944, cântecul său avea să însoțească, la Radio Londra, anunțul debarcării aliate în Normandia. Odată Franța eliberată, la insistențele prietenilor, Trenet a declarat că a avut de suferit și din partea ocupantului german, care l-ar fi ridicat din locuința sa de la La Varenne pentru a-l supune la interogatorii dure.

Scena l-a atras din nou... De astă dată, îndepărtata Americă, Duke Ellington și Charlie Chaplin au contribuit la seducția totală. Verbeeck își amintește și scena plecării din Franța. Era anul 1947 și, în urma contractului semnat, Charles Trenet trebuia să plece spre Statele Unite cu avionul. Era pentru prima dată când se urca la bordul unui avion de linie. Mama, care îi era mereu alături, i-a mărturisit belgianului că nu-l crede în stare să efectueze călătoria. Teama era prea puternică. Și așa s-a și întâmplat! Avionul a început decolarea și, brusc, s-a oprit. Trenet nu a putut suporta și a ales să coboare. Pentru a ajunge în America, a fost nevoit să aleagă calea apei.

După America de Sud și Canada, a revenit în Franța. O lume întreagă îi recunoștea talentul. Devenise, cu adevărat, un star. Compunea și cânta cu ușurință cu care alții

ar fi îndeplinit sarcini cotidiene. Foarte mulți dintre contemporani își amintesc de febrilitatea cu care convivia, la mesele de șase-șapte ore cu care era obișnuit, își nota game și versuri pe șervețele de hârtie.

În anii '60, Trenet a intrat într-un con de umbră. Epuizat, a ales să se retragă în liniștea casei de la La Varenne. Era tributul său în favoarea rock-ului, curent ce câștiga din ce în ce mai mulți adepți și în Franța. S-a consacrat picturii, cealaltă mare pasiune a vieții. Presa de scandal, și nu numai, nu l-a scăpat din vizor. Un eveniment petrecut în vara anului 1963 avea să îl aducă din nou în atenția opiniei publice, de astă dată într-un mod cu totul neașteptat. Un fost angajat al său (șofer și bucătar) l-a denunțat pentru corupere de minori. Se știau demult înclinațiile sale sexuale, cu toate că Trenet nu le făcuse publice niciodată. Întreaga poveste pare, mai ales astăzi, cusută cu ață albă... După unele surse, în urma unei razii comandate, cântărețul este arestat. Lua masa la un restaurant celebru, alături de patru tineri cu vârste sub 21 de ani! După altele, ar fi fost surprins, tot la o masă, dar de astă dată în intimitatea uneia dintre proprietăți. O parte a opiniei publice se declară

oripilată. Alții i se alătură, venind să-l încurajeze chiar sub ferestrele închisorii, unde și-a petrecut mai bine de o lună din viață. Nu era însă pentru prima dată când se găsea închis. Și tot din motive legate de viața sa personală. Prima dată se petrecuse în 1948, pe pământ american, în plină campanie declanșată de senatorul Joseph McCarthy, fiind închis 26 de zile pe insula Ellis pentru vina de a fi fost homosexual!

O vedetă cu multe ciudățenii, extrem de pretențioasă în ceea ce privea punctualitatea și cu o obsesie teribilă: Academia Franceză! Dorea cu orice preț să i se facă un loc printre nemuritori. În 1982 și-a depus candidatura pentru locul lăsat vacant de ducele de Lévis Mirepoix. Declarația sa avea să șocheze opinia publică: „Cu textele celor mai bine de 1.000 de cântece ale mele, consider că mi-am construit o operă mult mai serioasă decât mulți dintre ocupanții fotoliilor de academicieni.” În urma scrutinului, la 2 iunie 1983, alesul a fost poetul senegalez Léopold Sédar Senghor, cu 20 de voturi. Ducesa de La Rochefoucauld obținea zece, iar Charles Trenet – nici unul. Ironic, ar fi declarat: „toți cei care m-ar fi votat sunt morți! Inima mea e un cimitir.” ■

Opinii, controverse

Mulți istorici români întorși din Federația Rusă povestesc că librăriile din Moscova și Sankt-Petersburg abundă în cărți tratând personalitatea lui I.V. Stalin. Se încearcă o reabilitare? Se întreabă ei și, de altfel, s-ar întreba oricine este atent la evoluția istoriografiei ruse circumscrise tabloului general al societății postcomuniste. Prima a sărit în sprijinul lui Iosif Vissarionovici – ca și în cazurile lui Nikita Hrușciiov, Lavrenti Beria sau, la Belgrad, Iosip Broz Tito – familia. Nepoții, în speță, cărora tratamentul aplicat bunicilor sau chiar părinților li s-a părut o răzbunare pe motive ideologice, nesuținută prin probe factice temeinic-convingătoare. Familiei i-a urmat o cohortă de istorici, care au apelat la fonduri abundente și generoase. Totul este să fii prob și să nu pierzi din vedere contextul.

Mihail Ivanovici Meltiuhov, cercetător în cadrul Academiei de Științe a Rusiei, este autor al volumelor Șansa pierdută a lui Stalin. Uniunea Sovietică și lupta pentru Europa (1939-1941: documente, fapte, judecăți), apărut în anul 2000, și Războaiele sovieto-polone. O confruntare militaro-politică. 1919-1939 (2001). La sfârșitul anului 2006, Meltiuhov a publicat o altă lucrare: o monografie de 512 pagini, intitulată Marșul eliberator al lui Stalin. Problema basarabeană în relațiile sovieto-române (1917-1940). Academicianul Florin Constantiniu a semnalat deja în revista Document această lucrare.

Volumele se adresează deopotrivă specialiștilor în Al Doilea Război Mondial și marelui public, autorul (adesea invitat la emisiunea Prețul victoriei de la postul de radio de mare audiență Eho Moskvî) afirmând că și-a propus să scrie adevărul, pentru că în a doua jumătate a veacului trecut așa ceva nu a fost posibil.

„Denumirea lucrării lui Meltiuhov [este vorba despre cea mai recentă, Marșul eliberator...] nu este întâmplătoare, deoarece în mod evident cartea este destinată unui public-țintă. Conform sondajelor de opinie, 50% dintre cetățenii Rusiei apreciază drept pozitiv rolul lui Stalin în istoria țării. În această jumătate se înscrie și autorul, ceea ce conferă o marcă negativă cărții.”

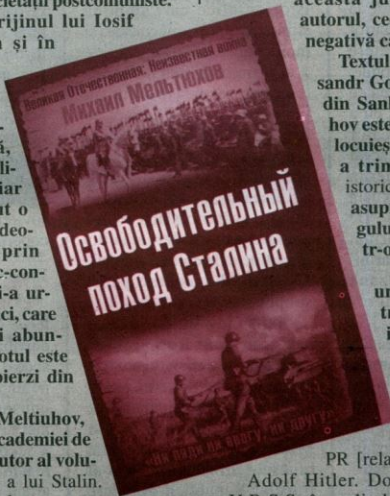
Textul citat aparține lui Aleksandr Gogun, un alt istoric rus, din Sankt-Petersburg (Meltiuhov este moscovit) și care acum locuiește la Berlin. Domnia sa a trimis redacției Magazin istoric considerațiile proprii asupra ultimei cărți a colegului său. Le publicăm, într-o formă prescurtată.

Aleksandr Gogun este un istoric puternic controversat, specializat în istoria celui de Al Doilea Război Mondial și a Holocaustului. Este autor al volumelor Între Hitler și Stalin. Insurgenții ucraineni și

PR [relații publice] negru al lui

Adolf Hitler. Documente și materiale. U.R.S.S. în oglinda propagandei naziste, ambele apărute în 2004 și având 416 pagini fiecare. Istoriografia rusă l-a calificat drept un demolator de mituri.

Scandal a stârnit mai ales prima lucrare, care ne revelează un autor apărător al naționaliștilor ucraineni. Gogun încearcă să contrazică afirmațiile istoriografiei sovietice că naționaliștii ucraineni au fost iudeofobi, că poliștii lor au participat la Holocaust și au organizat pogromuri. (În octombrie 2006 președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, a recunoscut printr-un decret Organizația Naționaliștilor Ucraineni, O.U.N.) Gogun afirmă că ei au luptat atât contra ocupantului hitlerist, cât și contra celui sovietic. Volumul se bazează pe documente de arhivă, interviuri cu participanți la război, memorii.

SUB O NOUĂ COPERTĂ

ALEKSANDR GOGUN

In fața istoriografiei ruse contemporane – scrie Meltiuhov – stă sarcina studierii exhaustive a drumului parcurs de U.R.S.S. de la paria comunității internaționale la a doua superputere mondială. Ceea ce presupune, pe de o parte, să dăm ceea ce li se cuvine înaintașilor, cu a căror sudoare și cu al căror sânge a fost stropit tot acest parcurs, pe de alta, să oferim societății actuale din Rusia unele repere pentru viitor. “De asemenea, autorul afirmă: „trebuie să încercăm să aruncăm o privire nepartizantă asupra relațiilor sovieto-române în dinamica lor”. „[...] În istoriografia românească există un consens obligatoriu în ce privește problemele relațiilor României cu Imperiul Rus și U.R.S.S [...] De regulă [...] autorii români falsifică în fel și chip evenimentele istorice reale.”

După o asemenea informație îndrăzneată, te poți aștepta să găsești în lucrare o analiză detaliată a eșafodajelor istoriografice care domină știința oficială românească (și moldovenească). Dar din cele 1 128 trimiteri, sunt numai 15 (cincisprezece) la literatura în limba română. În lucrare se folosesc trei monografii în limba română, dintre care una, apărută la New York, în 1988. Se creează impresia că Meltiuhov, având o slabă reprezentare asupra cercetărilor întreprinse de colegii români, a vrut să-i discrediteze, pur și simplu.

Meltiuhov nu a cercetat arhivele din România și Moldova. Mai mult, în analiza evenimentelor din anii 1917-1920 nu s-au folosit materiale extrem de accesibile la Moscova, îndeosebi amintirile ofițerilor armatelor albe și ai trupelor Republicii Populare

Ucrainene, lucrările despre evenimentele Războiului civil, publicate între 1991-2005 în limba ucraineană. Baza de izvoare pentru o analiză temeinică și obiectivă a problemei în discuție este insuficientă. Cea mai mare parte a notelor trimite la cărți apărute în perioada sovietică. De altfel, informația din ele este preluată necritic. Așa că lucrarea nu reprezintă o cercetare, ci o aglomerare de falsificări sovietice prăfuite, sub o nouă copertă.

Nu există nici analiza ideologiei politicii externe a ambelor părți, a cercurilor lor conducătoare, de aceea concluzia cărții este total neîntemeiată. „Întrucât ideea «misiunii defensive» a României se naște în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este mai mult decât evident că spre alianța cu Germania [împotriva U.R.S.S.] au împins-o aceste tendințe agresive și nicidecum rezolvarea problemei Basarabiei, în vara lui 1940.” Făcând istoricul combinațiilor diplomatice franco-române și anglo-române din anii 1920-1930, Meltiuhov nu și-a pus deloc întrebarea în ce măsură a fost influențată decizia lui Hitler de a ataca U.R.S.S. de cotropirea de către Stalin a Basarabiei, în vara lui 1940.

Totuși, trebuie arătat că în monografie există un grăunte de date faptice interesante. În primul rând, o serie de documente demonstrează seriozi-

Prizonieri din Armata Roșie, mărturie a stării „moral-politice” slabe

Simon V. Petliura (1879-1926), liderul ucrainean (în dreapta imaginii, împreună cu un grup de ofițeri polonezi) care în timpul războiului sovieto-polonez din 1920 a trecut de partea Poloniei; în același an a emigrat, iar șase ani mai târziu a murit la Paris

tatea intențiilor bolșevicilor de a ataca România în 1919 și de a ajunge prin teritoriul ei în Ungaria, unde atunci se desfășura răzmerița comunistă, și de a incendia Europa, dinspre sud-est, cu focul bolșevismului. Această tentativă de a declanșa revoluția mondială – eșuată din cauza revoltelor din unitățile Armatei Roșii și a acțiunilor albagardiștilor – este mai puțin cunoscută decât marșul lui Tuhacevski spre și dincolo de Vistula în anul 1920.

Interessant este că Meltiuhov nu-și ascunde regretul pentru eșuarea proiectului de constituire a colhozului și Gulag-ului global. Pentru Stalin „marșul eliberator din 1941-1945” s-a terminat cu un succes parțial, deci cu o înfrângere strategică. În lucrarea lui Meltiuhov transpare una dintre cauzele în virtutea căreia comuniștilor le-a revenit doar jumătate din Europa: incompetența Armatei Roșii de a desfășura acțiuni

militare moderne, dezorganizarea imensei mașini de război blindate sovietice. Cel mai elocvent exemplu: pe timpul „Campaniei din Basarabia” s-a executat total neprofesionist o operație de desant aerian.

Așa cum menționa raportul șefului Direcției pregătire de luptă a Armatei Roșii, general-locotenent V. Kurdiunov, înaintat comisarului poporului pentru Apărare al U.R.S.S.: „Nu a existat nici o pregătire a operației. Desantarea de la 29 iunie [1940] a Brigăzii 204 s-a executat cu o întârziere de o oră și 30 minute... Transportul pe calea aerului s-a desfășurat ca în condiții de pace – fără acoperire din partea aviației de luptă și fără o recunoaștere prealabilă a raionului desantării... Nu s-au respectat dispozițiunile și înălțimea de zbor... Brigăzile aeriene au fost desantate și debarcate, neavând misiunile și indicațiile asupra caracterului acțiuni-

nilor... Statul major al frontului nu a condus deloc brigăzile... Deficiențele enumerate au provocat eșecul operației de desant aerian și pierderi inutile în oameni și avioane.”

Conform unor date incomplete, în micile ciocniri cu trupele române și din cauza accidentărilor, unitățile Armatei Roșii și ale trupelor de grăniceri au pierdut între 11 iunie și 6 iulie 1940 148 oameni: uciși – 6, decedați – 26, sinucideri – 10, înecați – 23, răniți – 79, mutilați – 4. Aceste cifre dezvăluie și cea de-a doua cauză a înfrângerilor din anii 1941-1942: starea „moral-politică” extrem de slabă a trupelor. Observăm că sinuciderile și automutilările au fost de două ori mai numeroase pe timpul „marșului eliberator” decât pierderile suferite în ciocnirile cu trupele inamicului. ■

Editura **ALMA**
Calea Severinului 44A
200610 Craiova
Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300
e-mail: alma_cons@yahoo.com

LOVITURA DE STAT DE LA 30 DECEMBRIE 1947 ÎN PRESA OCCIDENTALĂ

FLORIAN BANU

În urma cercetărilor făcute de istorici, după 1990, în arhivele românești și străine, cumulate cu informațiile publicate în Occident încă din anii '50, derularea evenimentelor din ziua de 30 decembrie 1947 este destul de bine cunoscută.

Presa din țară, controlată strict de comuniști, a oferit publicului varianta oficială a abdicării regelui. Singurele informații necontrolate de cenzura comunistă care au ajuns la cunoștința românilor au fost cele oferite de posturile de radio străine și, în foarte mică măsură, de presa scrisă din Occident. Varianta oficială a proclamării republicii furnizată de presa românească a suferit, de-a lungul timpului, până în 1989, relativ puține modificări, spre deosebire de alte evenimente (cazul actului de la 23 august 1944 fiind cel mai elocvent).

LES RÉVÉLATIONS DE JAMES F. BYRNE
assistant de Roosevelt et ministre des Affaires étrangères américain
SUR LES RELATIONS RUSSO-AMÉRICAINES

Exilé sur l'ordre du Kremlin le
roi Michel est arrivé à Lausanne

DE RAGE, M. VICHINSKI
DEGRADE LA PORTE
ROI MICHEL DE ROUMANIE

L'adjoint de M. Molotov avait dit
trop longuement à son gré le souverain
ger le général Radescu, son premier

ROI
Michel

de Roumanie

Les Soviets oseront-ils, pour
achever la liquidation de
l'opposition, détrôner
arrêter le jeune souverain?

Le roi Michel à Lausanne (de gauche à droite) : l'ex-roi, le prince héritier et la duchesse d'Albe.
(Document communiqué par l'Agence France Presse)

LA LIBERTÉ
S PEUPLES
EXISTE PLUS
LORSQUE MOSCOU
COMMANDE

Primele știri despre înlăturarea monarhiei au parvenit în Occident prin agențiile de presă internaționale. În seara zilei de 30 decembrie, agențiile A.F.P. și Associated Press transmiteau știrea abdicării, citând fragmente din actul semnat de rege. Potrivit agențiilor citate, „la 19.35 (ora Bucureștiului) România a devenit o republică populară prin votul unanim al celor 256 de deputați ai Camerei române, convocați în sesiune extraordinară. Constituția a fost abolită și, prin același vot, a fost desemnat un «praesidium» de Stat cu puteri prezidențiale”.

În 31 decembrie 1947, *L'Epoque* titra: *Mihai de România a abdicat. O „Republică democratică populară” succede monarhiei*. Potrivit autorului articolului, acest eveniment marca o „etapă capitală” în evoluția unei țări europene unde monarhia reușise să se mențină în ciuda influenței covârșitoare a Uniunii Sovietice. *L'Epoque* pune în evidență faptul că abdicarea nu reprezenta chiar o surpriză, date fiind zvonurile privind iminența sa vehiculate cu ocazia voiajului efectuat la Londra de către regele Mihai, cu ocazia căsătoriei reginei Elisabeta II. Citând „cercuri diplomatice”, autorul articolului era de părere că România „se orientează către organizarea unei federații de state balcanice și danubiene”. O dovadă în acest sens o constituia, în opinia acestuia, „semnarea a numeroase pacte și acorduri între puterile satelite ale U.R.S.S.”, precum și numirea în „importantul post de ministru al Afacerilor Străine” a „inamicului implacabil al regelui, comunistul Ana Pauker”.

De altfel, publicul occidental deținea de ceva vreme informații despre evoluția raporturilor de forțe pe scena politică a României. Încă din 25 octombrie 1947, *France-soir* publica „dezvăluirile lui James F. Byrnes, asistentul lui Roosevelt și ministrul Afacerilor Străine, asupra relațiilor ruso-americane”, sub titlul *De furie, domnul Vișinski a stricat ușa regelui Mihai I al României*. Fostul secretar de Stat american relata dificultățile întâmpinate în relațiile cu Rusia Sovietică, chiar din perioada de dinaintea conferinței de la Yalta, subliniind că „principalele puncte de fricțiune” se refereau la Polonia și la România. Din dezvăluirile făcute presei nu lipsea episodul în care adjunctul lui Molotov, Vișinski, a impus regelui Mihai I desemnarea premierului Groza, la 6 martie 1945, încheiată prin trântirea ușii atât de violent, încât bucăți din tencuială au căzut. Potrivit relatării lui Byrnes, „reparația nu a fost niciodată efectuată, lucrurile fiind lăsate în aceeași stare pentru a depune mărturie

asupra forței sentimentelor și mușchilor domnului Vișinski”.

Tot în 31 decembrie, *France-Tireur* aducea în atenția cititorilor desfășurarea evenimentelor de la București, subliniind că, în ciuda faptului că românii și diplomații străini de la București par a fi surprinși, desfășurarea evenimentelor se înscrie „într-o evoluție naturală, chiar dacă prea rapidă”. În acest sens, se arăta că România era singura dintre țările susceptibile a alcătui o așa-numită „fедераție danubiano-balcanică” în care monarhia supraviețuise, acest fapt fiind socotit „un anacronism”. Se menționa, totodată, că regele Mihai I, în vârstă de 26 de ani, urma să se căsătorească cu Anna de Bourbon-Parma, cu doi ani mai tânără decât el. Despre aceasta din urmă, cititorii erau informați că servise în Crucea Roșie franceză în timpul campaniei din 1939-1940, iar la momentul scrierii articolului ținea un magazin de modă, împreună cu mama sa, la New York.

În aceeași zi, *Le Figaro*, referindu-se la regele Mihai, sublinia faptul că ultimele evoluții interne din România au evidențiat eșecul „eforturilor sale tenace și curajoase” de a se împotrivi sovieticilor. Roger Massip, autorul articolului, arăta că „monarhia română devenise, în Balcanii rusificați, un veritabil anacronism, constituind un paradox imposibil de susținut un timp îndelungat”, fiind totodată, prin simpla prezență, un obstacol în calea creării „unei mari federații balcanice sub direcție moscovită, pe care Kremlinul și-a propus să o realizeze”.

La France de Marseille et du Sud-Est sublinia că ab-

Elisabeta și Philip, la nuntă

dicarea „ultimului rege de dincolo de Cortina de Fier“ trebuie privită în corelație cu imediata proclamare a unei Republici Populare Române, precum și cu proclamarea „guvernului Greciei libere“. Toate acestea, precum și încheierea unor acorduri de colaborare între România, Bulgaria, Ungaria și Iugoslavia erau „mărturie a activității intense și periculoase pentru pace care domnește în acest veșnic cuibar de conflicte în Europa“. Și în acest caz, ziariștii erau convinși că Belgradul va fi „centrul noii Confederații Balcanice – supusă în întregime Kremlinului“.

În viziunea ziariștilor de la *New York Times*, odată ce comuniștii deveniseră stăpânii țării, regele Mihai nu era nimic mai mult decât „o umbră de rege“, iar semnarea actului de abdicare a fost „prețul evaziunii sale“ din România. Greutățile vor continua să apese pe umerii poporului român, concluziona *New York Times*, un rege popular fiind înlocuit cu „o regină roșie implacabilă: Ana Pauker, proconsulul Moscovei la București“.

L'ordre, din 31 decembrie 1947, încadra evenimentele de la București în contextul mai larg al înfruntării dintre puterile occidentale și Uniunea Sovietică, analiza sa fiind intitulată *Un nou episod al „războiului rece“*. *Regele Mihai de România a abdicat. A fost proclamată republica*. După prezentarea ultimelor evoluții politice din plan intern, autorul articolului, Claude Vivieres, sublinia faptul că abdicarea este „consecința logică a procesului de sincronizare ce se manifestă în toate statele satelit ale U.R.S.S.“

și nu reprezintă decât un episod al războiului rece dintre Washington și Moscova. Pentru a-și demonstra teza, Vivieres nota: „Proclamarea guvernului Markos în Grecia, nominalizarea lui M. Hakimi ca șef al guvernului iranian și revelarea existenței unui acord între Washington și Teheran cu privire la stabilirea unei misiuni militare [americane] în Iran, abdicarea regelui Mihai I: atacurile și ripostele se succed ca într-un ring [...] Tot ce putem spune e că, pentru ultima rundă din 1947, avantajul e de partea Moscovei“.

In 1 ianuarie 1948 agenția „Associated Press“, citându-l pe consilierul Legăției României la Londra, Dimitrie Dimăncescu, sublinia faptul că detronarea regelui reprezintă apogeul unei vaste campanii de comunitizare a României, în acest sens fiind adus în atenție și faptul că „600 de membri ai corpu-

lui diplomatic român, 400 din București și 200 din străinătate au fost epurați de noul ministru român al Afacerilor Străine, d-na Ana Pauker“.

În aceeași zi, *France Soir* atribuia abdicarea regelui unui conflict iscat între acesta și Ana Pauker, ca exponentă a intereselor Moscovei în România. Începutul conflictului era plasat în 12 octombrie 1947, data la care „i-au fost înmânate monarhului textele celor două mesaje regale, destinate să fie pronunțate unul după altul, unul pe data de 14 seara, pentru a încheie sesiunea extraordinară a Parlamentului, altul la 15 după-amiază, pentru a deschide sesiunea ordinară“.

În opinia autorului articolului citat (semnat cu pseudonimul „Pertinax“), „Regele refuză să se încarce cu niște fraze în care era aprobată, de exemplu, legislația creată de justiția populară, care face judecătorii eligibili; sau, mai mult încă, să treacă sub tăcere, la capitolul politicii externe, marile puteri, în afară de Rusia“.

Pentru a sublinia obediența totală a Anei Pauker față de Kremlin, în articol este reprodusă chiar și o anecdotă ce ar fi circulat în București la acea epocă: „D-na Ana Pauker, leader comunist român, care, după ce a stat șapte ani la închisoare sub regimurile precedente, este acum ministrul Afacerilor Străine al României, fiind cea care a provocat abdicarea regelui Mihai, se plimbă într-o zi pe jos prin București. Soarele era strălucitor. Totuși, d-na Ana Pauker se plimbă cu umbrela deschisă. Cineva se apropie și-i spune:

Prințesa Ana, regele Mihai și regina-mamă Elena, în gara Lausanne

– Excelență! E soare! Închideți umbrela!

Iar Ana Pauker, trecând mai departe, foarte demnă:

– Cetățene, plouă la Moscova!“

Concluzia lui „Per-tinax“ era sumbră și reitiera unele temeri ale cancelariilor occidentale privind planurile Uniunii Sovietice în Balcani: „Republica Populară Română e un fapt împlinit și proiectul federației balcanice se va realiza astfel mai ușor. Regele Mihai era ca un băț între roate. Bățul a fost frânt“.

The Manchester Guardian a preferat să păstreze un ton mult mai temperat și să evite referirile la ingerințele externe în actul abdicării prin folosirea unor eufemisme. Potrivit unui articol din 31 decembrie, „ideea unei monarhii constituționale nu a prins niciodată rădăcini în Balcani. Regele Mihai a supraviețuit ca un simbol, util fără nicio îndoială adevăraților stăpâni ai României (el i-a servit bine pe acești stăpâni și patria sa prin atitudinea curajoasă împotriva germanilor, în 1944); el nu mai era nimic altceva decât o anomalie într-un stat comunist“. La rândul-i, *Daily Telegraph* menționa faptul că, după terminarea războiului, comuniștii s-au servit de personalitatea regelui Mihai și a dr. Iuliu Maniu, care se bucurau de mare popularitate în rândul maselor, și concluziona: „acum, când se simt stăpâni pe situație, s-au dispensat de serviciile lor“.

Unul dintre cele mai echilibrate articole referitoare la abdicare a fost publicat de *The Economist*, în numărul din 3

Stalin (cu veston alb), Molotov, lângă el, și Vișinski

ianuarie 1948. În primul rând, era subliniat faptul că regele a căzut, practic, victimă unor efecte perverse ale propriei acțiuni de la 23 august 1944: „Aliații din timp de război îi datorează foarte mult pentru una dintre acțiunile decisive ale războiului. La 23 august 1944 el a făcut ca țara sa să rupă cu Axa. Prin aceasta a deschis rușilor frontul german din S-E și a scurtat războiul cu multe luni. Dar a făcut de asemenea ca întreaga Europă Centrală să fie «eliberată» de Soviete și nu de trupele anglo-americeane. Mareșalul Stalin a dovedit atât o adâncă înțelegere istorică, cât și destul simț al umorului când a acordat regelui cea mai înaltă decorație sovietică, „Ordinul Victoriei“. Căci lovitura curajoasă dată de regele Mihai germanilor care exploatau țara sa a pus în mișcare sovietizarea Europei Răsăritene, sovietizare care acum l-a înlăturat de la tron.“

În același timp, era relevat raportul real de forțe existent în România, subliniindu-se golirea de orice conținut a sistemului politic de tip democratic și a instituției monarhiei: „Abdicarea nu este decât o formalitate. Nivelarea politică a României a fost com-

pletată acum două luni, când dl. Maniu a fost condamnat la închisoare pe viață și când partidele necomuniste din guvern (socialiștii și liberalii) au pierdut ultimele rămășițe de independență. Timp de doi ani, regele Mihai n-a avut nici o putere. Opoziția lui formală față de guvernul Groza a trebuit să fie

părăsită, când Puterile occidentale l-au recunoscut la începutul anului 1946. Chiar între cei din serviciul personal al regelui fuseseră de mult puși oameni considerați «siguri» de către Partidul Comunist. Așa încât, situația lui era tot așa de neplăcută și pentru el, și pentru comuniști.“

In același articol era evidențiat și impactul abdicării, acesta situându-se mai cu seamă în plan simbolic: „Deși nu atinge adevăratul echilibru al puterii în țară, abdicarea va deprima mult pe românul de rând, care mai avea încă în rege simbolul unei independențe naționale, despre care el nu putea admite că a dispărut cu totul. Figurile de frunte ale regimului sunt acum ministrul de Externe, Ana Pauker, și ministrul de Război, Emil Bodnăraș“.

Ziariștii anglo-saxoni păreau a acorda și ei foarte mult credit versiunii conform căreia construirea unei „federații balcanice“ era iminentă. Astfel, *Time and Tide*, din 3 ianuarie 1948, scria: „Acum când România are un regim croit absolut după modelul regimurilor sovietizante din celelalte țări marionete din Balcani, drumul este deschis

pentru integrarea ei în propusa Confederație Roșie a Balcanilor, al cărui sâmbure urmează să fie o federație iugoslavo-bulgară (având strâns legată și Albania), iar România și Ungaria urmează să fie inelul exterior. Această Confederație Balcanică, împreună cu o Cehoslovacie și Polonie

strâns asociate, va forma eventual inelul exterior al Uniunii Sovietice înseși. Nu este greu de văzut ce amenințare gravă va fi aceasta pentru Grecia și mai târziu pentru Turcia, întrucât scopul evident este extinderea sferei sovietice la Marea Egee și Mediterana Răsăriteană. “

Dincolo de impactul politic intern și extern, presa occidentală s-a arătat interesată și de soarta regelui detronat. Sub titlul *Un tren sub presiune la Sinaia...*, *L'Aube* din 1 ianuarie 1948 informa cititorii că regele Mihai a petrecut noaptea de revelion la castelul său din Sinaia. Trenul care urma să-l transporte, împreună cu membrii familiei regale, către Elveția era deja pregătit. Se sublinia faptul că regele își păstrează cetățenia română și că va putea dispune de averea sa personală. Domeniile Coroanei, care erau proprietate a statului, regele beneficiind doar de uzufruct, deveneau proprietate exclusivă a statului.

În aceeași zi, *L'Epoque* publica informația că „vreo 60 de vize au fost cerute pentru personalul Casei Regale”, destinația regelui și a însoțitorilor săi urmând a fi Elveția, iar în numărul din 6 ianuarie insera articolul *Mihai de*

Militari greci controlând cetățeni care se îndreptau către zonele controlate de partizanii comuniști

România și regina Elena sunt sănătoși și nevătămați la Lausanne, în care descria, pe larg, drumul trenului special, alcătuit din opt vagoane, care l-a transportat pe rege și suita din țară până în Elveția. Era subliniată discreția regelui pe parcursul voiajului, precum și faptul că jurnaliștii au eșuat în încercarea de a smulge o declarație, chiar și după ce trenul a intrat în zona de ocupație americană. Tot la 6 ianuarie, *Le Figaro* scria: „Fără bani, bagaje inspectate, manifestații interzise. În aceste condiții umilitoare Mihai de România a părăsit patria sa”, subliniind că verificarea bagajelor celor ce au urcat în trenul special s-a făcut în prezența secretarului general al Ministerului de Interne.

Primele declarații au fost făcute presei, la Lausanne, de către Mircea Ionițiu, secretarul particular al regelui. Potrivit acestuia, pașaportul eliberat regelui era un „pașaport roșu al Republicii Populare Române” și fusese eliberat pe numele Mihai de Hohenzollern-Sigmaringen, fiind refuzată titulatura de „Mihai de România”. Ionițiu a precizat ziariștilor că relația sentimentală a regelui cu principesa Anna de Bourbon-Parma nu are absolut nimic de a face cu abdicarea,

precum și că regele va efectua în cel mai scurt timp un voiaj în Statele Unite.

La capătul acestei scurte treceri în revistă a ecourilor stărnite în presa internațională de lovitura de stat de la București, din 30 decembrie 1947, se pot desprinde câteva concluzii. Mai întâi, opinia publică

mondială nu a putut fi indusă în eroare de uriașul aparat propagandistic al regimului comunist (a se vedea, în acest sens, manifestațiile „de bucurie” organizate în București și în țară, emisiunile radiofonice ale vremii, nesfârșitul șir de articole din presă). Chiar înainte ca regele să părăsească țara și să poată face nestingherit declarații, ziariștii occidentali au perceput foarte bine cursul evenimentelor, au înțeles faptul că actul în sine este o consecință logică a evoluțiilor politice din ultimii ani și au intuit exact cine se afla în spatele așa-zisei abdicări. Surpriza reală a fost pentru o mare parte a poporului român, care continua să-și ia dorințele drept realități și să spera că monarhia, sprijinită de puterile occidentale, va putea îndigui progresul forțelor comuniste. Se verifica încă o dată aserțiunea: „pentru a putea vedea bine lucrurile, privește-le de aproape; pentru a le putea înțelege, privește-le de la depărtare”.

Dorită de o parte a opiniei publice încă din timpul regelui Carol I, înlăturarea monarhiei și proclamarea republicii au purtat pecetea acțiunilor tipice regimului comunist de sorginte sovietică: folosirea forței, încălcarea Constituției și disprețul total al voinței poporului. ■

În anul 2006 a apărut în Statele Unite o amplă carte-album intitulată *Rescuing da Vinci* (Salvându-l pe da Vinci), tipărită de Laurel Publishing, Dallas, consacrată modului în care naziștii au jefuit muzeele și colecțiile particulare din țările dominate de ei precum și vastei acțiuni de recuperare a operelor respective. După cum amintește Robert M. Edsel, autorul volumului, subiectul a mai fost abordat în articole și lucrări, descriind însă aspecte particulare ale temei și nedisponând de o iconografie bogată și variată. Prin dezvăluirea amănunțită a acestei pagini dramatice din perioada celui de Al Doilea Război Mondial, reliefând efortul eroic al militarilor americani și englezi de descoperire a bunurilor furate, cât și prin cantitatea impresionantă de documente fotografice, cartea poate fi socotită un eveniment editorial.

Hitler și Göring, pe terasa reședinței ultimului, Carinhall

JEFUIREA EUROPEI

MANASE RADNEV

„Decorul“, cum scrie Edsel, adică pregătirile în vederea furtului pe o scară nemaîntâlnită în istorie, se află în miezul ideologiei hitleriste. Țintind la dominația asupra lumii și la supremația rasială, Führerul considera arta ca unul dintre cele mai eficiente instrumente în realizarea scopurilor sale.

Muzeul Führerului și Carinhall

Hitler a vrut să intre la Academia de Arte Frumoase din Viena, dar a fost respins de către comisia de examinare. Considerându-se toată viața un artist, el a compus numeroase desene, acuarele și tablouri, preocupându-se până în

ultimele zile ale războiului de crearea unui gigantic muzeu la Linz, orașul său natal, tocmai pentru a se revanșa asupra vienezilor, care nu l-au găsit apt să devină pictor.

„Edificându-și și puterea, puține arme din arsenalul lui Hitler au fost utilizate cu efecte pe termen lung ca arta și arhitectura“, notează autorul. Arta modernă – Picasso, Chagall, Modigliani, Matisse și alții –, chiar pictura de la sfârșitul secolului al XIX-lea – Van Gogh, Gauguin, Degas – erau pentru el „degenerate“. Führerul aprecia doar monumentele antice și, în special, arta germană academică. La indicația lui și a lui Goebbels, directorul muzeelor din Berlin a întocmit o listă cu operele „pierdute“ de germani în ultimele patru secole și aflate pe teritoriul

altor state, cu scopul redobândirii lor. „Le cerem artiștilor să mânuiască nobila lor armă în apărarea poporului german“ – exclama Führerul. Anexarea Austriei în 1938 a marcat începutul jafului. Motto-ul acestei vaste și unice operațiuni ar putea să-l constituie cuvintele lui Göring: „Intenționez să fur și să fac asta în mod sistematic“.

Primele victime ale hoției au fost colecțiile particulare ale evreilor. De pildă, bunurile de o valoare inestimabilă ale familiei Rothschild din Viena au luat drumul spre Linz, iar cele de la Paris au ajuns în locuințele unor conducători hitleriști. Naziștii nu s-au sfiit să prade și muzee, biserici și alte lăcașuri publice. Exemplele cele mai cunoscute sunt capodoperele lui Leonardo da

Vinci – *Doamna cu hermina* – și Rafael – *Portretul unui tânăr* – ambele aparținând colecției Czartoryski din Cracovia. Din același oraș polonez a fost luat celebrul altar sculptat de Veit Stoss (Wit Stosz) în anul 1486, pe motivul absurd că artistul se născuse la Nürnberg.

Multe dintre obiectele furate erau destinate împlinirii visului faraonic al lui Hitler: construirea, cum am mai amintit, a muzeului din Linz, care să eclipseze toate edificiile similare din Viena, capitală pe care dictatorul o detesta. A întocmit, el însuși, schițele acestei clădiri, ce urma să se ridice odată cu proiectatul oraș. Paranoia führerului a mers atât de departe, încât, așa cum vedem în fotografia făcută în martie 1945, câteva săptămâni înainte de a se sinucide, el studia, cu mare atenție, macheta „noului” Linz și a muzeului.

Al doilea mare prădător a fost mareșalul Göring, cel mai apropiat colaborator al lui Hitler. În reședința lui, Carinhall (purta numele soției decedate), s-au adunat aproximativ 1.700 de picturi și sculpturi furate. Printre ele, capodopere de Cranach, Palma Vecchio, Brueghel și Rubens. Dacă Hitler se considera un artist, mareșalul se intitula un mare „cunoscător”, un „om al Renașterii”.

Nici o operă nu trebuie să părăsească insula noastră

După invadarea Poloniei de către Germania, în 1939, țările occidentale au încercat să-și

Muncitori lucrează la Luvru pentru evacuarea statuii Victoria din Samothrace, septembrie 1939

pună la adăpost patrimoniul cultural.

În Franța, au fost golite galeriile de la Luvru, operele fiind depozitate în diverse locuri din provincie, printre care castelele de pe Valea Loarei. La fel au procedat olandezii cu lucrările de la Rijksmuseum din Amsterdam, o adevărată odisee a refugiuului cunoscând capodoperele lui Rembrandt *Rondul de noapte*.

Chiar și Anglia mai puțin expusă invadării, dar țintă predilectă a bombardamente-

lor nemțești, și-a luat măsuri de siguranță, închizând Galeria Națională de la Londra și evacuând în locuri ferite tablourile și sculpturile de valoare. „Ascundeți-le în peșteri sau în pivnițe, dar nicio operă nu trebuie să părăsească insula noastră”, i-a scris Winston Churchill directorului Galeriei Naționale. Cu întârziere, la fel au procedat și rușii. Ermitajul și-a evacuat lucrările, printre care și cele 24 tablouri din sala Rembrandt, iar statuia lui Petru cel Mare din Leningrad (actualmente Sankt Petersburg), cunoscută sub denumirea de *Călărețul de aramă*, a fost învelită în lemn.

Până și italienii, aliați cu germanii, și-au luat măsuri de protecție. Marile muzee din Florența și Neapole și-au adăpostit o parte dintre lucrări în mănăstiri și alte locuri. Uriașa statuie a lui Michelangelo, *David*, a fost „blindată” cu cărămizi și alte materiale, procedându-se la fel și cu Arcul lui Constantin de la Roma.

Deși parteneră în Axă, Italia lui Mussolini a fost și ea prădată de naziști. Hitler nu s-a lăsat până n-a obținut celebra statuie romană *Aruncătorul de disc*, alte opere urmând aceeași cale, stopată doar de debarcarea Aliatilor în Sicilia, în iulie 1943.

Naziștii n-au furat doar metodic, ci în mare grabă, semn că se pregătiseră pentru aceasta. Altarul catedralei din Cracovia, de exemplu, a fost adus la Nürnberg la doar cinci săptămâni după ocuparea localității. Când au întâmpinat rezistență, au recurs la amenințări și, uneori, nu s-au dat în lături să comită crime

Martie 1945, Hitler examinează macheta „noului” Linz și a muzeului

pentru a intra în posesia obiectelor răvnite. Culmea cinismului a reprezentat-o utilizarea unor eufemisme pentru a masca numeroasele hoții: „punere în siguranță”, „protejare”, „achiziții”, „tranzacții” etc.

În avangarda imensului rapt s-a situat Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (Corpul de intervenție, E.R.R.), condus de Alfred Rosenberg, unul dintre ideologii regimului. Creată la început în scopuri propagandistice, organizația a fost apoi mandată să supravegheze exproprierea și însușirea bunurilor culturale ale evreilor din Franța. Mai târziu, și-a extins controlul și asupra operațiunilor similare din alte țări. Considerați „popoare inferioare”, polonezii și rușii au fost spoliați sistematic, cu metode barbare, întrecând mult fărădelegile comise în statele occidentale.

*Statuia David de Michelangelo
nu putea fi evacuată
și este pregătită
să reziste bombardamentelor*

Avertizați asupra intențiilor hitleriștilor privind operele artistice, puse în practică imediat după anexarea Austriei, Puterile Aliate și, în special, americanii au conceput mijloace de combatere și de recuperare. Încă la începutul anului 1940, a fost

creat în Statele Unite un grup compus din specialiști în istoria artei, tineri muzeografi, buni cunoscători ai patrimoniului cultural european și având contacte cu omologii lor de pe bătrânul continent. În 1943, grupul a fost instituționalizat sub numele „Monuments, Fine Arts and Archives Program”, prescurtat M.F.A.A. (Monumente, Arte Frumoase și Arhive), având drept îndemn cuvintele președintelui Franklin Roosevelt: „Scopul poporului american este ca libertatea spiritului uman și a minții, care a făurit marile opere ale artei mondiale și ale științei, să nu fie distrusă.”

Dar despre nobila și curajoasă activitate a acestor „monuments men”, cum erau numiți cei care făceau parte din M.F.A.A., în partea a doua a articolului, în numărul viitor al revistei. ■

VLAICU VODĂ
(Monoverb: 5-9)

V^D M

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție integramă nr. 12/2007

F – C ANI – Z – CUTUMA – MII – NULA –
INSA – AD – TIMP – TR – APUCA – ROI –
STARI – VERS – ITA – TIVIT – EA – LAINIC
– V – PARNAS – E – ARA – CA – TEL –
ASTA – CARE – ACCENTE – AC – IAR –
ARS – T – OR – NOR – ALO – INITIATOR

Soluție joc: **CONTINUITATEA MILENARĂ**,
nr. 12/2007, p. 37

APARE PE VETRE ISTORICE
(A – P – ARE/PE – VE – TREI – S/T – ORI –
CE)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Maria Georgescu, Mihai Retegan – SSI-SOE JURNAL POLITIC (1941-1946)**

Editura RAO, București, 2007, 283 pp.

● **Teodora Stănescu-Stanciu – 1985-1996. DECENIU DECISIV ÎN TRANSFORMAREA EUROPEI CENTRAL-ESTICE**

Editura Universitară, București, 2007, 410 pp.

● **Peter Jacobi – PELEGRIN PRIN TRANSILVANIA**

Sibiu, 2007, 175 pp. cu ilustrații

● **AUREL LAZĂR ȘI EPOCA SA** (coordonatori: Aurel Chiriac, Ioan Zănea)

Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2007, 200 pp.

● **ISTORIA ȚĂRILOR COROANEI CEHE** (traducere: Helliana Ianculescu)

Editura Enciclopedică, București, 2007, 608 pp.

● **MUNȚII APUSENI** (coordonatori: Ioan-Aurel Pop, Marius Porumb)

Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2006, 296 pp.

● **Corneliu Tamaș, Emilian Valentin Frâncu – ISTORIA COMUNITĂȚII CATOLICE DIN JUDEȚUL VÂLCEA**

Editura Anton Pann, Râmnicu-Vâlcea, 2007, 384 pp.

● **Carmen Bulzan, Florina Bulzan – INTERACȚIUNEA SOCIALĂ ȘI COMUNICAREA INTERCULTURALĂ ÎN CLISURA DUNĂRII. CONTRIBUȚII LA O SOCIOLOGIE A FRONTIEREI**

Editura Autograf, Craiova, 2007, 350 pp.

● **Gavin Menzies – 1421. ANUL ÎN CARE CHINA A DESCOPERIT LUMEA**

House of Guides, București, 2007, 622 pp.

● **REVISTA ROMÂNĂ-AMERICANĂ**

Seria a II-a, iulie-decembrie 2007, 238 pp.

● **ALINA ROȘCA**

Craiova, 108 pp.

● **Iacov Tihman – MOTL PETITORUL**

Editura Hasefer, București, 2007, 376 pp.

GERAR

4

1926. După avizul corespunzător al Consiliului de Coroană, Parlamentul român pronunță decăderea din drepturi a prințului moștenitor Carol, care, în ce îl privea, nu conținea cu calomniile la adresa părinților. Își numea tatăl „bețiv bătrân”, iar mama „prostituată”. Succesorul lui Ferdinand devine prințul Mihai, în vârstă de șase ani. Ferdinand, bolnav de cancer, nu și-a revenit niciodată din această dramă. Boala i s-a agravat iremediabil și a murit în iulie 1927. Ajuns o umbră, și-a aruncat o ultimă privire spre fotografia îngălbenită a prințului moștenitor cu bucle blonde, speranța salvării monarhiei.

17

1863. Pictorului francez Jean Emile Vernet, un bolnăvicios de felul lui, i-a venit ideea să se ducă la una dintre fermele sale călare pe măgar, ca să vadă cum merge o batoză mecanică, adusă de la Paris. Speriat de zgomotul mașinii, măgarul a luat-o la goană și Vernet, la cei 74 de ani ai săi, chiar dacă era un bun călăreț, a căzut din șauă și și-a rupt o coastă. În această zi el moare în niște dureri crunte, neluat în serios de contemporani, obișnuiți, în general, cu vechile probleme de sănătate ale artistului. „Bietul Vernet, veșnic e cu un picior în groapă”, era adesea compătimit. La care replica unui ziarist fusese: „Da, dar schimbă piciorul în fiecare an.” Ca o ironie a soartei, tatăl său, pictor și el, semnase obsesiv o suită de tablouri, intitulate *Accidente de vânătoare*, în care înfățișase un cavaler căzând de pe cal în toate chipurile posibile.

23

1556. În provincia chineză Jiangxi are loc un cutremur în care își pierd viața aproximativ 830.000 de oameni, adică mai mulți decât în orice altă catastrofă de acest tip din istoria omenirii. În unele regiuni ale provinciei nu mai supraviețuiește nimeni, în altele este înghițită de pământ 60% din populație. Cum se explică aceste pierderi? Prin aceea că cea mai mare parte a oamenilor locuiau în peșteri de loess, care s-au prăbușit de la primele zvârcoliri ale pământului.

Unul dintre martorii supraviețuitori avea să-și îndemne apoi urmașii ca niciodată la primele semne ale unui cutremur să nu se grăbească să iasă din casă sub cerul liber. „Când un cuib de pasăre cade din pom, ouăle rămân de obicei neatinse.” Cuvintele lui par a fi o dovadă că mulți au murit pentru că și-au părăsit locuințele. Vechi stele funerare păstrate la Xian, strânse la muzeul local, probează și ele distrugerile provocate de cataclism. Multe sunt fisurate sau chiar făcute praf.

24

1900. La Spion Kop, un delușor din provincia sud-africană Natal, burii obțin o frumoasă victorie asupra britanicilor în cel de-al doilea război anglo-bur. În noaptea precedentă, trupele britanice au efectuat un atac prin surprindere și au cucerit vârful dealului, dar nu au reușit să-și urce artileria din cauza pantei prea abrupte. Dimineața britanicii au văzut că poziția lor era prea expusă gurilor de foc ale burilor. Generalul E.R.P. Woodgate, care comandase atacul, a fost rănit mortal.

25

1924. Se deschid primele Jocuri Olimpice de iarnă, la Chamonix. Inițial, Comitetul Olimpic Internațional nu a intenționat să denumească manifestarea Jocuri olimpice de iarnă, așa că ea se desfășoară sub titlul de Săptămâna sportivă internațională de iarnă. Abia după marele succes al reuniunii sportive, ea a luat această denumire. Aproape 300 de participanți, printre care 13 femei, vin din 16 țări. 40 de competiții se dispută în cadrul a cinci discipline sportive. Atletul-vedetă este schiorul norvegian la sărituri Thorleif Hang. Școala vieneză de patinaj artistic excelează prin Herma Planck Szabo, la femei, și Hélène Engelman și Alfred Berger la perechi. La bărbați, suedezul Grafström cucerește titlul la individual, înaintea germanului Böckl. Face senzație o fetiță de numai 11 ani, care obține locul al optulea: Sonia Henie.

BALADELE HOTILOR DE CAI

În cultura populară românească, mai ales în textul literar, imaginea calului, cu toate valențele și semnificațiile, este o prezență constantă. El

este folosit și în toate tipurile de activități tradiționale, cum ar fi agricultura, pășoritul, navigația fluvială, comerțul și transporturile. Domnii și boierii Țărilor Române aveau cu mândrie cai de rasă, în timpul ceremoniilor și sărbătorilor, în fața unei asistențe numeroase; unii dintre călăreți participau la competiții organizate cu asemenea prilejuri. De Ajunul Bobotezei și de Sf. Gheorghe aveau loc prezentări fastuoase ale cailor domnești și „încurarea cailor”: alergări și întreceri ale călăreților.

În numărul trecut al revistei am putut urmări strânsa relație dintre eroul popular și cal. Animalul acesta nobil este cel mai devotat însoțitor al omului, este mai inteligent și mai conșciv decât el, îi înțelege și îi iartă până și slăbiciunile, nu-l părăsește în nici o împrejurare, mai mult, îi sapă mormântul, atunci când împrejurările dramatice duc la moartea eroului.

SABINA ISPAS

Una dintre primele atestări ale practicilor rituale în care sunt implicați caii datează din vremea lui Alexandru Lăpușneanu (secolul al XVI-lea). Asemenea evenimente sunt amplu descrise și într-o lucrare consacrată prezentării ceremonialului de la Curtea domnească din veacul al XVIII-lea, *Condica lui Gheorghe*. Cu atenție pentru acuratețea cu care era respectat protocolul desfășurării acelei fastuoase parăzi organizate în cinstea și pentru fala Domnului, autorul prezintă ordinea strictă în care, mai întâi, treceau telegarii, caii care se înhamau la

trăsurile domnești, frumoși, tineri și voinici, apoi „oamenii de arme”, armașii, însărcinați cu păstrarea ordinii, urmărirea și pedepsirea răufăcătorilor, marele armaș fiind și comandantul artileriei, care deținea autoritatea închisorilor și urmărirea împlinirea sentințelor capitale. Urmau tuiurile, steaguri făcute din două sau trei cozi lungi de cal, albe, împletite cu măiestrie, atârinate de o lance vopsită în roșu, cu semiluna în vârf, stindardul (iuruc-bairac), caii domnești purtați de căpăstru și armașarii călăriți de tineri feciori de boieri.

Compătimind cu roibul

Calul de paradă care provenea din grajdul împărătesc de la Țarigrad, pe care sultanul îl trimitea în dar domnului la învestire, era călărit de marele comis, îmbrăcat în caftan domnesc. După căftănirea comisului (boier de rang superior, răspunzător de grajdurile domnești), acesta mergea la grajdul domnesc de unde „să pornesc caii”. Ei erau precedați de un adevărat alai, alcătuit din autoritățile boierești, militare și administrative, trâmbițași și surlași,

urmați de cai călăriți de mari și mici boieri, „cu ceale obicinuite a lor Țolitură”. În sunetele mehterhanelei (*Magazin istoric*, nr. 11/2001), marele comis îmbrăcat în caftan călărește pe cal împărătesc, ce să cheamă tablabas (era un cal arab) și este „împodobit cu podoabile cele mai alese, legat calul și cu taftă naramgie piste brațe” (*Gheorgaki*). Ajungând la cîair, unde se aflau întinse corturi, caii Domnului sunt așezați „pe rânduială”. Asemenea ceremonii nu erau simple demonstrații de autoritate, putere și bogăție domnească, ci și adevărate semne de prețuire pentru animalele acestea foarte apreciate și respectate.

Calul arab a fost crescut încă din secolul al XVIII-lea în România, în herghelia de la Rădăuți. În Țara Românească la 1864 s-a dezvoltat o herghelie pe teritoriul mănăstirii Copuzu-Reviag. În 1874 și 1875, la București s-au înființat Hipodromul și, respectiv, Jockey Clubul. După Primul Război Mondial s-au organizat herghelii în mai multe localități din România (Rădăuți, Brodina, Gălănești, Frătăuți, Mitoc, Mangalia, Cislău, Slobozia și Balce). Calul de sport românesc (1962) este crescut în hergheliile din Sibiu și Ialomița, iar semigreul românesc (1959) la Slobozia. În caii crescuți în România se întâlnesc amestecuri între tarpan, cal arab, cal mongol (Lucina, Prislop, Pietrosu). Calul a fost și va rămâne încă, oricât de mult va evolua tehnica modernă, o valoare cu valențe multiple.

În *Indexul tipologic* românesc, alcătuit de A.I. Amzu-

lescu pentru textele eposului eroic, sunt inserate câteva tipuri de texte poetice ai căror eroi sunt numiți *hoțomani*, persoane care nu excela prin acte de vitejie sau printr-un interes special pentru a-i înfrunta pe *cotropitori*, năvălitori războinici care invadeau pământurile românești. Ei erau diferiți și de haiduci, luptători organizați în cete, care practicau un fel de război social, ajutorarea celor nedreptățiți fiind un obiectiv important. Lupta lor se desfășura în afara legii.

Hoțomanii manifestau o anumită abilitate în mînuirea armelor, erau cutezători, dar erau mînați de dorința de a obține bunuri diverse prin forță (jaf) sau înșelăciune pentru sine și pentru camarazi. Destul de rar, însușirea bunurilor străine are și o vizibilă, dar nu dominantă, nuanță socială, cum este situația

prădării hergheliei împăratului (sultanului sau hanului).

În această grupare tematică am diferențiat un număr de tipuri pe care le-am numit, generic, *baladele hoților de cai*. Cîteva unități din această categorie a „hoțomanilor” sunt consemnate și în indexul tipologic al *baladei familiale* și sunt răspândite numai în zona sudică a României, în Țara Românească: (44) *Lunișă*, (45) *Cîntecul chirigiului*, (46) *Petre*, (47) *Cîntecul lui Radu*.

Un prim segment tematic ar putea fi intitulată *Tentația celui îndrăgostit de cai* (*iubitorului de cai*). Hoțul de cai apreciază deosebit calitățile unui animal pe care îl întâlnește întâmplător și îl dorește pentru sine. După ce a căutat o zi întreagă prin târg, „La scapātu soarelui./ Găsa paru roibului./ Mult mi-e roib, nene și peag/ Cum Codrea-

În imaginarul mitologiei grecești calul a fost păstrat și sub chipul centaurului (bust omenesc, trup cabalin); statuie de la Parthenon

nului i-e drag". Pentru a-l dobândi nu se dă înlături de la înșelăciune și adoptă chiar o atitudine agresivă față de proprietarul animalului, pe care îl consideră nedemn să fie stăpânul unui cal.

Față de cal manifestă respect și prețuire: îi pregătește un harnașament domnesc, semn că acordă cinstirea cuvenită roibului atât de mult râvnit. Când un alt erou de baladă, Ghimiș, amator și iubitor de cai, dintr-un orgoliu nemăsurat, își obligă iapa să treacă o probă în urma căreia animalul este rănit, stăpânul suferă sincer.

Pentru a repara greșeala făcută, nu găsește un alt remediu decât să ia cu forța puilul iepei rănite de la proprietarul de drept, hoțul

iubitor de cai exprimând, prin acest gest, prețuirea deosebită pe care o are pentru calitățile animalului pe care l-a făcut să sufere și pe care, de altfel, nu îl abandonează.

Martorii la vânzare - complici la hoție

Mândria de a fura doi cai de la același stăpân, la adăpostul nopții, cu ajutorul lunii care luminează ulița, este disimulată de seriozitatea cu care autorul fărădelegii invocă martorii care au fost de față la „tranzacție” – falsă vânzare a cailor –, ieslea murgului, stâlpii grajdului, parii de care au fost legați caii, rămași pustii după ce roibii au fost furați.

Calul furat de „trei cazaci și trei mârzați”, pe care nu știau cum să-l „împartă” egal, este, mai apoi, însușit prin vicleșug, de un „voinic bun de vână, gros de os”, cucerit de frumusețea și valoarea armăsarului, care nu au fost apreciate cum se cuvine de hoții primitivi.

Textul epic este focalizat asupra tehnicilor de prindere a cailor, a felului în care ei pot fi ademeniți și capturați, dar și a riscurilor ca hoțul și păgubașul să se întâlnească. Și atunci când fură caii pentru a-i vinde, hoțul și geambașul (negustorul de cai) nu își înșală cumpărătorul și manifestă interes pentru capturarea unor cai valoroși, pe care îi admiră și îi doresc sincer. Hoțul alege fie animale vizibil valoroase, ale căror calități, ca un profesionist, le recunoaște, fie o herghelie domnească, a sultanului, știut fiind că aici erau crescuți și dresați cei mai buni cai pentru călărie: „La fântân cea bătrână,/ La puțu lu Cioropilă,/ Pască-mi-să, adapă-mi-să/ Să vezi trei jugăori,/ Trei jugăori gălbeori./ Cu dangale pă spinare,/ Rotocoale pă sub foale/ Și strănuți de câte-o nare,/ Unde-i vede Drăgan, moare” (Al.I. Amzaulescu, *Stan din Bărrăgan*).

De altfel, după cum este prezentat în textul popular, furtul cailor nu era practic numai pentru călărie, ci și pentru transport. Chirigiului îi fură „hoții de la baltă” caii de la roata căruții, care erau „puterea carului toată”, și calul din lături, care scotea căruța „din noroi și mă scăpa la nevoi”, cum se tânguie păgubașul (cu ajutorul unei fermecătoare îndemnătoare, care „punea oala la soare”, cei

În timpul războaielor napoleoniene (imagine dintr-o reconstituire istorică)
calul ajuta la tracțiunea artileriei

trei cai vin singuri înapoi). Caii furați trebuia să fie de rasă superioară, cei mai apreciați fiind caii moldovenești și cei dobrogeni.

Practicarea acestei adevărate „meserii“, furtul cailor, și, eventual, vânzarea lor necesitau profesionalism, specializare, o bună cunoaștere a caracteristicilor tuturor raselor ce străbăteau drumurile țării, proprietarilor de herghelii, cerințelor și cursului pieței internaționale de vânzare a animalelor, precum și a riscurilor pe care și le asuma hoțul, așadar, a legislației referitoare la furt și felului în care acesta era pedepsit. Aici erau implicați și tăinuitorii, cumpărătorii și păgubașii, martorii (adesea cumpărarea, în târg, făcându-se în prezența martorilor, care erau și garanți ai autenticității tranzacției), fiecare cu o parte din vină sau o solicitare de reparație.

Pentru un furt de cai ce trebuia plătit cu viața – „pentru că au fost furat Taincoș niște cai și au fost fur de față. Apoi au vrut pârășii să-l spânzure de față“ – învinuitul își dă pământul pentru a scăpa de moarte. Textul cu funcție educativă, prezent în unele balade, notează cât de drastică era pedeapsa aplicată hoțului de cai prins: „O dată că fluștiura [sabia – n.n.]/ Cap di la trup că-i tăia [hoțului – n.n.]“ (Al.I. Amzulescu, *Cărlăioru*).

Cutezanță aspru pedepsită

Prinderea cailor este o întreprindere pe care hoțul o proiectează din timp și o pregătește minuțios. Pentru a izbuti, autorul furtului trebuie

să fie un bun cunoscător al cailor și al modului în care ei trebuie îngrijiți și întreținuți, a condițiilor meteorologice propice comiterii tâlhăriei (este preferată vremea întunecată, cu furtună, timpul cețos, noaptea). El trebuie să dispună de unele potrivite în fiecare caz în parte. De exemplu, prinderea cu arcanul impune utilizarea unui instrument solid

și sigur, care să-i completeze furului îndemânarea și de aceea arcanul este împletit cu mare artă chiar de către hoț.

Mănuirea arcanului, lațul cu care erau prinse sau prionite animalele, folosit în trecut și ca armă de război și de vânat, cerea măiestrie dobândită prin îndelungi exerciții și cunoașterea psihologiei animalelor.

O altă metodă prin care caii puteau fi încercuiți și prinși era momirea lor cu hrană potrivită; acțiunea presupunea o prealabilă pregătire după o rețetă și o tehnică pe care hoțul trebuia să le cunoască. Faptul se petrecea de obicei la fântână, lângă o sursă de apă: „Lua-ntr-o traistă tărâcioare/ Și-ntr-alta puse sare./ Merga pă cărare vărsând sare/ Și pe-alături tărâcioare;/ La fântână c-ajungea./ Ciutura-n mână lua./ Multă așpoară scotea [...]/ Arcanu că-l așeza./ Pă la jgheburi că-l punea/ Și după furcă că mi-l da.“

În drum spre Hipodrom

Atrași de mâncare – „de sare secetoși și de tărâțe flămânși“ –, jukanii crescuți liber sunt prinși la fântână, dar nefiind deprinși să fie legați, cu forța pe care au căpătat-o trăind și hrănindu-se în natură, ei fug, trăgând după ei întreaga construcție pe care o smulg din pământ, lăsând în urma lor „brazdă ca de plug“. Cu abilitatea bunului meseriaș, hoțul îi îmblânzește în cele din urmă pe cei trei cai sălbatici, pe care îi duce în târg spre vânzare.

Mari iubitori de cai, sultanii Imperiului Otoman creșteau în grajdurile lor exemplare deosebite, mai ales de cai arabi. La investirea domnitorilor Țărilor Române, sultanul dăruia noului domn un cal de paradă din aceste celebre creșcătorii, acel tablabăș amintit în *Condica lui Gheorgaki*. Pentru un hoț și geambaș de cai mândru de îndemânarea cu care opera, herghelia sultanului era o mare

tenație. Săcală, voinicul „ortoman c-un cal negru, dobrogean”, se duce chiar la „stăroștea juganilor, în fătătoarea iepelor” sultanului.

Herghelgiul care păzea caii împăratului este obligat să-și spună care dintre cai este dominant și, astfel, hoțul, încălecat pe „iapa vinecioară, pintoagă de picioare”, atrage după sine toți caii. Această tehnică este cea mai cunoscută, amplu descrisă și în basmul fantastic. Cutezanța hoțului este pedepsită cu cruzime, după ce caii sunt recuperați din „târgu din Câmpina, unde Săcală jugani că vindea”.

Mândria hoțului bătrân

Pentru a-și recupera bunul înstrăinat, și stăpânul cailor trebuie să fie abil și curajos, să-și cunoască bine animalele, să citească semnele care rămân în urma dispariției lor și să știe încotro să se orienteze: în desișul pădurii, pe drumuri ascunse sau la târg, unde acestea urmează a fi vândute. El se ghidează după semne pentru a afla dacă roibul a fugit sau i-a fost furat.

Umblă în drumurile hoților pentru a-și identifica animalul furat: „P-ici, pi colea că-m pleca,/ Pin secară, pin negară,/ Caută cărlan să moară/ A-ntârziat o zi de vară./ Pe-o măgură să suia,/ Șădea jos și odignea,/ Iar țigare că-m făcea/ Ochii roată i-aronca,/ Peste Nistru să uita,/ Între peagu și-ntr șargu/ Uită-z, nene, și cărlanu/ La creaca sovârfului,/ Unde-i somnu furului.”

Între toate cântecele acestea despre hoții de cai, cel înseriat în registrul liric, intitulat *Spune, spune, moș bătrân*

(apreciem că este un cântec relativ nou, poate de la începutul secolului al XX-lea), este un adevărat text de gloriificare a măiestriei hoțului de cai, o expresie a mândriei de breaslă. Dacă putem vorbi despre orgoliul și demnitatea maestrului, atunci textul acestui cântec propriu-zis este piesa cea mai edificatoare pentru caracterizarea unui bătrân hoț de cai mândru de cunoștințele și experiența sa.

Arestat pentru că a furat un „pui de mână” pe care l-a vândut „fără preț”, bătrânul este anchetat și întrebat „când se fură caii”. Expertul în ale hoției recomandă „noaptea pe fulgerătură”, când lumina și întunericul alternează, când se poate vedea herghelia și se pot ascunde hoții, iar furtuna șterge urmele și îi silește pe cai să se strângă laolaltă, putând fi astfel mai ușor de controlat. Fără a fi deloc intimidat de autoritatea care l-a făcut prizonier și indiferent la faptul că prin activitatea sa calcă legea, este un delinvent, bătrânul se laudă cu performanțele pe care le poate atinge dacă își redobândește libertatea. „Dă-mi drumul pân-la chindie și-ți aduc o herghelie”, îi spune el căpitanului de

judet, „ți-aduc mama cailor și tatăl cărlanilor și pe păzitorul lor”.

Textele grupării tematice pe care am numit-o *Baladele hoților de cai* nu numai că nu prezintă complexe sau frustrările unor marginali, cum poate ne-am fi așteptat, dar ele fac elogiu eroilor care – stăpâni pe cunoștințe și mândri de performanțele „profesionale” – se dovedesc a fi mari iubitori și admiratori ai acestui animal cu adevărat nobil.

De multă vreme hoții de cai nu mai acționează și îndemânarea unor asemenea maeștri ai hoției nu s-a mai putut exersa. Dar a rămas viu cântecul care elogiază cutezanța și profesionalismul unui autentic hoț de cai. Acesta respectă, apreciază, iubește animalul pe care îl fură. Încă mai pot fi înregistrate istorii personale ale unor bătrâni crescători de cai, care își țineau hergheliile libere în bălțile din jurul apelor mari (astăzi asanate) și treceau Dunărea sau mergeau pe malul Mării Negre pentru a scăpa de urmăritori.

În câteva localități retrase tinerii încă mai „încură” caii de Bobotează și de Sf. Gheorghe. În România caii sunt încă folosiți în gospodărie, pentru transport local și, bineînțeles, pentru călărie. Cu cât vor fi mai mult păstrați în preajma gospodăriilor, cu atât mai mult ne vor ajuta să nu uităm îndelunga strădanie a omului de a îmblânzi, stăpâni și transforma natura. Se cade să continuăm să respectăm aceste fapte care ne-au ajutat, de-a lungul mileniilor, să obținem atâtea performanțe tehnice. ■

Potcoviea cailor, întru folosirea cât mai îndelungată, în slujba omului, a acestor nobile animale

Молдавська РСР
РАСС Молдовеняскэ

VITALI IAKOVLEVICI HOLOSTENKO

IOAN C. POPA

După unirea Basarabiei cu România, conducerea bolșevică de la Moscova a creat, la 12 octombrie 1924, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.) în componența Ucrainei (Magazin istoric, nr. 9/2003; 10/2004). Structura statală, înființată în stânga Nistrului din considerente politice și strategice, cuprindea 11 raioane, dintre care numai cinci erau locuite compact de români. Vădit provocator, capitală a R.A.S.S.M. a fost desemnat Chișinăul, sugerându-se astfel „începerea eliberării Basarabiei”. Dar cum Chișinăul se afla atunci în componența României, capitala noii republici a fost stabilită la Balta, până în 1929, când s-a mutat la Tiraspol.

Transnistria, regiunea de est (separatistă) a Republicii Moldova de astăzi, autoproclamată Republica Moldovenească Nistreană (R.M.N.), își revendică statalitatea de la R.A.S.S.M., creație stalinistă artificială, concepută de la început drept „cap de pod” al intereselor rusești în regiune și „laborator” de experimentare a teoriei moldovenismului, ștergerea memoriei românești și anunțarea apariției unui „nou popor, moldovenesc”, diferit de românii din dreapta Prutului, ba chiar și de românii dintre Nistru și Prut.

Documente scoase la iveală în ultimii ani demon-

strează că R.A.S.S.M. a devenit în timp o pepinieră de cadre bolșevice, educate și pregătite să ocupe posturi de decizie în structurile de putere ale Basarabiei și, desigur, ale României, în perspectiva unei viitoare revoluții menite să instituie regimul Sovietelor la scară regională și chiar planetară. Cazul lui Vitali Iakovlevici Holostenko este edificator.

V. I. Holostenko s-a născut la Ismail, în sudul Basarabiei, în 1900. În 1918 se afla într-unul dintre grupurile bolșevice care luptau împotriva trupelor române din Basarabia. Un an mai târziu,

s-a înscris la Facultatea de Medicină Veterinară din București. Era militant al mișcării comuniste de tineret inițiate de conducerea bolșevică a Rusiei Sovietice, fiind semnalat printre studenții basarabeni folosiți în misiuni clandestine de curierat. El asigura legăturile și comunicarea între agenții bolșevici (cominterniști) care acționau la București, Iași și Chișinău.

Din pricina activităților subversive, a fost arestat la Iași, în martie 1921, și implicat în procesul din Dealul Spirei (Magazin

istoric, nr. 10, 11/2003). Amnistiat în 1922, a părăsit România și a activat o perioadă la Moscova, în cadrul Cominternului.

În 1924, cu prilejul înființării R.A.S.S.M., îl găsim la Tiraspol, în grupul agenților cominterniști trimiși de Moscova să conducă Organizația regională moldovenească a Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina. Procesul-verbal nr. 36 al ședinței biroului organizatoric al C.C. al P.C(b).U., din 15.10.1924, consemnează astfel:

„S-a discutat:

Problemele Republicii Moldovenești.

S-a hotărât:

a) A aproba componența biroului organizatoric de partid al Republicii Moldovenești în număr de șapte persoane: Badeev, Raevici, Starâi, Stroev, Holostenko, Krivorukov, Korniushin, secretar – tov. Badeev.”

La aceeași ședință s-a aprobat și componența Comitetului revoluționar, avându-l ca președinte pe G. Starâi.

Trei ani mai târziu, la Conferința a IV-a a Organizației regionale moldovenești a P.C(b).U., desfășurată în perioada 10-16 noiembrie 1927, V.I. Holostenko, secretar al Comitetului Regional din Moldova al P.C(b).U., dezvăluie „obiectivele internaționaliste” ale prezenței sale în R.A.S.S.M.: „Ocupându-ne de construcția națională aici, pe teritoriul actual al Republicii Moldovenești, în niciun caz nu trebuie uitate perspectivele pe care le avem în Basarabia, deoarece frontiera

Prima ședință a Comitetului Revoluționar Provizoriu al R.A.S.S.M. (1924)

noastră este Prutul, nu Nistrul. De aceea, toată activitatea noastră în această sferă trebuie să fie construită astfel, ca să nu ne izolăm în teritoriul pe care îl avem acum, ci să ținem minte tot timpul că lucrul privind construcția culturală în viitor se va desfășura de asemenea și în rândul moldovenilor (și al altor naționalități) ce populează Basarabia...”

I.I. Badeev (Iosif Suslik), prim-secretar al Comitetului Regional de partid Moldova, șeful direct al lui V.I. Holostenko, spunea același lucru, dar se exprima ceva mai plastic: „Noi de acum trebuie să pregătim lucrători nu numai pentru „consum intern”, ci lucrători care la momentul oportun ar putea înlocui toată canală [administrația românească] care a ocupat și sfășie carnea vie a maselor truditoare din Basarabia.”

La aceeași conferință, G.I. Starâi, secretar al Comitetului Regional al P.C(b).U., mergea mai departe și pune punctul pe „i”: „Cine poate garanta că mâine în România nu va fi revoluție? Cu ce vom pleca noi acolo? Sau noi vom sta cu mâinile în sân? Nu, va trebui să ajutăm!”

Un an mai târziu, în 1928, V.I. Holostenko și I.I. Badeev conduc împreună o comisie a Cominternului în

sărcinată cu pregătirea la Harkov (Ucraina) a unei întâlniri a frunzașilor comuniștilor români. Reuniunea, care mai întâi se dorea o simplă conferință, în final a devenit Congresul al IV-lea al Partidului Comunist din România. Evenimentul l-a propulsat pe V.I. Holostenko

în funcția de secretar general al P.C.R., iar pe Aleksandr Nicolski (care prezida Comisia pentru problema națională) ca membru al Biroului Politic și al Secretariatului din țară al P.C.R.

Urmând linia antinațională a congreselor anterioare ale comuniștilor, imprimeră de conducerea Cominternului, Congresul al IV-lea a adoptat mai multe rezoluții care condamnau formarea statului național unitar român. Cităm spre exemplificare un pasaj din *Rezoluția asupra situației*, care considera România drept „o unire artificială, nemotivată de condiții necesare economice, a diferite naționalități. Din război, România a ieșit ca un stat peticit, în care, în numele intereselor burgheziei române și în numele intereselor Antantei, sânt îngrămădiți într-o mare închisoare moldovenii, ucrainenii și bulgarii basarabeni, ungurii și sașii Transilvaniei, sârbii și șvabii Banatului, ucrainenii și polonezii Bucovinei, bulgarii și turcii Dobrogei”.

În cadrul Congresului al IV-lea al P.C.R. a fost adoptată și celebra *Rezoluție în chestiunea națională*, în care se afirma că „Burghezia română, în scopul justificării anexării

banditești a Basarabiei, se străduiește să dovedească că moldovenii care formează majoritatea relativă a Basarabiei sânt români, în timp ce populația moldovenească ea singură se socotește și este chiar în realitate o națiune deosebită, având propria sa cultură și care luptă împreună cu celelalte naționalități împotriva asupritorului lor național și de clasă, împotriva burgheziei române. Această luptă a maselor muncitoare din Basarabia este concretizată prin stăruința lor de a se uni cu Republica Autonomă Sovietică Socialistă a Moldovei. Partidul nostru trebuie să sprijine lupta trudiților Basarabiei în năzuința lor de unire cu R.A.S.S.M. "Cu alte cuvinte, comuniștii români, spre a-și îndeplini sarcina lor istorico-patriotică, trebuia să sprijine prin toate mijloacele unirea basarabenilor, atunci cetățeni ai României, cu Republica Autonomă Sovietică Socialistă a Moldovei!

Pentru ca lucrurile să fie clare, *Lupta de clasă* (nr. 8, 9/1928), organul teoretic al P.C.R., publica un articol consacrat Congresului

Marcel Pauker îl considera pe Holostenko un individ străin de realitățile românești

al IV-lea, din care cităm: „Congresul al IV-lea a subliniat parola centrală: autodeterminarea tuturor naționalităților până la despărțire. În afară de aceasta, congresul a dat directive speciale pentru diferite regiuni ocupate de burghezia română. Pentru Basarabia a fost lansată parola «unirea cu Republica Autonomă Sovietică Moldovenească», pentru Bucovina parola «unirea cu Ucraina Sovietică», în Dobrogea partidul nostru susține lozincă mișcării național-revoluționare a țărănimii «independența Dobrogei», în Transilvania și Banat parola «despărțire și completă indepen-

dență față de statul român». Congresul a arătat astfel în mod practic cum trebuie rezolvată problema minorităților asuprite de burghezia română.”

Singura soluție, în viziunea kominternistă, era destrămarea statului unitar-național român, iar V.I. Holostenko era unul dintre vajnicii susținători ai acestei soluții.

Impresiile lui Marcel Pauker (Luximin), unul dintre liderii P.C.R. din perioada respectivă, despre noii conducători ai comuniștilor români promovați la Congresul al IV-lea, V.I. Holostenko (alias „Barbu” sau „Petrulescu”) și Petrenco (A. Nicolski), pe care i-a cunoscut la Moscova, nu erau deloc favorabile: „Mai întâi de toate, ei dădeau dovadă că au foarte puțin de a face cu mișcarea românească și, în general, cu România.”

Deși Holostenko era un credincios apărător al indicațiilor Moscovei, în 1930 a fost schimbat din funcția de secretar general al P.C.R. și recuperat în aparatul central al P.C(b). al U.R.S.S. A căzut și el victimă terorii. ■

13 aprilie 1711: Dimitrie Cantemir și țarul Rusiei Petru I încheie un tratat de alianță, al cărui articol 11 precizează că „pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărnicire moldovenească..., sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ținutul Bugeacului, Dunărea, granițele țării Muntenesti și ale Transilvaniei și marginile Poloniei, după delimitările făcute cu acele țări”.

29 decembrie 1791: prin Pacea de la Iași cu Imperiul Otoman, Rusia anexează teritoriul dintre Bug și Nistru, situat la sud de râul Iagorlik, stabilind, pentru prima dată, frontieră comună cu Moldova (*Magazin istoric*, nr. 10/1992). Localitățile moldovenești din stânga Nistrului, situate la nord de râul Iagorlik, vor fi încorporate de Imperiul Rus în 1793.

16 (28) mai 1812: prin Tratatul de pace semnat cu Imperiul otoman la București, Rusia anexează teritoriul Moldovei dintre Nistru și Prut. Din 1813, teritoriul anexat va fi numit Basarabia.

27 martie (9 aprilie) 1918: Sfatul Țării din Chișinău votează unirea Basarabiei, „în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă acum o sută de ani din trupul vechii Moldove [...], cu Mama sa, România”.

Statuia generalului rus Aleksandr Vasilievici Suvorov, din Tiraspol

Inedit

Autorul acestor însemnări inedite, oferite spre publicare de doamna Liliana Alexandrescu, și-a început cariera ca angajat al Băncii Naționale a României la sucursala din Craiova. Eugeniu Carada l-a adus apoi la București, după care i-a încredințat Agenția B.N.R. din Pitești.

Urmărim alte fragmente din evocările sale în continuarea celor publicate în lunile noiembrie și decembrie 2007.

ÎNSĂILĂRI DE AMINTIRI DIN VIAȚA-MI

GRIGORE T. COANDĂ

Fără scop politic, mă țineam într-un cerc de intelectuali (profesori, ingineri, medici, avocați, magistrați chiar), aproape toți *neprieteni* ai d-lui Dimancea, pe care nu-l simpatizau. Me strângeam mai totdeauna la mine, o dată pe săptămână, citind câte ceva de prin cărți și reviste, discutând de toate. Și eu ca și alții din cercul nostru am ținut o conferință la Clubul Tinerimii și una la așa-numitul „Atheneu”. Conferința de la Club purta titlul: *Din minciunile*

convenționale ale civilizației noastre de Max Nordau, iar aceea de la Atheneu: *Vorbe mari și vorbe late*. Am făcut rău, pentru că – deși eram un bun creștin – lumea m-a crezut că sunt un necredincios, în urma primei conferințe, iar în urma celei de-a doua, mi-am ridicat împotrivă pe politicieni, demagogi, mincinoși și șarlatani. Mi s-a scornit că fac politică antiliberală, socialistă – ceea ce mi-a atras chiar o anchetă a organelor centrale ale Băncii.

Am dus-o hărțuit până în 1897, când am luat inițiativa înființării, în Pitești, a unei Societăți Cooperative de Bancă, „Banca Populară” – prima bancă de acest fel în provincie, din Vechiul Regat –, instituție care-mi era necesară și ca intermediară între public și agenția B.N.R. Aceasta a pus vârf animozității cercurilor liberale dimanciste, spurcate la afacerile de scont – așa cum le făceau ei, de adevărată cămătărie și îmbuibare –, care mă acuzau pe mine de „cămă-

țarie“ și de căpătuială, cu toate că eu nu aveam absolut niciun interes material și personal. Cu chiu cu vai, am mai dus-o până la începutul anului 1898. În această lună vine la „inspecție“ dl. Carada, care-mi spune verde că m-am făcut neplăcut la Pitești și mă sfătuiește să fac o vizită d-lui Mișu Manolescu, de curând venit prefect liberal în jud. Argeș.

Îi răspund: „Dl. Manolescu a venit mai de curând în Pitești și era de datoria d-sale, dacă voia să fie în vizită cu mine, să vină d-sa mai întâi la mine.“ La aceste cuvinte, dl. Carada se ridică de pe scaun și-mi zice: „D-ta ești intratabil.“ În vreo două săptămâni după aceasta am din nou o inspecție a lui Alexandru Ștefănescu, fostul meu șef al Scontului în Centrală, care mă anunță că voi fi mutat probabil de la Pitești la Piatra-Neamțului. Îi spun: „Alexandre, astea sunt urzeli politicianiste. Te rog spune la Centrală că eu nu plec din Pitești fără scandal, dacă mă mută fără voie. Să mă lase până la iunie, când împlinesc 15 ani de serviciu, ca să am și eu un mic drept la pensie. Până atunci să nu mi se mai facă nicio „inspecție“. Să-mi dau

bilanțul pe 1898. Vreau să nu plec umilit de aici. În iunie îmi dau eu demisia de bună voie. Până atunci îmi voi căuta și eu o ocupație, ca să am din ce să trăiesc.“

Lis și făcut. Prin mai 1899 mi-am cerut un concediu și am trecut director al „Băncii Populare“ din Pitești, pe care am transformat-o în societate anonimă cu un capital de 500.000 lei în acțiuni la purtător. Lumea avea încredere în mine și a subscris acest capital cu bună voie. Soția mea era acum însănatătoșită de greaua și îndelungata ei boală pulmonară. Ne-am luat o casă modestă cu chirie și ne-am mutat de la B.N.R. Am început o nouă muncă, cinstită și harnică, cu lozincă: *Să fac să producă economia românească, prin munca și priceperea românilor.*

În politică, propriu-zis, nici n-am intrat cu plăcere, am fost împins mai mult de împrejurări. Iată cum: am vorbit despre Partidul Liberal, pe care, convins, îl apreciam superior celorlalte partide politice, atât pentru înfăptuirile sale trecute, cât și pentru organizarea lui. Dar la Argeș,

Partidul Liberal era condus în spiritul și înțelegerea dimanciste, că statul este în serviciul partidului și pentru interesele partizanilor – de altfel, în spiritul vremii.

Eram câțiva înși la Pitești care nu înțelegeam și nu eram de acord cu practicile politice ale d-lui Dimancea. Mai toți însă înclinam spre Partidul Liberal. Nu negam prestigiul vechilor conservatori, dar la Argeș, în vază și la conducerea politică, nu erau vechii conservatori, ci conservatorii democrați, ale căror practici și deprinderi în politică erau aceleași ca ale dimanciștilor. Cei din grupul meu voiam Partidul Liberal, însă fără dl. Dimancea, care și după moartea marelui Brătianu rămăsese satrapul politic al Partidului Liberal în Argeș. Gruparea noastră credea că-l poate înlocui de la șefie cu dl. Vintilă Brătianu. Avocatul Iancu Rădileanu avea o foaie săptămânală, al cărui nume îmi scapă, la care am scris și eu câteva articole sub pseudonimul *Grindă*, ca și Iancu Purcăreanu, sub pseudonimul *Purion*. Unii dintre noi erau liberali înscrși, alții nu – printre aceștia din urmă și eu. Atitudinea antidimancistă a acestui așa-zis grup fusese făcută cunoscută la centru (Partidul Liberal era acum condus de Ionel Brătianu) și ca rezultat a fost venirea la Argeș a d-lui Vintilă Brătianu, la început tot sub șefia d-lui Dimancea, care însă, după puțin timp, a fost înlocuit de Vintilă.

Când a luat șefia Vintilă (pe atunci tânăr de vreo 30 de ani), m-a vizitat și pe mine, la Bancă, și mi-a vorbit politică. I-am răspuns categoric că nu voiesc să fac politică militantă;

Interior din casa de la Pitești

dar că ideile mele sunt liberale și d-sale îi voi da slabul meu concurs. Vintilă a părut mulțumit. Mi-aduc aminte că, cu dânsul, venise la mine, afară de d-l Păltineanu, Toma Trifonescu și Iancu Purcăreanu, și Costică Cernescu, care-mi era simpatic și-l prețuiam pentru talentul său oratoric...

Mai târziu, cu ocazia unor alegeri județene, m-au luat și pe mine în campania lor electorală prin județ. Unde ne duceam, eu eram îndeobște bine primit, atât de alegătorii Colegiului I, cât și de țărani. La o întrunire publică din sala Uclar (Pitești) care a urmat, m-au pus să vorbesc și eu; iar Costică Cernescu, care a vorbit după mine, a spus că eram o garanție „că politica liberală la Argeș se va consolida în bine”.

Din nenorocire, această politică a mai purtat pecetea dimancistă. Dar nici noi nu ne lăsam. În 1911 a fost „Aface-rea Tramvaielor” (*Magazin istoric*, nr. 12/1973). Se știe cum liberalii s-au aliat în alegerile de atunci cu *takiștii*, împotriva guvernului Petre P. Carp.

Câțiva din grupul nostru, între care și eu, am văzut cu antipatie așa-zisa „Aface-rea Tramvaielor”, care era, fără contrazicere, o punere la cale pentru gheșeft a partizanilor, în cărdășie cu *takiștii*. Ca protestare ne-am propus să punem candidații independenți la alegerile ce urma să aibă loc. Pe lista *alianței liberalo-takiste* la Colegiul I candidau Vintilă Brătianu și I.P. Comăneanu, iar ca *disident liberal*, după multe stăruințe ale prietenilor micului meu grup, am candidat eu. La Colegiul al II-lea de Cameră a candidat Honoriu Bănescu, din partea

Grigore Coandă (primul din stânga jos), alături de frații Mrazek: Ludovic (stânga sus), Lili, Richard (așezat) și Hugo (în uniformă)

noastră. Am mai avut candidați la Colegiul al III-lea de Cameră și la I-ul de Senat.

Cu un cuvânt, gruparea noastră disidentă a avut un succes la care nimeni nu se aștepta și care a pus pe gânduri pe Ionel C. Brătianu. Acesta, întâlnindu-mă într-o zi în gara Pitești, unde mă aflam pentru a mă duce la Cameră, m-a pofțit în compartimentul lui. Am vorbit despre politică. M-a întrebat dacă am trecut la conservatori. M-am înfuriat și i-am răspuns că eu nu sunt liberal dimancist, că de vină este politica liberalilor locali în frunte cu dl. Vintilă pentru acțiunea disidenței noastre și că, în ceea ce mă privește, m-aș retrage în orice moment din politică, dacă aș putea aduce vreo îndreptare în desfășurarea ei în județul nostru unde, cu toată conducerea lui Vintilă Brătianu, predomină mentalitatea și apucăturile lui Diman- cea, citând exemple de fapte reprobabile, între care și alianța cu *takiștii* fără să fim consul-

tați, alianță care m-ar fi blamat față de alegători etc. etc. etc.

Ionel m-a întrebat apoi dacă, pentru a înlesni împăcarea cu Vintilă, eu aș demisiona din Cameră? „Da, i-am răspuns eu, cu condiția că în locul meu ar candida Vintilă și dacă se va remania comitetul de conducere.” Ionel a părut mulțumit. Eu mi-am dat demisia, dar Vintilă nu a voit să candideze. A candidat Comăneanu, care a căzut față de N. Popescu, guvernamental conservator, carpist. Comitetul însă a fost remaniat, așa cum a propus gruparea noastră, din 10 membri desemnați de noi și 10 desemnați de Vintilă, cu el, al 21-lea.

În această situație m-a găsit anul 1914, al marelui război. Doi ani, până în 1916, când am intrat și noi în el (ani care m-au găsit deputat liberal, ales în 1914), n-am stat degeaba. Scoteam un ziar săptămânal, *Glasul Argeșului*, destul de răspândit în județ, în care,

printre altele, ceream pe față și hotărât intrarea noastră în război, *alături de Antantă, contra Ungariei și a Bulgariei*. Contra Germaniei spuneam că nu am nici o altă prevenire decât că era aliata Ungariei și a Bulgariei, pe care le socoteam obstacol al întregirii neamului. Tot în ziarul meu îndemnă pe soldați „să lupte cu încredere și fără grijă de soarta nevestelor și a copiilor lor, *căroră le vom purta noi de grijă*”.

Asupra acestor păreri, susținute prin jurnal, voi spune că atunci când guvernul cu comorile s-au refugiat la Iași, eu – cu toată amenințarea ocupației germane – n-am plecat la Iași, ci am declarat lui Vasile Morțun, pe atunci ministru de Interne, că rămân la Pitești pentru ca, fidel legământului luat, să am grijă de copiii și soțiile soldaților. La aceasta Vasile Morțun mi-a obiectat: „Uiți că ai scos jurnalul în care ai cerut războiul contra nemților. Când vor ocupa Piteștii, pe tine te

împuşcă cel dintâi.” Totuși, mi-am dat demisia din Cameră și am rămas la Pitești; iar nemții nu m-au împuşcat.

Cum suntem noi pregătiți de război? Era o preocupare de fiecare zi pentru mine. Se va vedea și s-a văzut, din nefericire mai rău decât ne-am așteptat. Voi spune deocamdată că, având ocazia să vorbesc cu vărul meu, generalul Costică Coandă, l-am întrebat: „Nene Costică (el era cu vreo 8-9 ani mai bătrân ca mine și era obiceiul în familia noastră să zicem *nene* cei mai tineri celor mai bătrâni, chiar dacă diferența de vârstă nu ar fi fost decât un an-doi), nene Costică, mi-e teamă de armată. Nu-mi închipui că într-un corp – statul, în care toate organele (administratie, finanțe etc.) sunt atât de bolnave –, armata să fie sănătoasă.” El mi-a răspuns: „Și cu toate acestea avem o armată bună, sănătoasă și bravă.” „Dar echiparea, armamentul?” „Suntem destul de bine înzestrați.” Nenea Costică era un om sincer și onest. L-am crezut. Dar cele ce au urmat

m-au încredințat că, dacă nu era neinformată, îmi dase acel răspuns numai din discrețiune militărescă.

Cu 3-4 luni înainte de august 1916, un prieten, pe atunci căpitan, mai târziu general, mă întâlnește pe stradă în Pitești și îmi spune: „Grigore, ești deputat, n-ai face rău să-i ceri lui Grecescu (Alexandru Grecescu era colonelul comandant al Regimentului 6 Artilerie, din care făcea parte și căpitanul-prieten) să-ți arate cojoacele, căciulile și mondirele ce ne-au sosit la regiment de la Aprovizionare.” L-am rugat pe Grecescu, cu care eram prieten, să-mi permită a le vedea și le-am văzut. Cojoacele, neargășite, puțeau, le întinseseră prin cazărmi; căciulile erau așa de mici și de strâmte, că cu greu intrau în ele capetele soldaților; iar mondirele le ajungeau abia la genunchi. Am fost atât de scandalizat, încât am adus acestea la cunoștința lui Vintilă Brătianu, care m-a trimis să le spun lui Mișu Iliescu, secretarul general al Ministerului de Război. I-am spus în scris, semnând „Deputat Gr.T. Coandă”.

Mișu Iliescu a delegat cu cercetarea pe colonelul Iancovescu, care după o vizită la Suici, moșia socrului său Suiceanu, la întoarcere spre București, unde ocupa un loc important în Ministerul de Război, s-a oprit două minute la Regimentul 6 Artilerie din Pitești. Acolo, din automobil, a avut cu un ofițer de serviciu următorul dialog: „Un deputat de pe-aici a scris secretarului general al Ministerului de Război că cojoacele ce vi s-au trimis nu ar fi de bună calitate.” „Este adevărat, domnule colonel.” „Puneți cojoacele în

Vintilă Brătianu

naftalină și lăsați-le să se usuze la aer.” „Sunt puse, domnule colonel.” „Bine.” S-a întors la București, unde a raportat secretarului general al Ministerului de Război, care la rândul lui mi-a răspuns în scris că „în urma cercetărilor făcute de organele Ministerului, se dovedește că informațiunile dv., domnule deputat, sunt nefondate”.

Acest fapt m-a indignat atât de mult, încât mă hotărâsem să adresez o interpelare guvernului, lucru pe care l-am comunicat lui Vintilă Brătianu. Dar când m-am dus la Cameră, după prânz, ca să anunț interpelarea, înainte de deschiderea ședinței, un chestor al Camerei mă invită la dl. prim-ministru, Ionel Brătianu, care mă primește în cabinetul său ca să mă dojenească: „Nu ești nici liberal nici bun român; pentru că, în împrejurări atât de grele, d-ta, care faci parte din majoritate, vrei să vii cu astfel de interpelări. *Noi suntem bucușori să primim și să avem orice furnituri ni se fac.*”

Încă un fapt. Nemții ne respinseseră în Oltenia și se pregăteau să ne atace și pe la Turnul Roșu. Într-o dimineață, pe când ne aflam la Prefectura Toma Trifonescu, senator, Iancu Purcăreanu, Honoriu Bănescu și eu, deputați, și cu Nicolae Brânzău, prefect, acesta este chemat la telefon de dl. colonel Iancovescu, demnitar în Ministerul de Război, care-l întreabă dacă este adevărat că nemții ar fi intrat în comuna Căinenii de Vâlcea, vecină cu Căinenii de Argeș. Nici Brânzău, nici noi nu știam nimic și prin telefon era imposibil să ne informăm. Atunci eu am propus să mergem acolo, câțiva dintre noi, cu automobilul pre-

Max Nordau

fecturii. Am și pornit, Brânzău, în uniformă de colonel, Honoriu Bănescu și cu mine.

Pe drum, la Curtea de Argeș, o masă copioasă de ofițeri români, unii care jucau cărți. Spitalul gемеа de răniți; pe drum, mai în sus, căruțe de răniți și care încărcate cu gospodării țărănești. La Titești, întâlnim secția spitalului mobil de la Căineni, cu medicul colonel Potârcă, maior Vișoianu și alții, care ne dau știrea că au evacuat Căinenii de Vâlcea, ca să nu fie capturați de nemți, cu toate că nemții nu se arătaseră. La Căinenii de Argeș, maiorul Stoenescu din artilerie bombarda de zor Căinenii de Vâlcea, ca să distrugă pe nemții de acolo, pe când un preot ce tocmai sosea de acolo ne spune că nu se află picior de neamț în Căinenii de Vâlcea.

Ce să facem? Să mergem acolo. Ne-a oprit la podul peste Olt un domn locotenent-colonel de intendență, care ne-a spus că dumnealui fiind cel mai înalt grad ne ordonă să nu ne ducem. Brânzău însă era în uniformă de colonel, cum purta atunci prefectii, și

ne-am dus. Bine ne spusese popa, nici picior de neamț. Câțiva soldați germani (11 la număr), rățăciți cine știe cum sau în căutare de ale mîncării, trecuseră și pleseră cum veniseră. Satul, din cauza bombardării lui Stoenescu, era în unele locuri dărâmat. Câțiva săteni ascunși, care se mai găseau în Căineni-Vâlcea, ne-au spus toate astea.

Ne-am întors la Căinenii de Argeș, unde am comunicat știrile adunate și de unde Brânzău a reușit să telefoneze la Ministerul de Război, prin prefectura de Argeș. Se înserase și nu ne-am mai întors la Pitești. Ne-am dus după alte știri la Călimănești, întâlnind în drum un regiment de roșiori, cu ordin de a merge la Căineni. A doua zi de dimineață, când ne-am întors de la Călimănești unde petrecusem noaptea, întâlnim la Căineni pe eroul general Praporgescu, urșit să moară câțiva timp mai târziu pe frontul de la Olt. El ne spune că nu știe de ce a fost trimis aici, pentru că destinația sa era pe un front de la Dunăre. Nu are altă armată decât pe Stoenescu și regimentul de roșiori, cu care nu știe ce să facă.

Abia mai târziu, pe la 11-12, veniră dinspre munți, de la nord, soldați fugăriți și ofițeri de rezervă feciori de bogătași craioveni, în automobile, care ziceau că vor să meargă la București, dar cărora Brânzău, cu rol de colonel, le dă ordin să se oprească la Pitești, unde să aștepte ordine. Tot ce povestii este riguros exact. Nu mai pot zice nimic, decât: „Bietul nenea Costică”. ■

(Va urma)

Reverberații

O ÎNTREBARE FĂRĂ RĂSPUNS

Am publicat, în urmă cu câțiva ani (Magazin istoric, nr. 10/1999), un articol despre relațiile chino-americane din anii '40. Cercetări ulterioare mi-au permis să descopăr un document care redă o precizare făcută de premierul Zhou Enlai în persoană, referitoare la modul cum s-au desfășurat ultimele contacte postbelice sino-americane. Este vorba despre stenograma convorbirilor cu prilejul vizitei delegației de partid și guvernamentale conduse de Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, în Republica Populară Chineză, 2-8 iunie 1971, aflată la Arhivele Naționale, Fond C.C. al P.C.R., Secția Relații Externe, dosar nr. 40, filele 89-90. Iată ce i-a relatat premierul Zhou Enlai lui Nicolae Ceaușescu cu acel prilej.

Tratativele de pace [este vorba despre „tratativele de pace, din primăvara anului 1949, purtate de președintele Chinei Li Zongren cu reprezentanții Partidului Comunist Chinez, în vederea încetării confruntărilor militare – A.E.B.] au fost foarte interesante. Noi ne-am pregătit o armată de un milion de oameni pe malul fluviului Changjiang. Aceste trupe urma să treacă să elibereze sudul Chinei.

În această situație, ambasadorul Uniunii Sovietice s-a retras la Guangzhou. Uniunea Sovietică avea părerea lui Jiang Jieshi, potrivit căreia China s-ar putea împărți în două, de-a lungul acestui fluviu. Statele Unite ale Americii cunoșteau însă că Jiang Jieshi nu se mai poate menține și au luat hotărârea ca ambasadorul lor să rămână la Nanjing. Ambasadorul american a raportat Congresului Statelor Unite toată situația, arătând că, deși ei l-au ajutat pe Jiang Jieshi cu două

miliarde de dolari, el nu mai poate face nimic, oricât ar mai fi fost ajutat. În timpul acela, suma de două miliarde de dolari era o sumă mare, nu ca astăzi. Atunci americanii au apelat la o personalitate democratică din China, prin care ne-au transmis că dacă China recunoaște Statele Unite, atunci ei ne vor acorda suma de cinci miliarde dolari pentru reconstrucția țării, adică mai mult decât i se dăduse lui Jiang Jieshi.

Venind la Beijing, ambasadorul Statelor Unite a aflat că Mao Zedong publicase un articol: *Despre dictatura democrației populare*, în care se arăta că China se situează de partea țărilor socialiste. Personalitatea despre care am vorbit nu a îndrăznit să transmită oferta Statelor Unite până în anul 1957, când ne-a spus despre acest lucru, pentru că se temea să nu fie izgonită, știind care era poziția noastră.

În acel timp, tovarășul Mao Zedong a scris mai multe articole, printre care și un articol *Adio Leighton Stuart* [ambasadorul Statelor Unite ale Americii în China – A.E.B.], care este inserat în volumul al IV-lea al operelor tovarășului Mao Zedong.

Cum ar fi evoluat China și situația internațională, dacă părerile sinologilor americani ar fi fost acceptate de administrația S.U.A.? – mă întrebam în articolul publicat de revista Magazin istoric în octombrie 1999. Cum ar fi evoluat China și situația internațională, dacă acea

personalitate democratică din China ar fi îndrăznit să transmită oferta S.U.A., atunci când a fost făcută? – mă întreb după descoperirea acestui document. O întrebare la care nu vom avea vreodată răspuns. ■

Zhou Enlai și Richard Nixon (în stânga)

Anna Eva BUDURA

*C. Daicoviciu (rândul de sus, al doilea de la dreapta la stânga)
împreună cu ceilalți membri ai primului prezidiu al Academiei R.P.R.*

CONSTANTIN DAICOVICIU, O AMINTIRE ÎN CULORI

Dr. VASILE MOGA

De mai bine de șase decenii, la Muzeul din Alba Iulia se păstrează o acuarelă pe carton (56x47 cm) în care personajul central este mentorul nostru în ale arheologiei, și nu numai, Constantin Daicoviciu (1898-1973). Acuarela, piesă de patrimoniu, a fost oferită lui Ion Berciu, fratele arheologului Dumitru Berciu, probabil în 1938, când cei doi au început investigațiile la cetatea dacică de la Căpâlna, pe Valea Sebeșului. Ion Berciu a fost cel care a organizat și condus muzeul nostru în perioada 1939-1949, iar din 1957, ani buni a fost conservator al secțiunii arheologice a muzeului. Constantin Daicoviciu s-a aflat în strânsă legătură cu vestigiile arheologice din zona Albei, prin participarea sa la sondajele efectuate la Abrud și Piatra Craivii, prin publicarea inscripțiilor și monumentelor de la Salinae (Ocna Mureș-Războieni), prin studierea prezențelor illiro-dalmate la Alburnus Maior sau a unor probleme legate de evoluția dublului centru urban de la Apulum.

Mă simt dator să spun câteva lucruri despre marele învățat. Figura sa îmi era cunoscută încă din ultimii ani de liceu, atunci când i-am citit unele însemnări despre orașul Apulum. Din păcate, la Facultatea de Istorie din Cluj, al cărei student am fost între anii 1964-1969, nu mi-a predat nici un curs sau seminar special, dar îl vedeam des, atât în incinta muzeului (aici își avea și locuința), unde intrarea în biroul său „ticsit” cu cărți era păzită

cu strășnicie, pe străzile orașului, dar mai cu seamă la celebra pe atunci cofetărie „La verde”, loc în care, la ore fixe, împreună cu alte somități locale, își lua cafeaua și „întăritorul” (la sugestia medicului profesor Hărăguș).

Profesorul făcea parte dintr-o generație de tineri care, după Unirea din 1918, și-au desăvârșit studiile la Accademia di Romania din capitala Italiei, prin aprofundarea

limbilor clasice și a informației despre rădăcinile noastre istorice. În Clujul interbelic se făcuse cunoscut prin prezența sa vulcanică, prin prestația științifică și prin atitudine. După revenirea Almei Mater Napocensis din refugiul său sibian, unde fusese obligată să-și desfășoare activitatea după Dictatul de la Viena, a urcat repede treptele ierarhiei universitare (și politice!), ajungând, între altele, rector al Universității. Era prezent la catedră, în paginile revistelor științifice, la manifestări internaționale, dar și pe șantierele arheologice din zona cetăților dacice ori din capitala Daciei romane.

Numele său este strâns legat de investigațiile de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, reluate în 1924 și continuate în 1925 și 1928. După alte stagnări, săpăturile au reinceptut la 9 septembrie 1934, în prezența regelui Carol al II-lea, cu care prilej profesorul Daicoviciu a ținut un discurs extrem de măgulitor la adresa monarhului, sensibil la astfel de gesturi. Adresându-se „voievodului culturii române“, oratorul declara: „strămoșii ce zac în acest pământ Vă simț și se cutremură de prezența Maiestății Voastre. Poporul român vă aclamă cu entuziasm, iar noi arheologii și tineretul universitar din Dacia traiană ne aplecăm în fața Maiestății Voastre, mulțumindu-vă pentru opera pe care o înfăptuiți în această zi“.

Să revenim însă la acuarela păstrată la muzeul nostru. Scena este plasată la Sarmizegetusa Ulpia Traiana. Pe un fundal de creste montane și păduri înverzite, se distinge un templu ce se detașează dintr-o zonă de ruine. În partea dreaptă, un *miles romanus* în alergare poartă în mână o sabie (*gladius*). În fața sa, un *pilleatus* (nobil

dac) iese dintr-un edificiu subteran, ținând în mână o umbrelă. Pe fața unei lespezi de piatră, ce pare a sugera capacul grotei, se află textul *Decebalus Magnus per Dacus*, aluzie străvezie la celebra inscripție *Decebalus per Scorillo*.

Pe via Sarmizegetusa, ușor de recunoscut după fizionomia sa reală, Constantin Daicoviciu, în „ținută de șantier“, se îndepărtează în fugă, ținând sub braț un fragment de coloană și un sac peticit cu însemnele *National Banque of Sarmizegetusa*, din care cad monede cu efigiile lui Traianus și Decebalus (inexistente în realitate) și ale arcului podului de peste Dunăre de la Drobeta.

Acuarela trădează un autor plin de fantezie și umor, care semnează simplu DURÉ.

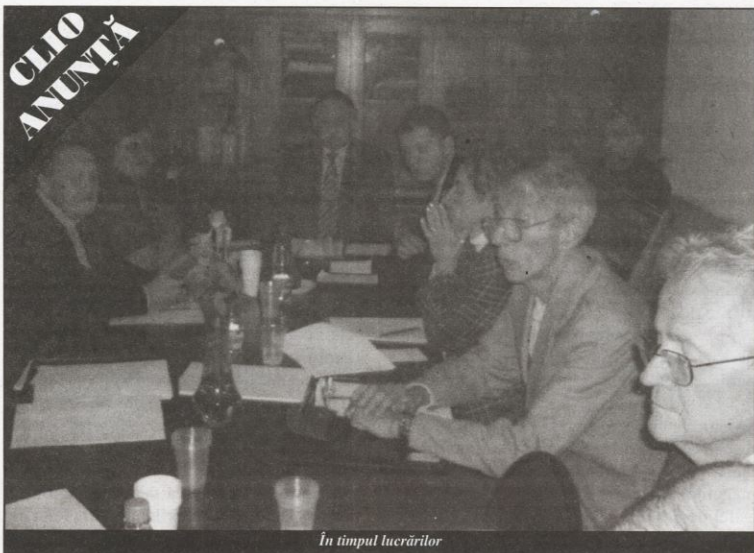
Cine este artistul care a creat această spirituală șarjă amicală în 1936?

În luna aprilie 2005, s-a organizat o expoziție retrospectivă dedicată pictorului Diodor Duré. Cu acel prilej, Editura First din Timișoara a editat un excelent catalog, în posesia căruia am intrat grație doamnei prof.univ.dr. Doina Benea, de la Universitatea de Vest Timișoara, căreia îi mulțumesc și pe

această cale. Nu mică mi-a fost mirarea când am aflat că autorul acuarelei era nimeni altul decât tatăl lui Diodor Duré, cunoscut caricaturist la ziarul bucureștean *Universul*, mutat apoi la Cluj, unde, între cele două războaie mondiale, tipărea două reviste de umor. Bănățean ca și Daicoviciu și, după cât se pare, apropiați, Duré senior l-a imortalizat pe conducătorul șantierului arheologic de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, foarte probabil cu prilejul unei vizite la fața locului. ■

CLIO
ANUNȚĂ

În timpul lucrărilor

COMISIA ROMÂNNO-RUSĂ: REUNIUNE LA MOSCOVA

VASILE BUGA

În zilele de 12-14 septembrie 2007, la Moscova s-au desfășurat lucrările celei de-a 12-a sesiuni a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Rusia, organizată sub auspiciile Academiei de Științe din România și Rusia, Institutului de Slavistică al Academiei Ruse de Științe, Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, precum și ale Comitetului Național al Istoricilor de pe lângă Academia Rusă de Științe.

Delegația română a fost condusă de prof. univ. dr. Ioan Chiper, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, vicepreședinte al părții române în Comisie, iar delegația rusă de dr. L.E. Semenova, cercetător științific principal la Institutul de Slavistică al Academiei Ruse de Științe, vicepreședinte al părții ruse în Comisie.

În cuvântul de salut adresat participanților – cercetători științifici, istorici, cadre didactice și studenți de la Institutul de Relații Internaționale din Moscova, reprezentanți ai Ambasadei Române și ai mass-media –, dr. V.K. Nikiforov, directorul Institutului de

slavistică, a subliniat legăturile tot mai strânse dintre istoricii români și ruși, caracterul fecund al colaborării bilaterale, precum și necesitatea valorificării rezultatelor activității Comisiei. În opinia prof. Nikiforov, prin frecvența întâlnirilor, prin cercul larg de participanți, ca și prin

spiritul științific în care au loc dezbaterile, Comisia româno-rusă de istorie poate fi considerată cea mai activă în rândul comisiilor de profil ale Academiei de Științe.

Colaborarea fructuoasă dintre istoricii români și ruși a fost subliniată, de asemenea, de către dr. V. Văratec, secretar I al Ambasadei României la Moscova. Absent de la sesiune, din motive obiective, acad. Florin Constantiniu, președintele părții române în Comisia mixtă, a exprimat într-o scrisoare adresată participanților dorința ca între istoricii români și ruși colaborarea științifică să fie cât mai strânsă, împreună cu urarea de succes deplin lucrărilor Comisiei.

În cadrul celor două teme principale puse în dezbatere: *Putere și societate în România și Rusia: înrâuriri reciproce și confruntări (sec. XVIII-XX)* și *Călători români și ruși în spațiile români și rus (sec. XVI-XX)*, au fost prezentate 16 referate pe următoarele teme: *Războiul ruso-turc din anii 1877-1878: putere și societate* (dr. V.V. Vinogradov); *Clasa politică: de la aristocrație la categoriile burgheze (1866-1918)* (dr. A. Mamina); *Societate și putere în Rusia: confruntarea anilor '90 ai sec. XIX* (dr. V.I. Grosul); *Simbolica în contextul formării societății civice în Rusia în anii 1917-1925* (dr. N.A. Soboleva.); *De la război la pace. Societatea românească și Uniunea Sovietică în epoca democrat-populară. 1944-1948* (dr. Gh. Onișoru); *Factorul sovietic în Europa de Est. 1944-1953* (dr. T.V. Volokitina.); *Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 din România în contextul raporturilor româno-sovietice (semnatarul rândurilor de față); Societatea sovietică în anii 1949-1953* (dr. K. Sokolov); *Guvernanți și guvernați. Construirea „democrației populare”. 1948-1953* (dr. M. Anton); *Societatea românească din anii 1949-1953 prin ochii unui transfug din România* (dr. T.A. Pokivailova); *Campania împotriva cosmopolitismului la București. Între șablonul sovietic și inițiativa locală* (dr. C. Popa); *Călători ruși în spațiul român. Interferențe culturale și contemporaneitate. 1800-1829* (dr. I. Căzan); *Strămutați din Principatele Dunărene în Rusia la sfârșitul sec. XVIII* (dr. L.E. Șemenova); *Imaginea celuilalt în varianta est-europeană. Călători ruși în spațiul românesc până la 1848* (dr. M. Stroia); *Panait Istrati. 16 luni în*

Uniunea Sovietică (dr. A. Uliu); *România văzută de membrii delegațiilor Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.* (dr. A.S. Stikalin). Majoritatea intervențiilor a adus informații noi, bazate pe materiale descoperite în arhivele din România și Federația Rusă, ceea ce a dat o notă aparte reuniunii.

Discuțiile vii pe marginea referatelor prezentate, unele dintre acestea având un caracter polemic, menținut însă în limitele dialogului științific, au pus în evidență momente importante din istoria modernă și contemporană a celor două țări, precum și receptarea reciprocă a realităților din spațiile românesce și ruse/sovietice, surprinse de călători români și ruși/sovietici.

La încheierea lucrărilor, a fost semnat un Protocol, în baza căruia în anul 2008, în România va avea loc cea de-a 13-a sesiune a Comisiei, temele de discuție fiind: *Relațiile româno-ruse și româno-sovietice în sec. al XX-lea în istoriografia celor două țări sub impactul transformărilor geopolitice și Instituțiile puterii în perioada Evului Mediu în Țările Române și Rusia.*

Vizitele efectuate în librăriile centrale din Moscova ne-au convins din nou de bogăția literaturii de toate genurile, de interesul uriaș al numeroșilor cititori de toate vârstele de a fi la curent cu noile apariții editoriale. Ne-au atras atenția în mod special standurile de istorie, înțesate cu un volum uriaș de literatură consacrată celui de Al Doilea Război Mondial, manuale alternative de istorie, memorii, lucrări consacrate personalității lui Stalin și rolului acestuia în istoria statului sovietic, documente descoperite în arhivele rusești.

Lucrările sesiunii Comisiei de istorie româno-ruse ne-au permis, de asemenea, să surprindem, atât cât a fost posibil, tendințele noi din istoriografia rusă, extrem de dinamică. Așa cum sublinia recent acad. Florin Constantiniu, cu ocazia dezbaterii din cadrul Laboratorului de Studii Ruse și Sovietice de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, fără cunoașterea surselor noi oferite de istoriografia rusă, nu este posibil să fie scrisă istoria contemporană a României. ■

UNIVERSITATEA DE VARĂ DE LA RÂMNICU SĂRAT

În vara trecută, la sfârșitul lunii august, Râmnicu-Sărat a fost locul în care s-a mai făcut un pas în împăcarea cu trecutul comunist. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (I.I.C.C.R.) a organizat prima ediție a Universității de vară, al cărei scop a fost o mai bună cunoaștere a perioadei 1945-1989. Conform unei hotărâri guvernamentale, închisoarea din Râmnicu Sărat va fi transformată în muzeu-memorial.

Studentii care au participat au fost selectați în urma unui concurs de admitere, care a presupus ca fiecare dintre ei să conceapă două interviuri cu doi foști deținuți politici. La cursurile școlii de vară au participat 27 de studenți de la istorie, științe politice, jurnalism, teologie, filosofie, din toate colțurile țării.

Deschiderea Universității de vară a avut loc în interiorul penitenciarului din Râmnicu Sărat, bucurându-se de prezența domnului Ion Diaconescu, care a fost închis timp de șase ani acolo. Au mai fost prezenți la deschidere doamna Lucia Hossu-Longin, Emil Constantinescu, Constantin Ticu-Dumitrescu și alți oameni politici.

Studentii Universității au avut prilejul, pe parcursul a opt zile, între 24 și 31 august, să audieze 18 conferințe ținute de cercetători din cadrul institutului (Raluca Groseșcu, Cosmin Budeancă, Andrei Muraru, Dumitru Lăcătușu). Istoricii invitați au fost Marius Oprea, care este președintele I.I.C.C.R., Dennis Deletant, Adrian Cioflâncă, Andi Mihalache, Ioana Boca și Dorin Dobrințu. O categorie aparte de lecții de istorie au fost conferințele ținute de foști deținuți politici ca Liviu Tudoraș, Barbu Pițigoi, Petru Marinescu, iar o altă serie de conferințe au fost prezentate de Cristian Părvulescu, Lucia Hossu-Longin, Doina Jela, Thomas Lukow, venit din Germania, și Aurelian Pavelescu.

Dar Universitatea de vară n-a presupus doar o serie de întâlniri, ci a implicat studenții în diverse activități. Astfel, în cea de-a treia zi, cursanții au luat parte la o dezbatere televizată,

filmată chiar în interiorul penitenciarului din Râmnicu Sărat și moderată de Stelian Tănase.

Studentii au făcut o serie de scurte interviuri în orașul Râmnicu Sărat, pentru a descoperi imaginea pe care o au localnicii despre închisoare. Concluzia interviurilor a fost că trecutul închisorii a rămas necunoscut majorității oamenilor, iar cei care știu câte ceva sunt mai ales vârstnici.

Pe lângă conferințe, studenții au vizionat filme cu subiecte legate de istoria comunismului românesc și nu numai, precum *Viața celorlalți* (care are ca subiect povestea unui fost membru al STASI), pe baza căruia invitatul din Germania, Thomas Lukow, și-a construit conferința, și filme ca *Ferma animalelor*, *După-amiaza unui torționar*, ce au oferit alte perspective asupra regimului totalitar.

Universitatea de vară s-a încheiat cu o vizită la fortul 13 Jilava, ocazie cu care studenții au putut să vadă o altă mostră din ceea ce a însemnat sistemul concentraționar comunist. Închisoarea, aflată într-o stare avansată de deteriorare, va deveni și ea, la un moment dat, muzeu-memorial.

Această primă ediție a Universității de vară desfășurată la Râmnicu Sărat a oferit unor tineri prilejul de a descoperi fețele dure ale comunismului. Studenții au văzut și li s-a povestit despre ceea ce a însemnat comunismul, din perspectiva mai multor categorii de oameni, și au aflat ce consecințe a avut acest regim asupra societății actuale.

Sperăm că a doua ediție a Universității de vară, care se va desfășura anul acesta, 2008, va fi momentul în care penitenciarul din Râmnicu-Sărat se va deschide vizitatorilor. ■

Simona DELEANU

Telex Telex Telex Telex Telex

HAMOUKAR

Pietrele zburau deasupra capetelor, secerând rândurile de apărători ai orașului. Locuitorii au luptat până la ultimul. Până și pecețile vechi de argilă le-au transformat în proiectile pentru prăștii. Apoi, atunci când orașul era în flăcări și dușmanii stăpâneau străzile, și-au înmormântat concetățenii sub ruinele clădirilor.

A fost prima luptă de stradă din istorie, primul caz de distrugere a unui oraș de către cotropitori. „Clădirile au ars, transformându-i în scrum pe locuitori” – descrie dramatismul acelei întâmplări Clemens Reichel, de la Universitatea din Chicago, unul dintre conducătorii expediției arheologice siriano-americane de la Hamoukar, așezare din nord-estul Siriei, în apropierea graniței cu Irakul. Săpăturile, începute în 1999 de cercetătorii americani și sirieni, au revelat că în acel loc a existat un oraș înfloritor cu mii de ani în urmă, exact atunci când au apărut primele orașe, ca Sumerul, de pildă. Așadar, acesta chiar dacă nu a fost primul, oricum a fost printre primele orașe de pe pământ.

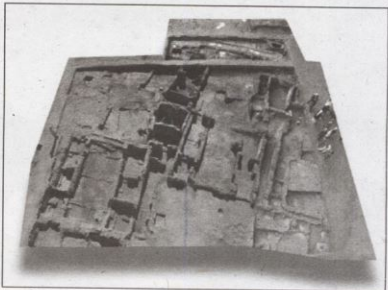
Noile săpături arheologice, din 2005, nu au reușit să stabilească data exactă a întemeierii așezării. Dar s-au descoperit artefacte din obsidian, datele cu 4.000-4.500 de ani î.Hr. și împrăștiate pe o suprafață de 280 de hectare. Ele pot fi semnele existenței unei așezări, care ulterior a evoluat în oraș. Specialiștii au putut însă preciza data dispariției orașului: Hamoukar a fost asediat și distrus cu 5.000-5.500 de ani în urmă.

El se afla pe un traseu comercial nodal, care ducea din Anatolia (în actuala Turcie), peste partea de nord a Siriei, pe lângă Tigru, în Mesopotamia sudică. Arheologii au afirmat că s-a dezvoltat și a trăit independent de Sumer, era înconjurat de un zid care – după cum se vede – nu l-a putut apăra de invazie și avea numeroase edificii cu destinații diverse.. De pildă, una, căreia cercetătorii i-au spus cvasi-industrială, și alte două mari, administrative, distruse de un incendiu foarte puternic. Aici ei au descoperit, de-a valma cu ruinele zidurilor, mai bine de 1.100 de proiectile pentru prăștii.

Era o primă mărturie a dispariției orașului într-o bătălie cruntă. Pentru că specialiștii americani au găsit pe câmpul de luptă și proiectile de praștie înfipite în cimentul zidului de cărămidă. De asemenea, o groapă conținând vase cu rezerve de asemenea muniție. În fața pericolului, din disperare, oamenii, care au continuat să lupte printre ruine, au încropit din te miri ce „hrană” pentru prăștii. De asemenea, și-au înmormântat morții. S-au descoperit 12 morminte, probabil ale ultimilor apărători ai orașului.

Cu perișă și lopăți specialiștii reușesc acum să reînvie strălucirea și măreția Hamoukarului. Cum în jurul orașului nu s-au găsit alte așezări în care oamenii să fi folosit obiecte din obsidian, toate artefactele descoperite par a proveni de pe teritoriul actualei Turcii. Adică de la 113 km, afirmă Salam al-Kuntar, șefa expediției din partea siriană. Ea consideră că Hamoukarul a fost un centru de prelucrare a obsidianului, o așezare cu oameni bogați, specializați în acest meșteșug, care nu cultivau pământul, ci își cumpărau produsele necesare hranei din satele vecine și care, la un moment dat, și-au dorit ca așezarea lor să fie înconjurată de un zid. „Și astfel primul oraș a fost gata.”

La vremea când Hamoukarul a fost asediat, arama începuse să înlocuiască obsidianul ca materie primă. S-au scos la lumină și foarte multe artefacte din aramă, ce dovedesc că locuitorii se specializau deja la acel moment în obiecte prelucrate din cupru, pe care le exportau spre sud, probabil, ca și pe cele de obsidian. Acele peceți pe care, la disperare, asediații le folosiseră la prăștii autentificaseră cu siguranță, de-a lungul vremii, multe acorduri comerciale.

ISTORIA VĂZUTĂ DE SUS

Eveniment

Vizitatorii care au trecut pragul Muzeului Național de Istorie la începutul lunii octombrie au avut o plăcută surpriză. Au putut admira splendide fotografii aeriene atât ale unor monumente istorice din lumea întreagă, cât și ale unor biserici săsești din România.

Autorul lor, Georg Gerster, s-a născut la Winterthur, în Elveția, la 30 aprilie 1928. A studiat limbile clasice, a predat germana și engleza la Universitatea din Zürich, unde și-a luat și doctoratul. Din 1956 s-a specializat în reportaje având subiecte științifice și în fotografii aeriene. Practică și azi, la aproape 80 ani, fotografia aeriană, o meserie care poate fi uneori foarte periculoasă. A și povestit, la inaugurarea expoziției (deschisă între 4 octombrie și 18 noiembrie), câteva aventuri care au fost gata-gata să se sfârșească prost.

Am profitat de prezența domnului Georg Gerster la București pentru a-i lua un scurt interviu pentru cititorii revistei noastre.

– Cum se vede lumea de sus, ce zăriți de acolo și noi nu putem vedea de aici, de pe pământ?

– În general, de sus vezi mult mai mult decât de la nivelul solului. Am avut numeroase asemenea experiențe interesante de când fac astfel de fotografii. Fotografiam unul dintre acele labirinturi care decorează grădinile din Marea Britanie chiar când se realiza. I-am arătat imaginea artistului care concepușe labirintul și el a exclamat: „Dumnezeule! Au făcut o greșală. Nimeni nu va mai reuși să iasă din acest labirint!” Și a cerut lucrătorilor să îndrepte greșala.

Altă dată discutăm cu un arheolog italian, în Iran, la granița cu Afganistanul. I-am arătat imaginea aeriană a săpăturii sale și el mi-a spus

că abia atunci a înțeles că teoria lui despre acel șantier era complet greșită și doar imaginea aeriană i-a permis să înțeleagă acest lucru.

La fel, un arheolog american a văzut o imagine făcută de mine a șantierului la care lucra și mi-a mărturisit că privind-o vreme de zece minute a înțeles mai multe decât în zece ani de săpături. Așa că întotdeauna de sus vezi mai mult. Vezi întregul.

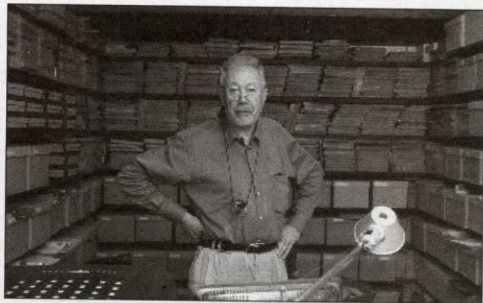
– Cum arată România văzută de sus?

– România este o țară foarte frumoasă, cu un peisaj foarte variat. Am văzut și zona Sibiului, zona muntoasă; cu totul altfel arată Delta Dunării.

Am venit în România în 1991. Lucram la o carte despre Europa văzută de sus și mie îmi revenise capitolul despre România. M-am „împiedecat” – îmi place să folosesc acest cuvânt – de biserica splendidă de la Prejmer. L-am întâlnit apoi pe Martin Rill, care este sas, și el m-a atras în acest proiect de fotografiere a bisericilor săsești. De atunci am revenit mereu cu plăcere în România.

– Vă mulțumesc!

A consemnat Dorin MATEI

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

PREGĂTIRI PENTRU CONFERINȚA DE PACE

Începem să prezentăm din acest număr o serie de texte aflate în Fondul Brutus Coste de la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Sunt texte care au ciorne în limba română și versiuni dactilografiate în română, uneori și în engleză și chiar în franceză. Privesc situația deportărilor din România de după 1945 și pe cea a prizonierilor de război aflați în U.R.S.S., evident pe baza informațiilor la care au avut acces membrii exilului românesc. Ca de obicei, mulțumirile noastre merg către doamna ELENA DANIELSON și colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU, grație cărora le putem face publice.

Deportați politici

Români deportați în Rusia după martie 1945 (câteva note personale).

Nu se cunoaște numărul exact al celor deportați (folosind expresia oficială: repatriati) în Rusia.

Pentru cei deportați până la acea dată, se cunosc următoarele detalii: Potrivit Convenției de armistițiu, România se obliga să repatrieze pe cetățenii sovietici din România, plătindu-le întreținerea, îmbrăcămintea, transportul etc., potrivit unui „tarif” fixat de Comandamentul sovietic. În primele luni ale anului 1945, erau înregistrați în controalele de la Comisia de Armistițiu cca 24.000 de asemenea cetățeni, cărora li se plătise întreținerea etc. și fuseseră sau urma să fie imbarcați.

La finele lunii martie 1945, a apărut în *Pravda* o notă – difuzată de Radio Moscova, apoi – prin care se făcea cunoscut că cca 93.000 cetățeni sovietici fuseseră deja repatriați din România. Dacă această cifră este exactă (și nu văd rațiunea pentru care Moscova ar fi fost determinată să mintă și în acest caz), atunci înseamnă că diferența peste 24.000 au constituit-o oameni prinși, ridicați etc. de poliția sovietică (sosită în România în decembrie 1944 și ianuarie 1945) și trimiși în Rusia. Majoritatea acestora o formează basarabenii și ruțenii, precum și un număr mai mic de ruși refugiați după 1920.

Deportările făcute după această dată n-au mai trecut prin registrele Comisiei de armistițiu. Ridicările s-au făcut direct de poliția sovietică sau de Siguranța română. Nu trebuie apoi uitat un fapt: până la finele anului 1945, rușii dispuneau liber și integral de căile ferate române. După aceea, transporturile militare rusești rămăseseră să fie făcute de Comandamentul rus fără ca autoritățile românești să aibă dreptul să fie măcar informate asupra caracterului, direcției lor. Este de la sine înțeles că, în atari condiții, rușii au putut ridica

și deporta pe oricine au vrut, fără să fie stingheriți.

[pe o ciornă, scris de mână: Din Moldova înainte de armistițiu și din Transilvania de Nord, circa 20.000 deportați].

Românii deportați din Basarabia și Bucovina în 1945.

(Nu am putut obține niciun fel de informații asupra acestui punct; nici cifre, nici alte indicații. Îți aștern aici câteva sugestii pe care le culeg din surse și note personale.)

Din primăvara anului 1945 și până la începutul lui 1946, cea mai mare parte din populația din Răsăritul Rusiei a fost deportată în Nordul Siberiei. Această măsură nu era fără precedent în tânăra „istorie constituțională sovietică”. De ex[emplu], la începutul războiului din 1941, cca 400.000 de Wolgadeutsche [germani de pe Volga] au fost deportați în Siberia – de teama ca ei să nu constituie a „cincea coloană” – și la alegerile pentru Sovietul Suprem de la finele anului 1945 s-a constatat că Republica Germanilor de pe Volga dispăruse. Tot în 1945, Republica Crimeei a fost și ea ștearsă de pe hartă. Populația tătarască din Crimeea – ce se aliase, în timpul războiului, cu românii, formând chiar un Sfat tătaresc – număra în 1941 peste 1 milion de oameni; în 1945, nu mai rămăseseră decât cca 200.000. Restul au fost deportați tot în Siberia. Nu s-a luat în considerare nici pierderile mari economice ce au urmat fatalmente acestei măsuri: paragina viilor și grădinilor din Crimeea. Republica tătarască a dispărut, odată cu Republica Circazienilor, în iunie 1946, în urma unei decizii a Prezidiului Sovietului Suprem. Motivul: pedeapsă pentru trădarea lor din timpul războiului. Prin același decret s-a decis și deportarea populației acestor două republici. Aceeași soartă a avut-o și Republica Calmucilor. ■

(Va urma)

STATE ALE U.E. (II)

?	→	ÎN LIGĂ!	→	?	→	MULOC DE PLATĂ	→		→	?
?		?		ARE 12 LUNI		APROXIMATIV	→			?
→		→		→				ION BARBU	→	→
								ÎN LAOS!		→
ULTIMELE ANEXE!	→		POFTIM	→		DOSARE CU ACTE	→			
CLARĂ			FIRE			A NIMERI				
→			→	NICU POP	→	→	NAS, GÂT ȘI URECHI (ABR. MED.)	→		
				BOGAT LA CENTRU!			?			
BLEG, MOALE	→			→			→	ÎN FUGĂ!	→	
ÎN NAVĂ!										
DEVOTAMENT	→									
→										
			IOAN SLAVICI		CARTE!	→		FASTĂ!	→	→
→			→		CODATE!			PETRU CERCEL		
A RĂSUNA PARADIS	→		→	A PIȘCA	→			→		
„PENTRU” PAUL GOMA	→			CAPUL LUI LUDOVIC!						?
→				→						→
		E DIN BRATISLAVA ȘI E ÎN U.E.	→						DESEMNĂȚI PRIN VOT	
		?								
	A DA DRUMUL SĂ CADĂ	→	„NOU” (ELEM. DE COMP.)		ION NECULCE	→		AUSTRIA ÎN FAȚĂ!	→	→
→	→	→	→		ARBUST PENTRU AFINATĂ	→		CĂINE DE VÂNĂTOARE		
→						AMBARCAȚIUNI CU O PÂNZĂ ÎN PRAGA!	→	→		
?				TĂNĂR, GINGAȘ	→	→				
DIN LALEA!	→			NEGAȚIE						
→				→						
→							CAMPIONI	→		
?										
UNA ȘI UNA!	→		?	→						

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim tuturor cititorilor și colaboratorilor care ne-au adresat felicitări de Sărbători și de Noul An!

NUMĂR SPECIAL BASARABIA

Domnul arhitect DAN GEORGESCU, din Brașov, ne trimite o scrisoare, care începe astfel: La o emisiune a postului Radio Cultural dedicată aniversării a 40 ani de la editarea primului număr al revistei, am aflat despre apariția unui număr special dedicat Basarabiei. Mărturisesc că este o problemă care pentru mine prezintă un interes aparte, întrucât cunoașterea istoriei acestui teritoriu românesc vitregit de soartă mi-am însușit-o lacunar. Mai de mult, nu puteai pune întrebări pe această temă. Manualele de istorie de după 1944 tratau subiectul Basarabia în funcție de conjunctura politică. Puținele cunoștințe despre Basarabia le-am acumulat în primii ani de liceu, în perioada interbelică, apoi, după 1989, urmărind articolele apărute în revista dumneavoastră. Au apărut articole care au prezentat nu numai documente, ci și relatări dramatice despre fapte trăite și povestite de Ecaterina Chele, ca să citez doar un exemplu. Îndrăznesc a vă adresa rugămintea de a-mi facilita, dacă este posibil, procurarea numărului special dedicat Basarabiei..

Din păcate, numărul respectiv, care strângea toate comunicările susținute la prima Conferință a istoricilor din România și Republica Moldova, organizată de Fundația Culturală Magazin Istoric, cu sprijinul financiar al Departamentului pentru românii de pretutindeni, a fost editat doar printr-o generoasă sponsorizare particulară, într-un tiraj limitat. O parte a tirajului l-am trimis în Basarabia, unde, după cum știți, este mare nevoie de carte de istorie adevărată. În clipa de față, redacția nu mai dispune de niciun exemplar. Am reținut rugămintea dumneavoastră și, în cazul în care reușim să mai obținem vreun exemplar, vi-l vom trimite. Astfel de rugăminți am mai primit și de la alți cititori.

AVEȚI DREPTATE!

Domnul PAUL TĂNASE, din Galați, ne semnalează două greșeli strecurate în articolul Carol I, mareșal al armatei prusiene, apărut în numărul din luna septembrie a anului trecut. Este vorba despre cuplul princiar Ferdinand și Maria, nu Ferdinand și Elisabeta, cum

a apărut la noi în revistă. Iar Antonescu l-a investit pe regele Mihai cu gradul de mareșal la 10 mai 1941, nu 1940.

Îi mulțumim corespondentului nostru, ne cerem scuze pentru aceste greșeli și reproducem în continuare din scrisoare: În semn de omagiu și prețuire pentru generalul de divizie Eremia Grigorescu, propun ca post-mortem să i se confere demnitatea de Mareșal al României. Merită cu prisosință acest lucru!

Noi am făcut publică această propunere.

SEMNAL

ȘTEFAN RĂCEU, din Brașov, ne semnalează că în anii 1958-1961, în dealul Cățanaș din comuna Tilișca, jud. Sibiu – unde s-a născut și corespondentul nostru – s-au făcut săpături arheologice care au scos la iveală urmele unei cetăți și multe obiecte, printre care și matrița cu care se băteau monede și care în prezent se găsește la un muzeu din București sau Sibiu.

Însemnările corespondentului nostru au fost provocate de lectura articolelor consacrate războaielor daco-romane publicate în numerele revistei din noiembrie 2006 și martie 2007.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Cititorii din București se pot abona la revista noastră și prin S.C. MANPRES DISTRIBUTION SRL (telefon 031 806 20 33, fax 031 806 20 33, e-mail: office@manpres.ro sau pe www.manpres.ro).

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com.

SUMARUL SUMARELOR, 2007

Istoria României

Veche

Un șantier deschis	- Alicu D.	2(479)	40
Prin capitala Daciei Traiane	- Băeștean G.	2(479)	39
Zorii Europei. Cum s-a născut o mare expoziție	- Chrzanovski L.	11(488)	5
O așezare cucuteniană	- Diaconu V.	1(478)	93
Toponime din depresiunea Neamț	- Diaconu V.	5(482)	91
Pe urmele unei comori	- Ferencz I. V.	10(487)	72
Dacia în război și după	- Nedelcu C., I. C. Opreș	5(482)	78
Decebal - strateg și diplomat	- Petolescu C.	3(480)	21

Medie

Constantin Brâncoveanu, un ambasador olandez și minierii din Maramureș	- Alexandrescu L.	2(479)	49
Vechi biserici din Țara Hațegului	- Băeștean G.	3(480)	60
Un martor uitat al campaniei de la Prut	- Buzu V.	9(486)	42
Românii la Muntele Athos	- Cândea V.	9(486)	86
Iașul medieval	- Cândea V.	4(481)	33
Unirea ratată	- Dan A.-M.	1(478)	42
Un an bun, Măria Ta!	- Găină R.	4(481)	87
O curioasă caricatură engleză din 1788.	- Ifțimi S.	12(489)	9
„Visul prințului Demetrius Cantemir“	- Lemny Ș.	6(483)	19
Românii și Europa în Evul Mediu	- Pop I.-A.	1(478)	6
Regele Matia și principele Bocskai vecini peste timp	- Sălăgean T.	7(484)	43
La sfințirea lui Varlaam	- Ștrempel G.	12(489)	5
Un conte rebel: Emeric Thokoly	- Thokoly R.	6(483)	51
Câmpulung Muscel	- Trâmbaciu Ș.	11(488)	74
Invitație în galeria de artă veche românească	- Ungureanu C.	7(484)	16
Creștinătate, Apus, Europa	- Vlad L.	2(479)	5
Cruci, hotare și bariere în vechiul București	- Zănescu I.	8(485)	19

Modernă

La Mărășești și cerul bubuia	- Avram V.	8(485)	10
Fântâna de la Filaret	- Bădescu E.	5(482)	47
Monumentul independenței din Craiova	- Bălescu V.	5(482)	22
Carol I, mareșal al armatei prusiene	- Bălescu V., C. M. Andone	9(486)	66
Curajoasa cercetașă din Vădeni: Ecaterina Teodoroiu	- Bălescu V.	10(487)	74
Românul Moses Gaster. Un modus vivendi	- Bercovici L.	11(488)	53
România europeană	- Berindei D.	3(480)	5
Înșăilări de amintiri din viața-mi	- Berindei D.	4(481)	40
Cazul Brialmont	- Coandă G. T.,	11(488)	24
Nicolae Grigorescu în corespondență cu regina Elisabeta	- L. Alexandrescu	12(489)	59
1705. Divanul lui Dimitrie Cantemir în limba arabă	- Cristescu S.	9(486)	45
România acum 100 de ani	- Dumitrescu Ș.	5(482)	58
	- Feodorov I., C. Crișan	10(487)	18
	- Filitti G.	3(480)	75
		5(482)	67
		7(484)	51
		11(488)	49
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	2(479)	18
		4(481)	68
		6(483)	67
		8(485)	46
		10(487)	57
		12(489)	38
Mausoleele Primului Război Mondial	- Fudulu C.	9(486)	82
1913. Protocolul de la Sankt Petersburg, o șansă ratată	- Ghețu Fl.	(478)	51

Plevna a căzut

Voievodul țiganilor

Jocuri de societate în Principatele Române

Portretele domnitorului Unirii

„Lecții învățate” din 1907

Baladele hoților de cai

Răcoarea castelului Avrig

Centenarul răscoalei

Tricolorul din turla bisericii

Basarabia. Numărul neștiut

La Iași, printre eroi și speculanți

Așezământul cultural „Ion C. Brătianu”

Aurel Vlaicu la Vârșet

Prefecturi și prefecți români în revoluția transilvană din 1848

„Frăția”, frații Mircea și „Carul cu bere”

Cantemireștii la Tărlățino

Muzica românească de la manea la romanță

Frontul românesc și revoluția rusă

Decembrie 1916-ianuarie 1917. Observatori militari

americani pe frontul românesc

Caragiale la Constanța

Sarah Bernhardt joacă în România

Tattarescu și contemporanii

Marcel Proust și răscoala din 1907

Orașe armenesti din Transilvania

Cronicarul Georg Kraus și superstițiile medievale

Serviciul poștal pe bicicletă

Bătălia de pe Neajlov și Argeș (Bătălia Bucureștilor)

Al. Candiano Popescu, republicanul ajuns aghiotant regal

Hoții și vardiștii

Pia Brătianu

Mahalaua Dobroteasa

Criza orientală

Garda națională din Căpâlna

România în anii Războiului de Independență (1877-1878)

Hei, birjar!

– Gigărtu O.,		
– P. Cernovodeanu	5(482)	15
– Hațegan I.	1(478)	79
– Iacob D.	5(482)	80
– Ionescu A. S.	1(478)	24
– Ionescu M. E.	4(481)	16
– Ispas S.	12(489)	33
– Ittu G.-L.	8(485)	49
– Lavric G.	5(482)	61
– Lazăr I. I.	3(480)	89
– Lăcustă I.	4(481)	55
– Lăcustă I.	8(485)	14
– Mareș Al.	5(482)	86
– Măran M.	9(486)	56
– Mărculeț V.	6(483)	83
– Mircea V.	12(489)	51
– Nanu-Porojan M.	9(486)	9
– Neagoe C.	7(484)	72
– Otu P.	8(485)	5
– Otu P.	12(489)	23
– Păuleanu D.	1(478)	84
– Păun G. B.	6(483)	54
– Popescu A., I. Zănescu	12(489)	73
– Răpeanu V.	7(484)	18
– Rusu G.-V.	2(479)	75
– Rusu G.-V.	7(484)	68
– Săvulescu C. M.	11(488)	78
– Scafeș C.	3(480)	51
– Scafeș C.	5(482)	18
– Spănu A.	11(488)	83
– Stan S.	2(479)	12
– Stănculescu A.	6(483)	71
– Ștefan M.	5(482)	11
– Văleanu I., O. Centea	12(489)	42
– Zănescu I.	4(481)	32
– Zănescu I.	11(488)	93

Contemporană

Cântărețul Jean Moscopol contra regimului comunist

Actorul, viza și milițianul

Vlahii (românii) din Toplița

Vlahii (românii) dinarici

Aromânii (românii) din Bosnia-Herțegovina

Bunievății

Ungaria 1956. Ecouri mureșene

Capcanele arhivelor Securității

– Acioabăniței Al.	10(487)	16
– Aldea-Aldescu G.	11(488)	45
– Andrei I. G.	1(478)	31
– Andrei I. G.	3(480)	48
– Andrei I. G.	5(482)	52
– Andrei I. G.	8(485)	55
– Balint N.	11(488)	29
– Banu F.	8(485)	25
– Barbu D., I. Lăcustă	9(486)	71
– Bădescu E.	6(483)	10
– Botez M.-A.	2(479)	22
– Bozan M.	10(487)	12
– Brezianu A.	1(478)	87
– Brezianu B.	6(483)	59
– Budura R. I.	6(483)	58
– Bulei I.	12(489)	87
– Buzu V.	12(489)	18
– Calafeteanu I.	5(482)	88
– Calafeteanu I.	1(478)	55
– Calafeteanu I.	7(484)	56
– Carciga D.	8(485)	57
– Carciga D.	2(479)	58
– Carciga D.	12(489)	46
– Drăgan M.R.	6(483)	56
– Dumitru V. I.	1(478)	83

1924-1929. Prostituația între toleranță și pedeapsă

Dificultățile administrației românești

Între Barou și pictură: Aurel Broșteanu

Dilema unui ziarist

Legile modernizării	- Fota I.	11(488)	33
1940-1941. Teroare și speranțe la Cernăuți	- Georgescu P.	6(483)	5
Un primar interbelic al orașului Buzău	- Holder T.	11(488)	68
Viața unei familii în colonia de români din Diosig	- Ierina R.	9(486)	25
Joffre la Capșa	- Ioniță M.	9(486)	22
România europeană și Europa românească în secolul XX	- Ionescu M. E.	1(478)	11
„Partidele” imperiale în istoria națională. „Partida rusă”	- Ionescu M. E.	{ 9(486)	{ 5
		{ 10(487)	{ 38
Ultimul socialist cu lăvalieră. Constantin-Titel Petrescu	- Jurca N.	10(487)	78
Liviu Rebreanu, ultimele zile	- Lazăr T.	5(482)	62
În ceas de răscruce, românii l-au ales pe rege	- Lazăr T.	8(485)	67
T.W.S. Shaw, consulul României la Bulawayo	- Florescu L.	9(486)	58
Cereri de sprijin financiar din arhiva B.N.R.	- Manea N.	6(483)	40
A fi funcționar la Banca Națională în anii interbelici	- Manea N., B. Costache	10(487)	66
Revoltă contra alipirii Maramureșului la		{ 5(482)	{ 5
Ucraina Subcarpatică	- Manoliu V.	{ 6(483)	{ 24
		{ 7(484)	{ 37
Cărturarul Virgil Cândea	- Matei D.	3(480)	74
România. Țara cea mai ieftină din Europa	- McCulloch J. I.B.	10(487)	10
Basarabia 1945-1952. Așa a început sovietizarea	- Moraru Al.	6(483)	14
Noi îi spuneam Reli	- Nanu-Porojan M.	2(479)	93
Bunici și nepoți... la o bere	- Niculescu M.	3(480)	82
Aur pentru coroana reginei	- Opriș I.	7(484)	30
„Să terminăm cu tot acest liberalism”	- Opriș P.	8(485)	70
Cu ochii în patru	- Otu P.	4(481)	10
La granița dintre pacea care a fost și războiul care va fi	- Palii V.	9(486)	14
Shin Beth îl avertizează pe Ceaușescu	- Popa Ș.	11(488)	23
Amintirile unui ambasador	- Popescu O.	{ 6(483)	{ 75
		{ 10(487)	{ 61
Branul: de la reședință regală la muzeu republican	- Popovici B. F.	3(480)	25
1963. CIA dă aviz favorabil pentru România	- Preda D.	4(481)	22
Povestea ulciorului de nuntă	- Roșu G.	10(487)	53
Fotografia aeriană: începuturi	- Săvulescu M. C.	2(479)	31
Războiul de zece ani. Carol al II-lea -			
Iuliu Maniu de la colaborare la confruntare	- Scurtu I.	6(483)	42
Carol al II-lea în Mexic	- Sizonenko Al.	7(484)	14
Serviciul de informații iugoslav în România	- Spănu A.	4(481)	91
I.M. Pacepa. Ultimele zile în D.G.I.E.	- Țăranu L., I. Țăranu	3(480)	15
Afacerea Fokker	- Țăranu L.	10(487)	49
Constantin C. Giurescu filat de securitate	- Țăranu I.	1(478)	78
Percheziție acasă la Mihai Antonescu	- Țăranu I.	5(482)	44
Radu Beligan	- Țăranu I.	6(483)	66
Politică și speranțe la „Carul cu bere”	- Țepelea G.	{ 2(479)	{ 21
		{ 3(480)	{ 81
1947. După Tămădău	- Țepelea G.	10(487)	5
Moldovenismul. Povestea unui concept	- Tomac E.	{ 3(480)	{ 10
		{ 4(481)	{ 51
O lecție la Curtea domnească	- Uțoi Ș.	2(479)	63
În București, acum 50 ani	- Lăcustă I.	2(479)	86
		6(483)	86
		8(485)	82
		10(487)	86
		12(489)	90
Documente românești la Hoover Institution	-	1(478)	68
		2(479)	85
		3(480)	93
		4(481)	77
		5(482)	93
		6(483)	93
		7(484)	77
		8(485)	92
		9(486)	90
		10(487)	90
		11(488)	92
		12(489)	86

Simpozionul de istorie și civilizație bancară
„Cristian Popișteanu”: *Moneda națională,
prezent și perspective*

Teotist, al cincilea patriarh

– M. Isărescu;		
– F. Georgescu;		
– C. Popa;		
– V. Lazea;		
– R.G. Ghețea;		
– P. Bunescu	7(484)	80
–	8(485)	33

ISTORIE UNIVERSALĂ

Veche

Frumoasele Chinei antice	– Budura A. E.	5(482)	84
Ocea-Bala	– Dolghin F.	1(478)	50
Astrele schimbă mersul istoriei antice	– Ghețau F.	10(487)	83
Regina din Saba, inelul cu pecete și tronul lui Solomon	– Ispas S.	5(482)	33
Osiris. Misterul egiptean al renașterii	– Preda M.	7(484)	8
Unde se află „aurul lui Dumnezeu?”	– Radnev M.	4(481)	47
Ignatul, o altă poveste a porcului	– Roșu G.	12(489)	12
Lumea împăratului Tiberius în trei întrebări și răspunsuri	– Stănescu-Stanciu T.	1(478)	28
Galia în cinci întrebări	– Stănescu-Stanciu T.	3(480)	44

Medie

Regatul Aksum, un mister african	– Dolghin D.	11(488)	70
Cum se calculează Paștile?	– Iftimi S.	4(481)	36
Farmecul Algerului otoman	– Kaddache M.	5(482)	27
O civilizație creștină pierdută	– Karimli F.	8(485)	34
Balcanii. Schiță geopolitică	– Iliescu V.	9(486)	33
Cruciadă la Marea Baltică	– Ionescu V.	11(488)	59
Moștenirea Juanei la Loca	– Nicolau M.	12(489)	83
Spania lui Cervantes	– Stănescu-Stanciu T.	10(487)	43
Henric al VIII-lea în viziunea lui Alexander Korda	– Stănescu-Stanciu T.	8(485)	42
	– Stănescu-Stanciu T.	12(489)	52

Modernă

Compozitorul surd	– Angheliescu A.-M.	9(486)	32
Primii diplomați chinezi în Occident	– Budura A. E.	10(487)	29
		11(488)	38
Tortura în timpul Ecaterinei a II-a	– Buzu V.	1(478)	66
J.D. Bourchier, corespondent de presă în Balcani	– Cain D.	8(485)	37
Când lupii mâncau oameni	– Dolghin F.	8(485)	88
Tulipomania	– Ionescu V.	4(481)	78
Marx, marxismul și antisemitismul	– Lăzăroiu D.-F.	8(485)	72
Universul istoric al fast-food-ului	– Mureșanu O.	4(481)	61
		5(482)	71
		6(483)	47
Octavian Goga despre revoluția rusă din februarie 1917	– Otu P.	11(488)	20
Lorenzo da Ponte, libretistul lui Mozart	– Radnev M.	9(486)	62
Mortierul Skoda MD 1911 cal. 305 MM	– Scafeș I.	9(486)	50
Revoluția din octombrie. Privire din 2007	– Seniavski Al.	11(488)	15
Un pictor din Verona	– Stănescu-Stanciu T.	6(483)	30
Părintele marinei regale engleze	– Ștefan A.	6(483)	80
Povestea zemoasă a cireșelor	– Toma I.	6(483)	37
<i>The Times</i>	– Țăranu I.	4(481)	82
Jacopo Tintoretto și „Bunavestire” de la București	– Ungureanu C.	11(488)	47
Spania bandiților celebri	– Vădeanu A.	1(478)	69

Contemporană

Joseph Caillaux. O existență și o carieră tumultuoase	– Allain J.-C.	12(489)	66
Sfârșitul Letoniei văzut de un diplomat francez	– Beausse J. de, F. Anghel	2(479)	53
		3(480)	84
Catedrala din Roskilde, necropolă regală	– Budura A. E.	2(479)	80

Alan Turing	- Căpușan A.	3(480)	56
Diplomat al celui de al III-lea Reich și spion american	- Căpușan A.	5(482)	40
Familia între a fost și va fi	- Dolghin D.	7(484)	33
Anatoli Dobrînin - Henry Kissinger.			
Informații confidențiale	- Dolghin F.	8(485)	29
Vilem Mathesius, lingvistul cu spirit civic	- Felix Jiri	2(479)	72
2.000 de ani de istorie militară la Colchester	- Ionescu A.-S.	4(481)	72
Două pașale, un cal și mai mulți generali la Șipka	- Ionescu A.-S.	9(486)	77
Corsica	- Ionescu V.	2(479)	26
Cașmir	- Ionescu V.	7(484)	47
		8(485)	77
Anticomunismul în Bulgaria	- Iskra B.	6(483)	33
Un oraș rănit	- Jastrzab L.	1(478)	33
Familia est-europeană în ultimii 50 ani	- Korovițina N.	3(480)	33
Dezastru pe Frontul de Est	- Landemer H.	12(489)	77
Acum șapte decenii România la Expo Paris	- Lupchian G.	12(489)	56
O ocupație americană de succes	- Mihalache D.	4(481)	49
Prizonieri ai libertății	- Mihalcea A.	1(478)	47
Pio al XII-lea beato?	- Oprea C.	12(489)	14
Intelectuali, spioni și victime ale serviciilor secrete	- Popescu Al.	2(479)	45
Trăim mai mult, pentru a munci... mai puțin	- Popescu D.	7(484)	74
Când fotbalul profesionist era un delict	- Parfene C.	8(485)	81
Fotbalul, mesager al istoriei	- Parfene C.	11(488)	81
La despărțirea de un savant și un prieten	- Preda D.	8(485)	66
În imperiul parfumurilor	- Regneală M.	1(478)	58
Europa	- Sala M.	1(478)	5
Pastile de cuvinte	- Sala M.	3(480)	79
		4(481)	45
		5(482)	56
		6(483)	60
		7(484)	24
		8(485)	23
		9(486)	30
		10(487)	55
		11(488)	66
		12(489)	71
		10(487)	24
Evaluarea israeliană a poziției sovietice	- Shay S.		
De la represiune la dictatura „blândă“.			
Calea maghiară în anii '60 și '70	- Stark T.	4(481)	28
Precursorii al Qaeda	- Stănescu-Stanciu T.	3(480)	72
Un american la Paris	- Stănescu-Stanciu T.	7(484)	26
Originile ecologiei	- Stănescu R.	11(488)	9
Thomas Garrigue Masaryk și noua Europă	- Târnă M.	1(478)	75
Visul lui Martin Luther King	- Tomac E.	7(484)	21
Milenii, secole și o lună într-o pagină	-	1(466) - 12(489)	65
Telex	-	1(478)	90
		2(479)	90
		3(480)	92
		4(481)	76
		5(482)	90
		6(483)	91
		7(484)	76
		8(485)	90
		9(486)	92
		10(487)	85
		11(488)	90
		12(489)	89
Cuvinte din bătrâni			
Siluite de biserici	- Bernea E.	7(484)	4
Demagogi și demagogie	- Cantacuzino M. G.	11(488)	4
Civilizații rurale - civilizații urbane	- Cioran E.	2(479)	4

Sună învierea neamului nostru	- Crainic N.	8(485)	4
Lucruri vechi, arhiștiute	- Densusianu O.	5(482)	4
Să nu ne mai mințim	- Eftimiu V.	10(487)	4
Înjurătura „națională“	- Kirițescu C.	4(481)	4
Opera colectivă a rânduri de patrioți	- Lapedatu Al.	9(486)	4
Basarabia	- Popp Gh.	3(480)	4
Puterea credinței	- Rebreanu L.	12(489)	4
Biurocrația	- Sevastos M.	6(483)	4

Interviurile noastre

Olimpiu Dobrescu: „Mi-am făcut datoria“	- Ciuciu A.	12(489)	28
Adrian Cioroianu: „În istorie e loc pentru toată lumea“	- Deleanu S.	{ 2(479)	{ 33
		{ 3(480)	{ 38
Dan Mihăescu, Manase Radnev: „Istorie pierdută, istorie rămasă“ (TVR 50)	- Lăcustă I.	{ 1(478)	{ 37
		{ 2(479)	{ 66
		{ 3(480)	{ 66
Cu Radu Gabrea, de la literatură la film, prin viață...	- Lăcustă I.	3(480)	30
Matilda Caragiu-Marioțeanu, Nicolae M. Constantinescu, Ioan Cuculescu, Mircea Malița, Irinel Popescu, Aureliu Emil Săndulescu, Cristian Topescu:	- Lăcustă I.	4(481)	5
Magazin istoric la 40 ani	- Matei D.	1(478)	18
Vladimir Iliescu	- Matei D.	7(484)	5
Pablo Martin Acena: „Situția aurlui românesc este singulară“	- Matei D.	8(485)	74
Christian Kennedy: „Să învățăm să fim toleranți“	- Matei D.	9(486)	53
Teodor Magder: „Iunie 1940. La Chișinău“	- Tomac E.	{ 10(487)	{ 33
Interviu cu trei eroi: Alexandru Leșko, Andrei Ivanțoc și Tudor Popa		{ 11(488)	{ 41

Eveniment

Dies Traiani	- Băeștean G.	12(489)	58
Războiul de șase zile	- Cioculescu Ș.	5(482)	38
Cartea veche la Cotroceni	{ - Constantin A.,		
	- O. Dobre	11(488)	89
Reuniune a studenților basarabeni	- Dimcea D.	1(478)	67
Provincii franceze în Muzeu	- Dobre E.	8(485)	86
O Românie frumoasă la Alba Iulia	- Enescu C.	5(482)	26
Al V-lea Colocvii internațional de genealogie	- Iftimi S.	8(485)	62
Simpozion la Cernăuți	- Ilica Ș.	6(483)	18
Eroii de la Drăgășani	- Matei D.	7(484)	32
Un dar al guvernului american	- Matei D.	11(488)	86
Să nu-i uităm	- Matei D.	12(489)	81
Covoare din Transilvania la Istanbul	- Maxim M.	8(485)	54
Mitropolitul Irineu Mihălcescu	- Nicolau M.	1(478)	77
Willy Pragher. Spații vizuale românești	- Popoiu P.	12(489)	31
Armonii suprapuse în pivnițele cantacuzine	- Rențea A.	8(485)	75
Din nou despre istoria Mediașului	- Sencovici C.	7(484)	66
Banca și orașul	- Spănu A.-L.	8(485)	93
Călătorie în vremea războiului de independență	- Șerbănescu H.	4(481)	59
Itinerare spirituale B.N.R.	- Ștefan M.	1(478)	92
„Mina de aur“ a Bătrânei Doamne	- Ștefan M.	2(479)	92
Despre Holocaust la București	- Ștefan M.	7(484)	55
Cu Banca Națională la izvoarele istoriei	- Ștefan M.	9(486)	40
Din nou la Bran	- Ștefan M.	9(486)	91
Ex Oriente Lux	- Tatomir R.	11(488)	87
Păstor în vremuri de restriște. Patriarhul Justinian	- Toader M., M. Șt. Ene	5(482)	31
90 ani de la intrarea României în Primul Război Mondial	- I. Țăranu	1(478)	64

CONTENTS (Romanian history) A. Sutz Mendicants and Rulers • M. Retegan Operation Autonomus – new

documents from the British Archives • R. Florescu In search of Dracula • I.V. Ferencz, I. Codrea The story of Magna Curia chaflet from Deva • L. Livadă-Cadeschi Beggars and dawdlers in the 17th and 18th centuries • G. Filitti Romania, 100 years ago • M. Ștefan College students and the Iron Guards rebellion (january 1941) • P. Turlea Iron Guards members in the Communist Party • C. Ungureanu The story of a painting • A. Gogun Commentaries upon a book about Bessarabia • F. Banu The abdication of king Mihai I in the Western press • S. Ispas Ballads of horse thieves (II) • I. C. Popa V. I. Holostenko, an enemy of the Rumanians • G.T. Coandă Recollections (II) • A. E. Budura 1971. Zhou Enlai confesses to Nicolae Ceausescu • V. Moga About Constantin Daicoviciu • V. Buga The Soviet-Romanian commission meets in Moscow (september 2007) • S. Deleanu Summer University in Râmnicu Sărat (august 2007) • Romanian documents at Hoover Institution (LXXV)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) A. Sutz Mendiants et riches • M. Retegan L'opération „Autonomus”, révélations

des archives britanniques • R. Florescu Trente ans sur les traces de Dracula • I.V. Ferencz, I. Codrea L'histoire du château Magna Curia de Deva • L. Livadă-Cadeschi Les marginaux des siècles XVII-XVIII • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • M. Ștefan Les lycéens et la Rébellion Légionnaire (Janvier 1941) • P. Turlea Admission des Légionnaires au sein du P.C.R. • C. Ungureanu L'histoire d'une toile • A. Gogun Un livre controversé paru à Moscou • F. Banu La presse occidentale sur l'abdication du roi Mihai de Roumanie • S. Ispas Les ballades des voleurs de chevaux (II) • I.C. Popa V.I. Holostenko, un ennemi des Roumains • G.T. Coandă Mémoires (III) • A. E. Budura 1971. Zhou Enlai se confesse à N. Ceaușescu • V. Moga Un souvenir sur Constantin Daicoviciu • V. Buga Septembre 2007. La réunion de la commission roumano-russe à Moscou • S. Deleanu Août 2007 – l'Université d'été de Râmnicu Sărat • Documents roumains à Hoover Institution (LXXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) А. Суцу Нищие и богатые • М. Ретеган Операция Аутономус –

открытие британских архивов • Р. Флореску Как я пошёл по следам Дракулы • И.В. Ференц, И. Кодря История замка Магна Курия в Деве • Л. Ливадă-Кадески Нищие и лентяи в XVII-XVIII вв. • Дж. Филитти В Румынии 100 лет назад • М. Штефан Лиценсты и восстание легионеров (январь 1941 г.) • П. Турля Легионеры поступают в РКП • К. Унгуряну История картины • А. Гогун Книга, напечатанная в Москве, рождает противоречия • Ф. Бану Западные журналы о отречения от престола короля Михая • С. Испас Песни о ворах лошадей (II) • И.К. Попа В.И. Холостенко, враг румынов • Г. Т. Коандă Воспоминания (III) • А.Е. Будаура 1971 г. Чу Эн Лай делает исповедь Н. Чаушеску • В. Моба Воспоминание о Константине Дайковичу • В. Буга Двусторонняя комиссия историков из Румынии и Российской Федерации в Москве (сентябрь 2007 г.) • С. Деляну Летний университет в Рымнику Сэрате (август 2007 г.) • Румынские документы в Институте Гувера (LXXV)

INHALT (Rumänische Geschichte) A. Sutz Bettler und Herren • M. Retegan Unternehmen Autonomus –

Offenbarungen der britischen Archive • R. Florescu Wie ich auf Draculas Spuren aufbrach • I.V. Ferencz, I. Codrea Die Geschichte des Schlosses Magna Curia in Deva • L. Livadă-Cadeschi Die Bettler und Faulpelze des 17. und 18. Jahrhunderts • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • M. Ștefan Die Lyzeaner und die Legionäre Rebellion (Januar 1941) • P. Turlea Die Legionäre treten der RKP bei • C. Ungureanu Die Geschichte eines Gemäldes • A. Gogun Ein in Moskau erschienenes Buch entfacht Kontroversen • F. Banu Die Abdankung des Königs in der westlichen Presse • S. Ispas Die Balladen der Pferdediebe (II) • I. C. Popa V. I. Holostenko, ein Feind der Rumänen • G. T. Coandă Erinnerungen (III) • A. E. Budura 1971. Zhou Enlai macht N. Ceaușescu eine vertrauliche Mitteilung • V. Moga Erinnerung an Constantin Daicoviciu • V. Buga Die Rumänisch-Russische Kommission: Treffen in Moskau (September 2007) • S. Deleanu Die Sommeruniversität in Râmnicu Sărat (August 2007) • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXV)

SUMARIO (Historia romana) A. Sutz Mendigos y señores • M. Retegan La operación „Autonomus” – las

revelaciones de los Archivos Británicos • R. Florescu Así me encaminé por las huellas de Dracula • I.V. Ferencz, I. Codrea La historia del castillo Magna Curia de Deva • L. Livadă-Cadeschi Los mendigos y los perezosos de los ss. XVII y XVIII • G. Filitti En Rumania hace 100 años • M. Ștefan Los colegiales y la rebelión de la organización de „Guardia de Hierro” (enero de 1941) • P. Turlea Los legionarios ingresan en el P.C.R. • C. Ungureanu La historia de un lienzo • A. Gogun Un libro editado en Moscú despierta controversias • F. Banu La abdicación del rey, reflejada en la prensa occidental • S. Ispas Las baladas a los ladrones cuatrerros (II) • I. C. Popa V. I. Holostenko, un enemigo de los rumanos • G. T. Coandă Recuerdos (III) • A. E. Budura 1971. Chou En Lai se confiesa a N. Ceaușescu • V. Moga Recuerdos sobre Constantin Daicoviciu • V. Buga Moscú, septiembre de 2007: reunión de la Comisión rumano-rusa de los historiadores • S. Deleanu La universidad de verano de Râmnicu Sărat (agosto de 2007) • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

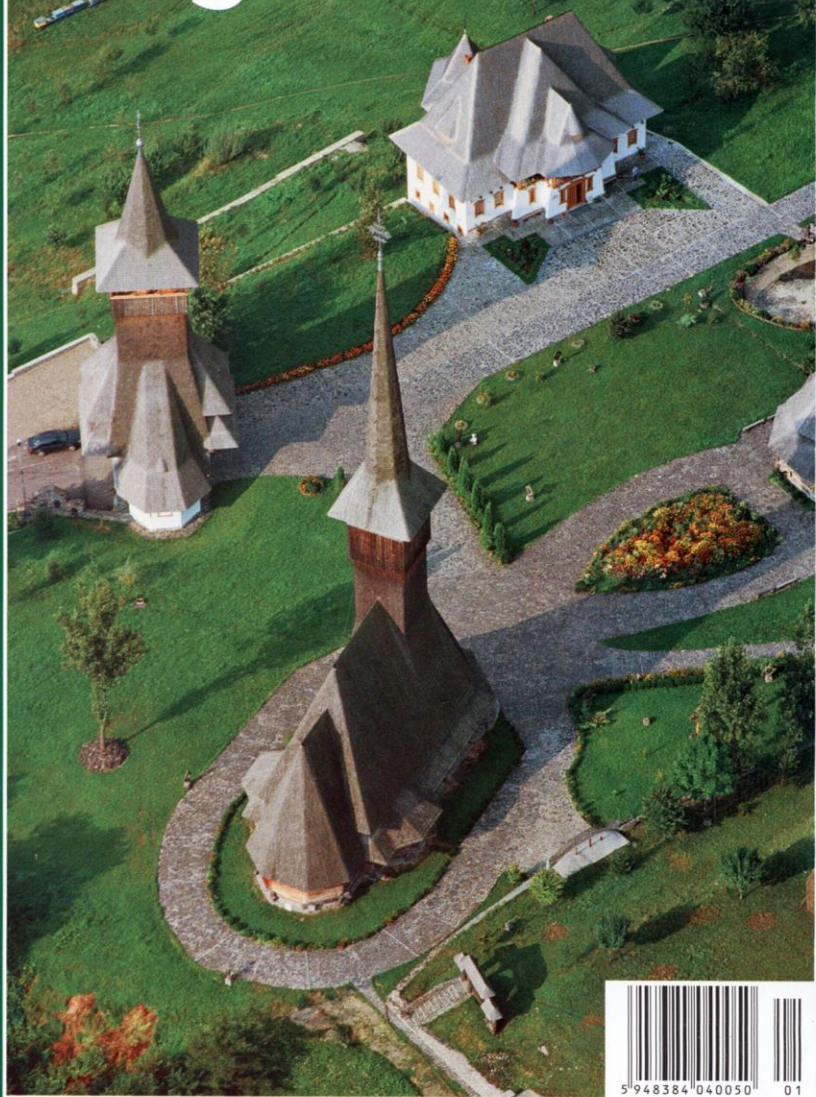
Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,50

magazin istoric

5 948384 040050

01